

Наукові перспективи
Видавнича група

MODERN ASPECTS OF THE MODERNIZATION OF SCIENCE: STATE, PROBLEMS, DEVELOPMENT TRENDS

у рамках роботи Видавничої групи

"Наукові перспективи"

Матеріали LXI Міжнародної науково-
практичної конференції (07 жовтня 2025 року
м. Бургас (Болгарія) дистанційно)

*Мирного неба!
Більшої України!*

Міжнародний економічний інститут (Есеніце, Чехія)
Central European Education Institute (Братислава, Словаччина)
Національний інститут економічних досліджень (Батумі, Грузія)
Казахський національний університету імені аль-Фарабі (Казахстан)
Інститут філософії та соціології Національної Академії Наук Азербайджану
(Баку, Азербайджан)
Батумський навчальний університет навігації (Батумі, Грузія)
Регіональна Академія Менеджменту (Казахстан)
Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління
(Київ, Україна)
Асоціація науковців України (Київ, Україна)
Університет Новітніх Технологій (Київ, Україна)
Міждержавна гільдія інженерів консультантів (Київ, Україна)
Інститут освіти Азербайджанської республіки (Баку, Азербайджан)
Європейський ліцей «Наукові перспективи» (Київ, Україна)
Міжнародна консалтингова компанія «Сідкон» (Київ, Україна)

у рамках Видавничої групи «Наукові перспективи»

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАУКИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Матеріали LXI-ої Міжнародної науково-практичної конференції

07 жовтня 2025 року, м. Бургас (Болгарія)

(дистанційно)

2025 р.

International Economic Institute s.r.o. (Jesenice, Czech Republic)
Central European Education Institute (Bratislava, Slovakia)
National Institute for Economic Research (Batumi, Georgia)
Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)
Institute of Philosophy and Sociology of Azerbaijan National Academy of
Sciences (Baku, Azerbaijan)
Batumi Navigation Teaching University (Batumi, Georgia)
Regional Academy of Management (Kazakhstan)
Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration
(Kyiv, Ukraine)
Association of Scientists of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
University of New Technologies (Kyiv, Ukraine)
Interstate Consultants Engineers Guild (Kyiv, Ukraine)
Institute of Education of the Republic of Azerbaijan (Baku, Azerbaijan)
European Lyceum "Scientific Perspectives" (Kyiv, Ukraine)
International Consulting company "Sidcon" (Kyiv, Ukraine)

within the Publishing Group "Scientific Perspectives"

MODERN ASPECTS OF MODERNIZATION OF SCIENCE: STATUS, PROBLEMS, DEVELOPMENT TRENDS

Materials of the 61th International Scientific and Practical Conference
October 7, 2025, Burgas (Bulgaria)

*Матеріали LXI-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 жовтня 2025 року, м. Бургас (Болгарія), дистанційно)*

ISBN 978-617-8614-18-8

DOI: <https://doi.org/10.52058/61>

УДК 001.3-048.35:0/9](06)

C91

Схвалено до друку Президією Всеукраїнської Асамблеї докторів наук з державного управління (Рішення № 2/10-25, від 02.10.2025)

Матеріали конференції індексуються у міжнародній пошуковій системі Google Scholar

Партнерськими академічними міжнародними видавництвами конференції є: TOJELT, Paradigm Journal та Shanlax International Journal of Education

Організаційний комітет конференції:

І.В. Жукова – кандидат наук з державного управління, доцент (Україна); Є.О. Романенко – доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України (Україна); Саввас Маврідіс - професор кафедри маркетингу та туризму Міжнародного грецького університету (Греція); О.М. Непомнящий - доктор наук з державного управління, професор, Заслужений будівельник України (Україна); Маркета Павлова - директор Міжнародного економічного інституту (Чехія); Юрій Кійков - доктор інформатики, доктор технічних наук у галузі розвитку освіти (Чехія); Володимир Бачишин - доцент кафедри економіки (Словаччина); Гумеір Гусейн Ахмедов – доктор педагогічних наук, професор (Азербайджан); О.І. Дзій - доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України (Україна); Ахмет Сельчук Акдемір - доктор наук, професор Університету Малатья Тургут Озал (Туреччина); О.М. Макаренко - доктор медичних наук, професор (Україна); Петер Ошват - доцент юридичного факультету (Словаччина); Л.С. Ахметова - доктор історичних наук, професор політології, професор кафедри ЮНЕСКО (Казахстан); Бадрі Гечбаія - доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Батумського державного університету ім. Шота Руставелі (Грузія).

Секретар: *А.С. Ковальчук - секретар адміністратор.*

Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали LXI-ої Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. м. Бургас (Болгарія): ГО «ВАДНД», 07 жовтня 2025 р. 147 с.

У матеріалах LXI-ої Міжнародної науково-практичної конференції висвітлені оригінальні дослідницькі та оглядові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів державного управління, права, економіки, історії, педагогіки, психології, техніки та інших галузей науки для їх інтеграції у європейський, світовий науковий простір.

Матеріали будуть корисними та цікавими науковцям, викладачам, педагогам-практикам, представникам органів державної влади та місцевого самоврядування, здобувачам вищої освіти, громадсько-політичним діячам, а, також, усім, хто цікавиться міжнародним досвідом реалізації інноваційних освітніх процесів.

Матеріали подані в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

© автори, 2025

© Видавнича група «Наукові перспективи», 2025

© Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління, 2025

© Асоціація науковців України, 2025

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ, САМОВРЯДУВАННЯ І ДЕРЖАВНА СЛУЖБА

Liubchenko A. <i>Particularities of the formation of the categoral apparatus of management mechanisms of the international information policy of Ukraine</i>	10
Бураков О.М. <i>Перспективи вдосконалення державної кадрової політики України у повоєнний період</i>	13
Іщук А.М. <i>Історико-правові передумови формування публічно-управлінських відносин</i>	17
Коцюбинський О.В. <i>Стратегічне планування енергетичної ефективності в умовах воєнного стану</i>	20
Литвинюк Є.І. <i>Еволюція концепцій цифрового врядування та їхній вплив на систему архітектурно-будівельного контролю</i>	24
Половян Н.С., Шведова А.М. <i>Правове регулювання фармацевтичної галузі в Україні</i>	27
Романенко Є.О., Гурковський В.І., Перестюк І.М. <i>Доступ до реєстрів нерухомості під час воєнного стану: аналіз закону № 11533 з позицій державного управління та безпеки</i>	31
Романенко Є.О., Гурковський В.І. <i>Регулювання лобістської діяльності в Україні: прозорість, професійна взаємодія та можливості розвитку</i>	37
Романенко Є.О., Мусієнко А.В. <i>Рівень трифтороцтової кислоти незворотно зростає по всій планеті</i>	43

- Романенко Є.О., Гурковський В.І., Дмитрук С.Ф.** 46
Трансформація системи захисту рослин в Україні в умовах імплементації європейських екостандартів

СЕКЦІЯ 2. ПРАВО

- Глобенко Г.І.** 51
Інноваційний підхід до проведення слідчих (розшукових) дій в умовах правового режиму воєнного стану
- Мельник О.В., Сенюк О.П.** 54
Окремі аспекти тактичних прийомів проведення допиту малолітнього потерпілого
- Туровець Ю.М.** 58
До питання про доступність адміністративних послуг в сфері будівництва
- Цветков А.М.** 61
Провідна роль національного банку України в управлінні банківською системою

СЕКЦІЯ 3. ПЕДАГОГІКА, ОСВІТА, ФІЛОСОФІЯ ТА ФІЛОЛОГІЯ

- Ванівська О.М.** 65
До питання про сучасну англійську юридичну термінологію
- Мазур О.І., Косенко А.В., Беженар І.В.** 68
Лексико-семантичні та структурні характеристики англійських та українських паремій
- Марченко О.Г., Чепелєва Н.І.** 72
Формування емоційної культури майбутнього фахівця у закладі вищої освіти
- Преснер Р.Б.** 75
Особливості мовних портретів політичних діячів та труднощі їхнього відтворення українською мовою

Семенова Л.С, Романюта І.А. 79
Педагогічна, наукова та громадська діяльність Милиці Леонтіївни Горбунової

Хоменко О.В. 82
Застосування міжнародного стандарту системи управління освітніми організаціями iso 21001 у діяльності закладів вищої освіти

СЕКЦІЯ 4. ПСИХОЛОГІЯ

Почерняй Д., Пасько О.М. 88
Психологічні аспекти гендерних відмінностей переживання травмуючої події серед військових в умовах воєнного стану

СЕКЦІЯ 5. МЕДИЦИНА

Шаравара Л.П. 92
Аналіз оцінки захворюваності працівників машинобудівного підприємства за результатами періодичних медичних оглядів

СЕКЦІЯ 6. МЕНЕДЖМЕНТ

Гетманчук Д.К. 95
Трансформація соціокультурної діяльності в умовах цифровізації суспільства

СЕКЦІЯ 7. ЕКОНОМІКА І УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Авраменко Т.А. 98
Цифрові моделі мезорівневого економічного зростання

Романенко Є.О., Гурковський В.І., Перестюк І.М. 102
Україна у рейтингу економічної свободи 2025: аналіз підвищення та викликів

СЕКЦІЯ 8. МАРКЕТИНГ

Ivitskiy I. 106
An n-gram co-occurrence model for the identification of emergent search intent clusters in unstructured high-spend ppc data

Пархомчук С.С. 109
Розвиток вишиванки як сучасного бренду на ринку автентичних товарів України

СЕКЦІЯ 9. КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ

Tsymbal A.S. 112
Application of the model context protocol in ai-assisted development environments

СЕКЦІЯ 10. ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Гришин О.М., Надточій А.А. 116
Вплив енергетичної та хіміко-каталітичної інтенсифікації процесу відновлення заліза на окиснюваність металізованого продукту

СЕКЦІЯ 11. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Романенко Є.О., Гурковський В.І. 120
Україна та глобальна охорона відкритого моря: правові та геополітичні аспекти участі в bbnj agreement

Романенко Є.О., Гурковський В.І., Ованесян Р.Р., Калашников Д.В. 125
Безперервна мобілізація як елемент обороноздатності України: стратегія кадрового забезпечення сил оборони України

Романенко Є.О., Гурковський В.І., Ованесян Р.Р., Ромахін В.Ю. 129
Новий рід військ у повітряних силах ЗСУ: виклики та ризики запровадження безпілотних систем протиповітряної оборони

СЕКЦІЯ 12. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

Семечук Т.Б., Левченко І.А. 134
Інструменти постійного вдосконалення для підприємств соціокультурної діяльності

Харук О.Ю. 137
Пам'ятки Галича у контексті ставлення і розвитку туризму на Прикарпатті

СЕКЦІЯ 13. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Trach V.I. 139
Development of legal informatics in the context of digital transformation

СЕКЦІЯ 14. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Мичковська В.Р. 143
Специфіка польського медіапростору та його вплив на військову лексику

Дорогі колеги, любі друзі!

У рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи», вийшли матеріали LXII-ої Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (м. Бургас (Болгарія)).

Участь науковців із багатьох міст України та закордону, вкотре, підтверджує, що інтернаціоналізація є однією з головних рушійних сил, здатних забезпечити конкурентоспроможність та якість українських університетів у майбутньому.

Підсумком роботи міжнародного заходу стали обговорення, дискусії та обмін думками між учасниками заходу на сторінках збірника наукових матеріалів.

Віримо, що разом ми зможемо реалізувати важливі завдання, що стоять перед освітою та наукою України.

Міцного здоров'я, миру, щастя, удачі, енергії і оптимізму.

Зростаємо разом!

Запрошуємо до співпраці!

**З повагою,
директор Видавничої групи
«Наукові перспективи»,
директор Європейського ліцею
«Наукові перспективи»**

Ірина Жукова

СЕКЦІЯ 1. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ, САМОВРЯДУВАННЯ І ДЕРЖАВНА СЛУЖБА

Liubchenko A.

PhD in Public Administration,
Doctoral student of the Department
of Public Administration,
*State University of Information
and Communication Technologies*

PARTICULARITIES OF THE FORMATION OF THE CATEGORAL APPARATUS OF MANAGEMENT MECHANISMS OF THE INTERNATIONAL INFORMATION POLICY OF UKRAINE

Statement of the problem. In the current realities of the global development of information society, the problem of state-administrative ambushes is the formation and implementation of international information policy of Ukraine in the minds of digital transformation, obviously becomes the subject of scientific investigation. At the same time, information, as an effective influx into collective knowledge, becomes not a detrimental destructive force of suspenseful progress, but will destroy the information of wars.

Analysis of remaining research and publications. Classical in this country is the practice of such foreign sayings as: P. Drucker, [1] M. Castells[2], O. Toffler[3] and others. N. Gritsyak, [4] E. Makarenko [5], M. Khaustova [3] in their work have traced the categorical-conceptual base, which is associated with the analysis of international information policy.

Meta-research. Scientific substantiation of the categorical apparatus of state-administrative ambushes, the formation and implementation of international information policy of Ukraine in the minds of digital transformation.

Follow-up results. On the counter-theoretical level, the categorical apparatus of such concepts as “state information policy”, “state governance”, “state governance mechanisms” has been openly revealed and analyzed by a wealth of scientists. Nowadays, the science of power management is marked by a practical range of special studies, which would again reveal the nutritional mechanisms of power management of the current foreign policy. Ukrainian state. At the same time, today there is the creation of scientific exploration, which would analyze the further development of the

processes of formation of Ukraine as a prominent player in the European and light arena of international trade.

The formation of management mechanisms of international information policy in Ukraine is directly related to the analysis of such categories as “foreign policy”, “international law”, “international news”, “international information policy” in the minds of digital transformation in the country. “The processes that are taking place in the sphere of international affairs and the formation of the current policy of the state are characterized by significant dimensions and complexity, insignificance and continuity,” rightly says O. Durman Durman M., ... “the very type of well-thought-out, clearly organized mechanisms of state governance and similar instruments that are fragmented and stagnant with the coordination of the systemic approach and the remaining theoretical and practical boxes, there’s not much left over the implementation of foreign policy, as well as the rational allocation of available resources in different forms of decisions and actions in international markets.” [6,C.14]

Conclusions:

1. The international information policy of a power is determined by its internal life and internal policy, which itself defines the mechanisms of power management.
2. The core of the global international information policy, next to the system of interstate exchanges, is the state-administrative warehouse.
3. The implementation of the national interests of the power in the international arena through various information instruments (communication strategies, interpower treaties, diplomatic notes) is the main focus international information policy of Ukraine.

References:

1. Novitska N.B., Punda O.O., Dobryanska O.D., Principles of information policy in the minds of war and their regulatory and legal security. Sociology of law. Issue 1–2 (40–41), 2022.P.75.
2. Simon Herbert A. Administrative behavior: Investigation of decision-making processes in organizations that carry out administrative functions: Translation from English. View. K.: ArtEK, 2001.392 p.
3. Polovtsev O., Rachinsky A.P. Current approaches to the formation of a methodological replacement for the transformation of management decisions in the system of state government. Newsletter of NADU under the President of Ukraine (Series “State Management”) 1’2018.p.55
4. Information warehouse of government policy and management: monograph / Solovyov S. G., etc. ; zag. ed. Gritsyak N. V.; National acad. holding ex. under the President of Ukraine, Department. inform. politics and electronics. arrangement.Kiev: K.I.S., 2015. 320 p.

*Матеріали LXI-ї Міжнародної науково-практичної конференції
(07 жовтня 2025 року, м. Бургас (Болгарія), дистанційно)*

5. Makarenko E.A. International information policy: structure, trends, prospects: Doctor's thesis. political Sciences: 23.00.04. Kyiv. national univ. im. T. Shevchenko. K., 2003. 475 p.

6. Durman O.L., Durman M.O. State management of foreign policy: institutional and information mechanism. More notes from TNU named after I.M.Vernadsky. Series Public management and administration. Volume 33 (72) No. 1 2022.P.14.

Бураков О.М.

аспірант кафедри публічного адміністрування
Навчально-наукового інституту
міжнародних відносин та соціальних наук,
ПрАТ "Вищий навчальний заклад
"Міжрегіональна Академія управління персоналом"

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Сучасний етап розвитку української державності, позначений безпрецедентними викликами воєнного часу та майбутньої відбудови країни, актуалізує питання кардинального переосмислення підходів до формування й реалізації державної кадрової політики, яка має перетворитися з набору розрізнених адміністративних процедур на цілісну систему забезпечення інституційної спроможності публічної служби в умовах турбулентного зовнішнього середовища та внутрішніх трансформаційних процесів. Досвід функціонування державного апарату протягом 2022-2025 років виявив не лише структурні слабкості наявної системи управління персоналом, що проявляються у фрагментарності процедур добору кадрів, нерівномірній професіоналізації різних ланок публічної служби та вразливості мотиваційних механізмів, але й продемонстрував критичну важливість формування нових стандартів кадрової стійкості, здатних забезпечити безперервність виконання державних функцій навіть в екстремальних умовах воєнного стану та подальшої відбудови країни.

Теоретико-методологічний аналіз сучасних підходів до розуміння сутності державної кадрової політики дозволяє концептуалізувати її як стратегічно інтегровану систему цілей, принципів та інструментів публічного управління, що формує "екосистему управління персоналом державної служби" [1, с. 56], котра забезпечує планування кадрових потреб, відкритий добір персоналу на засадах меритократії, безперервний компетентнісний розвиток державних службовців, об'єктивне оцінювання їхньої результативності та формування інклюзивної системи мотивації, яка в умовах повоєнної відбудови має гарантувати стійкість державних інститутів, високу якість публічних послуг та відновлення довіри громадян до органів державної влади. Така концептуалізація передбачає смисловий зсув у бік людиноцентричності та доброчесності як ядра нової HR-культури: "доброчесність як принцип публічної служби, це – HR-інструмент і маркер вимірювання компетентності" [3, с. 2–3]. Водночас такий підхід означає органічне поєднання трьох взаємопов'язаних вимірів кадрової політики: *ціннісного*, що базується на принципах доброчесності та політичної нейтральності;

правового, який забезпечує стабільність та узгодженість процедур управління персоналом; *технологічного*, пов'язаного з упровадженням сучасних цифрових інструментів HR-менеджменту та аналітики даних для прийняття обґрунтованих кадрових рішень.

Емпіричний аналіз поточного стану державної кадрової політики в Україні виявляє суперечливу динаміку розвитку, коли паралельно відбуваються процеси модернізації окремих елементів системи управління персоналом, зокрема запровадження класифікації посад державної служби та реформування системи оплати праці, і водночас зберігаються системні деформації, пов'язані із призупиненням конкурсних процедур добору кадрів, зростанням частки позаконкурсних призначень та інтенсивним відтоком кваліфікованих фахівців із ключових ланок публічної служби, що створює загрози для інституційної спроможності держави в критично важливий період її розвитку. Оцінки міжнародних експертів, зокрема представників Європейської комісії та програми SIGMA, свідчать про недостатній прогрес України в реформуванні системи управління людськими ресурсами на державній службі, особливо в частині відновлення конкурсного добору персоналу [6, с. 26–27] та впровадження цифрових HR-інструментів [5, с. 80–81], що визначено як пріоритетні напрями реформ у контексті європейської інтеграції України та виконання зобов'язань у межах програми Ukraine Facility, яка окреслює контури реформи системи державної служби України як ключової умови зниження плинності та підвищення привабливості держави як роботодавця [7].

Аналіз європейського досвіду формування та реалізації державної кадрової політики демонструє важливість дотримання принципів належного врядування, які передбачають нормативну фіксацію меритократичного (з урахуванням здобутків і заслуг) добору персоналу, інституційну незалежність процедур оцінювання та дисциплінарних проваджень, а також забезпечення цифрової прозорості всього життєвого циклу державного службовця від моменту призначення на посаду до завершення служби, що створює передумови для підвищення довіри громадян до державних інститутів та запобігання корупційним проявам у кадровій сфері. Особливого значення в європейській практиці набуває професіоналізація вищої державної служби через запровадження механізмів, які унеможливають політизацію кадрових рішень щодо керівних посад, забезпечують стабільність управлінського корпусу та створюють умови для формування інституційної пам'яті, необхідної для ефективного функціонування державного апарату в умовах змін політичного керівництва країни. Європейська комісія прямо фіксує потребу України "посилити професіоналізм процедур добору на вищі посади державної служби та усунути політичний вплив" [5, с. 80; 95].

Стратегічні перспективи розвитку державної кадрової політики України в повоєнний період визначаються необхідністю переходу від режиму адаптивного виживання, характерного для кризового періоду, до режиму цілеспрямованого інституційного розвитку, що передбачає системну трансформацію всіх компонентів кадрової політики відповідно до принципів ефективності, законності, підзвітності та відкритості й прозорості. Так, А. Іванченко переконаний, що саме "прозорість, антикорупційні механізми, постійний професійний розвиток і реальна мотивація для службовців – це основа для успішного реформування державної служби" [2, с. 121]. Першочерговим завданням постає відновлення конкурсних процедур добору кадрів на всі категорії посад державної служби, що має супроводжуватися запровадженням стандартизованих методик оцінювання професійних компетентностей кандидатів, забезпеченням незалежності конкурсних комісій від політичного впливу та створенням умов для залучення на державну службу найкращих фахівців із приватного сектора та громадянського суспільства. Відтак, наголошує О. Сітніков, "реформування державної служби в Україні є нагальним завданням, враховуючи сучасні виклики, з якими стикається країна, включаючи політичні, економічні та соціальні трансформації", а "удосконалення системи управління державною службою є необхідним кроком для підвищення її ефективності та відповідності європейським стандартам" [4, с. 126].

За твердженням експертів Ukraine Facility для нашої країни критично важливим елементом оновленої кадрової політики має стати формування прозорості, справедливої та конкурентоспроможної системи оплати праці державних службовців, яка базуватиметься на чіткій класифікації посад, передбачатиме домінування фіксованої частини заробітної плати на рівні не менше 70 відсотків від загального розміру винагороди та суттєво обмежить дискреційні повноваження керівників щодо встановлення премій і надбавок [7, с. 48–49], що дозволить знизити плинність кадрів, підвищити привабливість державної служби як роботодавця та забезпечити прогнозованість кар'єрного зростання для державних службовців усіх рівнів. Паралельно необхідно забезпечити повномасштабну цифровізацію HR-процесів через впровадження інформаційної системи управління людськими ресурсами, модернізацію єдиного порталу вакансій державної служби та інтеграцію кадрових реєстрів із загальнодержавними цифровими платформами [6, с. 80–81], що створить умови для формування єдиного інформаційного простору в кадровій сфері, підвищить прозорість кадрових рішень та забезпечить можливість здійснення аналітичного моніторингу стану кадрового забезпечення органів державної влади.

Особливої уваги в контексті повоєнної відбудови потребують людиноцентричні аспекти кадрової політики, які охоплюють запровадження системи психологічної підтримки державних службовців, розробку спеціальних програм реінтеграції ветеранів війни до публічної служби, забезпечення гендерного

балансу на керівних посадах державної служби та створення інклюзивного середовища, яке враховуватиме потреби різних категорій працівників і сприятиме максимальному розкриттю їхнього професійного потенціалу в інтересах суспільства та держави. Важливо, "щоб ця політика була не лише набором формальних процедур, а й динамічним процесом, спрямованим на постійну адаптацію та покращення якості управління. Тільки тоді державна служба зможе ефективно виконувати свої функції і відповідати на виклики часу" [2, с. 121]. А це означає необхідність формування нової організаційної культури публічної служби, заснованої на принципах командного лідерства, нульової толерантності до корупції та безперервного професійного розвитку як запоруки підвищення кадрової стійкості державного апарату в умовах турбулентності й невизначеності, характерних для повоєнного періоду відбудови країни та її подальшої інтеграції до європейського простору.

Список використаних джерел:

1. Зленко А., Редзюк В., Лященко Ю., Зленко Я. Тенденції та перспективні напрями побудови екосистеми управління персоналом державної служби. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2024. № 8. С. 55–65. DOI: 10.31470/2786-6246-2024-8-55-65.
2. Іванченко А. В. Роль держави у формуванні кадрової політики: шляхи та механізми реформування державної служби. *Публічне адміністрування та геополітика*. 2024. Вип. 43. С. 116-121. DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.43.17>
3. Публічний звіт Голови НАДС за підсумками діяльності у 2024 році. Київ: НАДС, 2024. 55 с. URL : <https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/PRO%20NADS/PLANI%20TA%20ZVITI/%20ФІНАЛ%20укр.pdf>
4. Сітніков О. О. Реформування державної служби в Україні: організаційно-правові виклики та шляхи вдосконалення. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2024. Том 35 (74). № 4. С. 126-133. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.4/19>
5. Public administration in Ukraine. Monitoring Report 2024. OECD/SIGMA. Paris, 2024. URL : https://www.sigmaweb.org/content/dam/sigma/en/publications/reports/2024/02/public-administration-in-ukraine_27a46a58/078d08d4-en.pdf
6. Ukraine 2024 Report: Commission Staff Working Document SWD(2024) 699 final. *European Commission*. Brussels, 30.10.2024. URL : https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine+Report+2024.pdf
7. Ukraine Facility Plan 2024–2027. *Ministry for Economy of Ukraine*. Kyiv, 2024. URL : <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf>

Іщук А.М.
доктор філософії (PhD),
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ВІДНОСИН

Інститут пенсійного забезпечення в Україні та Європі бере початок у доінституціональний період, коли соціальний захист базувався на моральних та релігійних засадах, а не на формалізованих структурах. З утвердженням християнства основу становили релігійні традиції, а перші елементи публічного управління пенсійною сферою виникли ще до появи офіційних державних органів. Історико-культурні особливості національних спільнот суттєво вплинули на формування публічно-управлінських відносин. У науковому дискурсі існують різні підходи до визначення початку становлення пенсійного інституту: одні акцентують на появі спеціалізованих інституцій, інші – на закріпленні норм у правових джерелах. Домінує погляд, що витoki пенсійного забезпечення пов'язані з традицією благодійництва як соціально-цивілізаційного явища [1].

Метою тези є обґрунтування історико-правових передумов формування публічно-управлінських відносин в Україні та Європі.

Періодизація зародження публічно-управлінських відносин в Україні узгоджується з історіографією державності та підтверджує, що кожен історичний етап впливав на формування соціальних і правових інститутів, зокрема соціального захисту. Вона дозволяє глибше осмислити вплив історичних умов на розвиток системи соціального забезпечення, зокрема, від давніх державних утворень до сучасної України.

Історик М. Кропивницький виділяє таку періодизацію історичних етапів розвитку інституту соціального забезпечення [1, с. 47]:

- родоплемінна та церковно-монастирська допомога (VI–X ст.);
- інституалізація соціального захисту в складі Литви, Польщі, Росії;
- розвиток у Східній Галичині під владою Австрії;
- період національно-визвольної революції (1917–1921);
- формування інститутів в УСРР та УРСР (1918–1991);
- розбудова системи в незалежній Україні (з 1990 р.).

Дослідник Ю. Ткаченко пропонує двоетапну модель історичного розвитку (від найдавніших часів до першої половини XIX століття) [1, с. 53]:

1. Відсторонення держави від соціального регулювання (до XVI ст.).

2. Зародження соціальної функції держави (XVI – перша половина XIX ст.).

Основою періодизації є ступінь участі держави у фінансуванні та регулюванні соціального забезпечення. Водночас слід враховувати, що елементи взаємодопомоги та благодійництва існували ще в додержавний період. Розвиток соціального захисту на українських землях був багатограним, який датується від філантропії до законодавчого регулювання. Європейський досвід відіграв важливу роль у формуванні державного управління та соціальної політики.

В період від створення перших класових держав до IV–V ст. н.е. у світі тривав філантропічний етап розвитку соціального захисту, започаткований рабовласницькими державами Азії та Північної Африки (Єгипет, Шумер, Вавилон, Індія, Китай). У Греції (VIII ст. до н.е.) та Римі соціальна допомога стала елементом громадянського обов'язку. Благодійність регулювалася державою, але була доступна лише громадянам. У Спарті соціальний захист супроводжувався жорстким контролем [1, с. 77].

Прийняття християнства стало поштовхом до розвитку соціального захисту. Князь Володимир започаткував богадільні, училища для убогих, притулки для паломників. Руська Правда регулювала форми благодійності.

В Середньовічній Україні соціальна допомога здійснювалася за допомогою:

1. Церкви (монастирі надавали притулок, їжу, медичну допомогу).
2. Гільдій (підтримка членів у містах).
3. Сільських громад (допомога вдовам, сиротам, розподіл ресурсів).
4. Княжої влади (обмежена участь у соціальних програмах).
5. Феодалів (захист залежав від соціального статусу).

Європейський вплив щодо формування публічно-управлінських відносин в Україні та Європі було запроваджено вперше в Галицько-Волинському князівстві та Великому Князівстві Литовському, де формувалися елементи державного управління і соціальної політики. У Львові братства відкривали лікарні, а Литовські статuti передбачали пільги та пенсійні виплати (наприклад, «політне» вдові). Під час визвольної війни (1648–1657) сформувалися громадські та приватні форми допомоги, що свідчить про наявність соціального захисту.

В XV–XVIII ст. на українських землях сформувалася унікальна система соціального забезпечення, заснована на діяльності братств – релігійно-національних організацій заможного міщанства, які створювали притулки для убогих, сиріт і немічних. Ця традиція благодійності, що зберігала церковно-релігійний характер, продовжувала розвиватися в козацьку добу, зокрема через ініціативи Запорізької Січі.

Таким чином, порівняльний аналіз становлення інституту пенсійного забезпечення в Україні та європейських державах свідчить про спільні тенденції – поступову інституалізацію соціального захисту, вплив християнських цінностей, а

згодом і державного регулювання. Водночас українська модель вирізнялася глибокою солідарністю, громадською участю та багатоформатністю підтримки. Після здобуття незалежності Україна успадкувала малоефективну радянську модель пенсійного забезпечення, яка в нових соціально-економічних умовах виявила свою неспроможність. Це актуалізувало потребу в модернізації системи, зокрема через запровадження накопичувального рівня пенсійного забезпечення, що відповідає європейським стандартам трирівневої моделі.

Список використаних джерел:

1. Hrechaniuk R. Administrative activity as characteristic of public administration. Actual problems of jurisprudence. 2019. V. 2 (18). P. 106-110.

Коцюбинський О.В.
аспірант 3-го року навчання
кафедри публічного управління та адміністрування,
*Карпатський національний університет імені Василя Стефаника.
м. Івано-Франківськ, Україна*

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Енергетична система України зазнала значних трансформацій внаслідок російської військової агресії, що спричинило унікальні виклики для стратегічного планування енергетичної ефективності. Парадоксальна ситуація 2022 року, коли енергоємність української економіки зросла з 6,2 до 8,9 МДж/\$2017 ППС ВВП, незважаючи на 19% скорочення енергоспоживання, засвідчила критичну потребу в нових методологічних підходах до енергетичного планування в екстремальних умовах [1].

Цільові атаки на критичну енергетичну інфраструктуру призвели до втрати понад 50% генеруючих потужностей та необхідності перегляду традиційних підходів до забезпечення енергетичної безпеки. За даними Міністерства енергетики України, станом на кінець 2024 року понад 4,1 мільйона споживачів у різних регіонах країни зазнали перебоїв у електропостачанні внаслідок бойових дій [2]. У 2023 році, завдяки частковому економічному відновленню (зростання ВВП на 5,3%) та стабілізації енергопостачання, енергоємність дещо покращилася до 7,8 МДж/\$2017 ППС ВВП, хоча залишалася вищою за довоєнний рівень.

Водночас вуглецева інтенсивність української економіки демонструє позитивну динаміку, знизившись з 0,26 кг CO₂/\$ ВВП у 2022 році до 0,24 кг CO₂/\$ ВВП у 2023 році, що свідчить про структурні зміни в енергетичному секторі на користь менш вуглецевих джерел енергії.

Для комплексного розуміння масштабів викликів важливо проаналізувати показники енергоємності в міжнародному контексті. Порівняльний аналіз енергетичної ефективності різних країн (Таблиця 1) демонструє значний розрив між українськими показниками та європейськими стандартами.

Таблиця 1. Порівняльна енергоемність економіки окремих країн у 2022-2024 роках (МДж/\$2017 ППС ВВП)

Країна	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Зміна 2022-2024, %
Україна	8,9	7,8	7,2	-19,1
Данія	2,4	2,3	2,2	-8,3
Німеччина	3,1	2,9	2,8	-9,7
Польща	4,2	3,8	3,6	-14,3
Чехія	5,1	4,6	4,2	-17,6
Середнє ЄС-27	3,4	3,2	3,1	-8,8

Джерело: складено на основі даних IEA Energy Efficiency 2024 та власних розрахунків

Найбільш значні досягнення у сфері енергоефективності в європейському контексті демонструють країни Центрально-Східної Європи. Згідно з порівняльним аналізом, Польща зменшила енергоемність на 29,2% у період з 2015 по 2024 рік, Словаччина - на 28,6%, а Чехія - на 27,5%. Серед країн Європейського Союзу Данія досягла найкращого показника з енергоемністю 2,2 МДж/\$2017 ППС ВВП, що приблизно в 3,3 рази нижче за поточний рівень України. Ці дані свідчать про необхідність істотного підвищення енергоефективності української економіки для відповідності європейським стандартам.

Парадоксальним чином воєнний стан став каталізатором впровадження інноваційних механізмів управління енергетичною ефективністю. Українські енергетичні фахівці в умовах збройного конфлікту розробили та впровадили низку унікальних технологічних рішень, спрямованих на забезпечення стабільного функціонування енергосистеми під час активних бойових дій та цілеспрямованих атак на критичну інфраструктуру. Серед найважливіших інновацій слід відзначити автоматизовані системи раннього виявлення загроз, що використовують алгоритми машинного навчання та штучного інтелекту для оперативного реагування на потенційні атаки [3].

Стратегічно важливим нововведенням стало географічне розосередження запасів критичного обладнання для мінімізації ризиків його одночасного знищення. Створено мережу з 15 регіональних центрів зберігання резервного обладнання, що забезпечує можливість швидкого відновлення пошкоджених об'єктів у будь-якій частині країни протягом 24-48 годин. Для мінімізації часу відновлення після пошкоджень сформовано високомобільні ремонтні бригади, оснащені спеціалізованими модульними комплектами обладнання. Ці бригади здатні проводити відновлювальні роботи безпосередньо в зоні бойових дій, забезпечуючи збереження базової функціональності національної енергетичної мережі навіть у найкритичніших умовах.

Паралельно з технологічними інноваціями відбувається трансформація організаційної структури енергетичного сектору. Ключову роль у підвищенні

енергетичної стійкості відіграють ініціативи місцевих громад. Протягом 2023-2024 років створено понад 200 енергетичних кооперативів у 15 областях України, які інвестують у розвиток відновлюваних джерел енергії [4]. Ці ініціативи зменшують залежність від централізованих мереж і стимулюють економічний розвиток регіонів.

Централізована модель енергетичного управління продемонструвала вразливість в умовах конфлікту. Війна прискорила розвиток децентралізованої генерації, зокрема приватних сонячних електростанцій. Активний розвиток енергетичних кооперативів дозволяє місцевим громадам стати активними учасниками енергетичного ринку.

Ключовим напрямом є інтеграція цифрових технологій Індустрії 4.0. Впровадження ІІІ для оптимізації роботи обладнання дозволяє максимізувати ефективність використання ВДЕ [5]. Інтеграція ІоТ-датчиків дозволяє виявляти точки неефективного використання енергії.

Створення цифрових платформ моніторингу дозволяє ефективніше контролювати виконання енергетичних програм. Розвиток систем аналітики даних створює нові можливості для прогнозування попиту.

Підключення України до енергосистеми Європи у 2022 році забезпечило стабільність електропостачання та відкрило можливості для експорту. У довгостроковій перспективі Україна може стати важливим експортером чистої енергії до ЄС.

Синергетичний ефект поєднання цифрових технологій, децентралізації та антикризових механізмів управління формує основу для створення розумної енергетичної системи нового покоління, здатної забезпечити енергетичну безпеку України в умовах глобальних викликів та сприяти сталому розвитку національної економіки. Інтеграція всіх зазначених технологій Індустрії 4.0 у комплексну систему управління енергетичним сектором створює синергетичний ефект, який дозволяє досягти значно більших результатів у підвищенні енергоефективності та розвитку відновлюваної енергетики, ніж застосування окремих технологій.

Для практичної реалізації запропонованих підходів рекомендується: розробка національної цифрової платформи енергетичного моніторингу з інтеграцією всіх рівнів управління; створення системи фінансових стимулів та податкових пільг для енергетичних кооперативів; впровадження обов'язкового енергетичного аудиту для великих споживачів з періодичністю раз на три роки; розширення міжнародної співпраці у сфері зелених технологій через участь у європейських програмах фінансування; створення спеціалізованих освітніх програм з підготовки кадрів для цифрової енергетики. Український досвід демонструє, як воєнні дії можуть кардинально впливати на енергетичні

показники країни, водночас створюючи можливості для структурної трансформації енергетичної системи.

Список використаних джерел:

1. IEA. Energy Efficiency 2024. Paris : IEA, 2024. URL: <https://www.iea.org/reports/energy-efficiency-2024> (дата звернення: 10.01.2024).
2. Energy map, "Number of consumers who lost electricity supply due to hostilities in Ukraine (according to the Ministry of Energy)". September 6, 2024. URL: <https://www.energymap.ua> (дата звернення: 15.01.2025).
3. Подолець Р. З., Дячук О. А. Стратегічне планування у паливно-енергетичному комплексі на базі моделі «TIMES-Україна» : наук. доп. / НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. К., 2011. 150 с.
4. Енергетична стратегія України на період до 2035 року "Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність". Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 р. № 605-р. Урядовий кур'єр. 2017. № 158.
5. Countries can transform the global energy sector by fully implementing the 2030 goals they agreed at COP28. International Energy Agency. 2024. URL: <https://www.iea.org/news/countries-can-transform-the-global-energy-sector-by-fully-implementing-the-2030-goals-they-agreed-at-cop28> (дата звернення: 18.01.2024).

Литвинюк Є.І.

магістр публічного управління, аспірант кафедри місцевого
самоврядування та розвитку територій,
*Національний університет
«Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна*

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЙ ЦИФРОВОГО ВРЯДУВАННЯ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА СИСТЕМУ АРХІТЕКТУРНО-БУДІВЕЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

Упродовж останніх десятиліть процес цифровізації публічного управління трансформувався від простого автоматизованого надання послуг до багаторівневих інтегрованих систем, що переформатовують взаємини між державою, громадянином та бізнесом. У цьому контексті концепція «digital era governance» (DEG), сформульована Патріком Данлівейем та Гелен Маргеттс, передбачає інтеграцію адміністративних функцій (reintegration), орієнтацію на потреби користувачів (needs-based holism) та цифровізацію в усіх її аспектах, що змінює організаційну структуру державного управління в цілому [1]. Саме ці засади створюють методологічну базу для розуміння, як цифрове врядування може змінити сферу архітектурно-будівельного контролю, особливо у країнах, що прагнуть до прозорості та ефективності публічних інституцій.

Від виникнення першої ідеї телеради (teleadministration) в Італії в 1978-1991 роках до сьогоденних платформ, що поєднують надання послуг, аналітику великих даних і алгоритмічне управління, розвиток цифрового врядування пройшов декілька стадій. Аналіз літератури (зокрема, робота Данлівея та Маргеттс) виявляє, що ключовий перехід полягає в поступовому зрушенні від простого електронного урядування (e-Government) до комплексної трансформації державних сервісів у цифрову екосистему - із залученням відкритих даних, інтеграцією платформ, автоматизацією процедур і алгоритмічним ухваленням рішень.

Національний контекст України демонструє практичну реалізацію цих ідей у сфері архітектурно-будівельного контролю. Єдина державна електронна система у сфері будівництва (ЄДЕССБ), запущена в липні 2020 року, стала інструментом централізації і стандартизації процесу оформлення будівництва - від отримання містобудівних умов до введення об'єкта в експлуатацію [2]. Станом на грудень 2022 року система перейшла у промислову експлуатацію, що було визначено відповідним розпорядженням Кабінету Міністрів [3]. Протягом трьох років через ЄДЕССБ створено понад 2,6 млн електронних документів, серед яких - проєктна документація, технічні інвентаризації, паспорти Об'єктів

будівництва, а також результати присвоєння адрес і експертних рішень; кількість професійних користувачів (архітекторів, інженерів, контролерів) перевищила 72 тисячі, а кількість наданих через портал «Дія» сервісів досягла 14, із загальною економією у 9,6 млрд грн та антикорупційним ефектом 1,5 млрд грн на рік [4].

Подальші результати демонструють зростання масштабів та внеску ЄДЕССБ у прозорість будівельного сектору. До кінця 2023 року кількість технічних інвентаризацій перевищила 705 тисяч, проектної документації набрало 132 тисячі, а будівельних паспортів - більше ніж 33 тисячі; портал став серйозним інструментом громадського контролю, щорічно використовуючись 48 тисячами громадян онлайн і понад 109 тисяч разів через ЦНАПи, а відвідуваність порталу сягнула 1,6 мільйона користувачів [5]. У 2025 році кількість зареєстрованих документів у системі перевищила 7,5 мільйона, а число користувачів досягло 140 тисяч; автоматичні перевірки та інтеграція з іншими державними реєстрами значно спростили процедури, зменшили бюрократію та підтримали ефективний контроль. Загалом антикорупційно-економічний ефект цифровізації у будівельній сфері за період становить приблизно 21,8 млрд грн, а витрати замовників зменшилися на 70-90 % завдяки прискоренню послуг і усуненню корупційних складових.

Таким чином, вплив концепцій цифрового врядування відбувається у декілька взаємопов'язаних вимірів. По-перше, цифрова інтеграція (reintegration) реалізується через централізовану платформу ЄДЕССБ, яка об'єднує всіх учасників процесу і державні реєстри. По-друге, орієнтація на потреби користувачів (needs-based holism) підтверджується спрощенням процедури подання документів, наявністю онлайн-сервісів і автоматичних перевірок, що задовольняють як професійну спільноту, так і громадськість. По-третє, цифровізація процедур стала основою прозорості, оперативності та підзвітності, зменшивши корупційні ризики та забезпечивши високу швидкість обробки заявок.

У майбутньому розвиток може полягати в застосуванні штучного інтелекту для додаткового аналізу поданих документів, глибшої інтеграції з геоінформаційними системами, розширеній роботі з відкритими даними та мобільному доступу через додатки - зокрема заплановано запуск мобільного застосунку «Прозоре будівництво» і розширення автоматизації подання змін до об'єктів спеціального майнового права [6]. Як підтверджують дані Мінцифри та НАЗК, розвиток системи за підтримки ЄС, USAID, UK aid та проєкту TAPAS забезпечує не лише технологічну, але й інституційну основу для подальшої трансформації сфери.

Еволюція концепцій цифрового врядування відображається в поступовому переході від автоматизації до інтегрованих регуляторно-сервісних середовищ. Українська практика через систему ЄДЕССБ демонструє, як ця еволюція реально

змінює сферу архітектурно-будівельного контролю: від паперових процедур до прозорих електронних процесів, що забезпечують ефективність, підзвітність і довіру. Подальший розвиток потребує не лише технічних новацій, а й уваги до інклюзивності, користувацького досвіду та законодавчого забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Туровець Ю. Цифровізація надання адміністративних послуг у сфері будівництва. *Університетські наукові записки*. 2021. № 1(79). С. 91-99.
2. Калаченкова К. О. Деякі актуальні питання реформування законодавства у сфері містобудівної діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 238-242.
3. Гуренко М. Державний нагляд та контроль у сфері будівництва в Україні. *Юридичний науковий електронний Журнал*. 2023. № 9. С. 184-186.
4. Про затвердження плану заходів щодо створення та запровадження Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва. № 565. Розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2020-p#Text>
5. Ємельянова О., Титок В., Лаврухіна К. Реформа містобудування України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. С. 53-61.
6. Паламарчук О., Петришина С. Будівельна галузь України: стан та прогнози. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. С. 78-84.

Половян Н.С.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри організації вищої освіти,
управління охороною здоров'я та гігієни,
*Донецький національний медичний університет
м. Кропивницький, Україна*

Шведова А.М.

магістр фармації,
*Черкаська медична академія
м. Черкаси, Україна*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Сфера фармації в Україні зараз переживає чимало викликів. Часті зміни законів створюють невизначеність як для аптек, так і для виробників та пацієнтів. Ситуацію ускладнює й державне регулювання цін: воно наче спрямоване на здешевлення ліків, але на практиці працює не так, як було задумано. Додатково на ринок впливають євроінтеграційні процеси, адже Україні потрібно наближати свої правила до європейських стандартів (наприклад, впроваджувати електронні формати реєстрації). Військові події також вносять труднощі: виникають проблеми з логістикою, можливі перебої в постачанні ліків.

Питання правового та економічного регулювання фармацевтичної діяльності цікавило як українських, так і зарубіжних дослідників. Серед сучасних українських дослідників можна визначити:

- В. М. Попович, який аналізує юридичні та адміністративно-правові аспекти фармації і підкреслює, що чітке законодавче регулювання сприяє безпеці пацієнтів і ефективності аптек;
- О. М. Герасименко, що приділяє увагу на необхідність прозорих правил для роботи аптечних мереж і контролю з боку держави;
- А. А. Котвіцька, яка приділяє увагу економічній складовій і доводить, що поєднання економічних механізмів з правовим регулюванням допомагає підтримувати доступність ліків і стимулює розвиток вітчизняних виробників.

Питаннями правового регулювання займаються фахівці, що вивчають фармацевтичне право ЄС, а також американські науковці, що вивчають регулювання FDA.

Раніше в Україні правове регулювання фармацевтичної сфери було непослідовним. Головний акцент робився на ліцензування аптек і контролі якості препаратів, а ціни формувалися більш вільно. Зараз ситуація змінилася:

- обмежені націнки на ліки, щоб зробити їх доступнішими для населення (Аптеки не можуть самовільно підвищувати ціни на лікарські засоби. Держава встановлює максимальний відсоток націнки, щоб ліки залишалися доступними);
- з 2025 року заборонені маркетингові угоди (Аптеки і виробники не можуть укладати договори, які впливають на пріоритет продажу певних препаратів. Це робиться для чесної конкуренції і захисту пацієнтів);
- створено Національний каталог цін (Держава веде офіційний перелік цін на ліки. Це допомагає аптекам дотримуватися правил, а пацієнтам бачити реальні ціни);
- поступове впровадження електронної системи реєстрації препаратів (Тепер документи на реєстрацію ліків подаються в електронному вигляді за міжнародними стандартами eCTD (electronic Common Technical Document). Це прискорює процес і зменшує ризик помилок);
- запускається 2D-кодування для відстеження руху ліків (На упаковку ліків наносять унікальний 2D-код, за яким можна відстежити шлях препарату від виробника до аптеки. Це допомагає боротися з підробками і контролювати обіг ліків).

Якщо порівнювати з досвідом інших країн, то у країнах ЄС гармонізація національного законодавства з директивами

Європарламенту забезпечує контроль якості ліків, прозорість фармацевтичного ринку та ефективне ліцензування. Наприклад у Польщі та Литві адаптація законодавства до стандартів ЄС супроводжується впровадженням систем контролю за продажами і рекламою ліків та відстеженням їх безпечності. У США діяльність фармацевтичної галузі регулює FDA, що встановлює строгі вимоги до виробництва, клінічних випробувань і фармаконагляду, щоб забезпечити безпеку та ефективність ліків.

Висновок. Сучасне правове регулювання фармацевтичної сфери в Україні набуває нового змісту. Якщо раніше воно мало орієнтувалося на базові аспекти контролю, то нині формується цілісна система, що охоплює як економічні, так і правові механізми управління. Такі перетворення не лише усувають недоліки минулого, а й орієнтують галузь на кращі європейські та світові практики. Україна інтегрує електронні формати, впроваджує новітні методи фармаконагляду та використовує досвід країн ЄС і США, що дозволяє підвищити якість державного контролю й довіру пацієнтів до системи охорони здоров'я. Таким чином, фармацевтична галузь України переживає етап глибокої модернізації, яка поєднує нормативні нововведення з економічними стимулами. Подальший рух у напрямку гармонізації з європейськими стандартами та підтримки вітчизняних виробників сприятимуть зміцненню національного ринку й підвищенню рівня захищеності пацієнтів.

Пропозиції:

- продовжувати гармонізувати закони України з нормами ЄС, щоб ліцензування та контроль були чуткими і зрозумілими та ширше впроваджувати електронні системи (eCTD і 2D-кодування), щоб спростити роботу аптек і виробників уникаючи підробок;
- підтримувати українських виробників, щоб вони могли конкурувати з іноземними компаніями і не були гіршими за них при цьому не підвищуючи сильно ціни для людей;
- більше уваги приділяти підготовці фармацевтичних фахівців, щоб вони могли ефективно працювати в нових умовах.

Список використаних джерел:

1. Зміни до ліцензійних умов, маркетингові послуги та ціноутворення: підсумки наради при Офісі Президента України. Аптека online. URL: <https://www.apteka.ua/article/723900> (дата звернення: 15.09.2025)
2. Президент України. Указ №82/2025 від 5 березня 2025 року “Про деякі заходи щодо забезпечення доступності лікарських засобів”. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/822025-53781> (дата звернення 15.09.2025)
3. Національний каталог цін. Міністерство охорони здоров’я України. URL: <https://moz.gov.ua/uk/nacionalnij-katalog-cin> (дата звернення: 14.09.2025)
4. Формат eCTD став обов’язковим для нової реєстрації лікарських засобів. Міністерство охорони здоров’я України. URL: <https://moz.gov.ua/uk/format-ectd-stav-obovyazkovim-dlya-novoyi-reyestraciyi-likarskih-zasobiv> (дата звернення: 17.09.2025)
5. Контроль якості ліків: Україна вводить 2D-кодування. Аптека online. URL: <https://www.apteka.ua/article/703695> (дата звернення: 15.09.2025)
6. Попович В. М. Способи природно-латентних кримінальних правопорушень, притаманні квазімедичним та фармацевтичним видам діяльності. ResearchGate. URL: <https://www.researchgate.net/publication/394496538> (дата звернення: 12.09.2025)
7. Платова П.О., Ягольник В.Г.; наук. кер. Герасименко А.М. Формування сучасної науки: методика та практика: матеріали III Всеукр. Студ. Наук. Конф., м. Київ, 21 квітня 2023 р. Секція 20. Фармація та фармакотерапія. Київ, 2023. С. 186. URL: <https://archive.liga.science/index.php/conference-proceedings/issue/view/ukr-21.04.2023/29> (дата звернення: 10.09.2025)
8. Котвіцька А.А., Кубарева І.В., Волкова А.В., Болдарь Г.Є., Черкашина А.В. Визначення місця фармацевтичного права в сучасній системі права України. Фармацевтичний часопис. 2020. URL: <https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/pharm-chas/article/download/11542/10919/41711> (дата звернення: 10.09.2025)

9. Європейське агентство з лікарських засобів. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 15.09.2025)

10. Перегляд фармацевтичного законодавства в ЄС: які зміни можуть нашкодити? Аптека online. URL: <https://www.apteka.ua/article/679371> (дата звернення: 18.09.2025)

11. Управління з продовольства і медикаментів США. Вікіпедія. URL: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 20.09.2025)

12. США і Україна. Чого вчить досвід лідера. MedHub Farmak. URL: <https://medhubfarmak.com/show/article/s-sh-a-i-ukrayina-chogo-vchit-dosvidlidera> (дата звернення: 15.09.2025)

*Матеріали LXI-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 жовтня 2025 року, м. Бургас (Болгарія), дистанційно)*

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України

Гурковський В.І.

доктор наук з державного управління, професор

Перестюк І.М.

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

ДОСТУП ДО РЕЄСТРІВ НЕРУХОМОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: АНАЛІЗ ЗАКОНУ № 11533 З ПОЗИЦІЙ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА БЕЗПЕКИ

Ключові слова: *реєстри нерухомості, воєнний стан, безпека, публічна політика, демократичне врядування, євроінтеграція, державне регулювання, управління.*

Keywords: *real estate registers, martial law, security, public policy, democratic governance, European integration, state regulation, management.*

29 серпня 2024 року у Верховній Раді України було зареєстровано за №11533 проект Закону про внесення змін до Цивільного кодексу України та деяких інших законів України щодо особливостей надання відомостей публічних електронних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України, та деяких інших публічних електронних реєстрів, поданий народним депутатом України Фріс І.П. та іншими народними депутатами України.[1] Згідно з пояснювальною запискою до Законопроекту правове регулювання діяльності публічних електронних реєстрів, яке базується на принципі відкритості та доступності відомостей публічних електронних реєстрів сприяє підвищенню рівня прозорості суспільних відносин, які підлягають державній реєстрації, та спрощенню робочих процесів фізичних та юридичних осіб, громадських об'єднань.

Проте, обставини, які об'єктивно існують у міждержавних відносинах, змушують зважати на них. З 2014 року Російська Федерація веде воєнні дії проти України. З 2022 року вони набули максимального масштабу та інтенсивності. Щодня агресор завдає повітряних ударів по різних об'єктах на території

України, розвиває агентурну мережу для здійснення диверсій. Одними з найбільш пріоритетних цілей для атак ворога є об'єкти нерухомості підприємств оборонно-промислового комплексу, у яких можуть розміщуватися виробничі потужності, комплектуючі, готові вироби або персонал, залучений до виробництва оборонної продукції. Інформація про такі об'єкти є легкодоступною для ворога.

Список усіх підприємств, які здійснюють діяльність, пов'язану із забезпеченням обороноздатності держави (далі – оборонні підприємства) є відкритим та доступним у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, у якому, з-поміж іншого, зазначені види діяльності таких підприємств та їхнє місцезнаходження.

Поява кожного нового суб'єкта господарювання, який планує здійснювати види діяльності, пов'язані із забезпеченням обороноздатності держави відображається в реєстрі та одразу стає відомою ворогу. Аналогічно і щодо зміни адреси місцезнаходження вже діючих підприємств, яка також стає одразу відомою ворогу. При цьому, під час дії воєнного стану було вжито заходів, спрямованих на захист такої інформації. [2]

Проте, вони є недостатніми для обмеження доступу ворога до відомостей Єдиного державного реєстру і при цьому, не дають можливості оприлюднення Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань як відкритих даних. У Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно публічно відображається уся повнота інформації щодо наявних у оборонних підприємств (на праві володіння чи будь-якому іншому речовому праві) земельних ділянок, будівель та інших об'єктів нерухомості.

Поява нового об'єкту нерухомості одразу стає відомою ворогу та створює безпекові ризики при розміщенні на них виробничих потужностей, складів та офісів. Державний земельний кадастр (далі – ДЗК) також містить усю інформацію про земельні ділянки, які перебувають у власності або користуванні оборонних підприємств. У зв'язку з цим, під час дії воєнного стану відомості ДЗК не оприлюднюються на вебсайті Держгеокадастру, Публічна кадастрова карта не функціонує.

Такий спосіб функціонування ДЗК з одного боку сприяє захисту інформації про земельні ділянки, які набувається у власність або користування оборонними підприємствами, але з іншого створює значні обмеження доступу до відомостей ДЗК усім фізичним та юридичним особам. При цьому, у ворога залишається можливість безперешкодно встановити набуття у власність або користування земельних ділянок оборонними підприємствами за допомогою відомостей Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Реєстри прав інтелектуальної власності також містять відомості щодо об'єктів інтелектуальної

власності (винаходів, корисних моделей, промислових зразків, тощо), пов'язаних зі сферами національної безпеки і оборони, які становлять підвищений інтерес ворога під час ведення воєнних дій. Усі описані вище обставини спричиняють легкий доступ ворога до вказаної вище інформації про оборонні підприємства, отримуючи її вільно та безперешкодно навіть знаходячись за межами України.

Це надзвичайно спрощує визначення цілей для повітряних атак на оборонні підприємства, які на превеликий жаль, вже неодноразово відбулися. При цьому, ініціатори усвідомлюють, що відомості реєстрів є не єдиним джерелом для визначення цілей, проте є найбільш доступним та точним джерелом інформації, яка, за потреби, може підтверджуватися іншими, більш складними у реалізації методами.

Описане свідчить про недосконалі правове регулювання та способи функціонування державних реєстрів, за яких одночасно існують і надмірні обмеження відомостей реєстрів (повне закриття Публічної кадастрової карти, непублікування Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань як відкритих даних, тощо), і вільний доступ ворога до інформації про оборонні підприємства, що спричиняє високі безпекові ризики.

Тривале існування описаної ситуації зумовило численні збитки та людські жертви на оборонних підприємствах, обмеження та ускладнення їхньої діяльності, що відображається на обороноздатності держави. У зв'язку з цим, на базі Комітету Верховної Ради України з питань правової політики протягом чотирьох місяців членами Комітету разом з представниками Міністерств, Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій, Нотаріальної палати України, громадських організацій, які здійснюють діяльність у сфері відкритих даних із залученням представників Міністерства фінансів України та Державної податкової служби України здійснювалося напрацювання комплексного проекту Закону, спрямованого на врегулювання описаних проблем, шляхом, який дозволить забезпечити достатній рівень захисту інформації щодо оборонних підприємств, яка міститься у державних реєстрах, при цьому забезпечивши цілісність функціонування таких реєстрів та мінімальні обмеження відомостей реєстрів для фізичних та юридичних осіб, які дозволяють досягти поставленої перед законопроектом мети. [1,2]

Окрім описаного, запропоновані законодавчі зміни дозволять здійснити оприлюднення Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань як відкритих даних, що від початку повномасштабного російського вторгнення і до прийняття даного законопроекту залишається неможливим.

Законопроект розроблено з метою підвищення безпеки діяльності оборонних підприємств, шляхом обмеження можливості отримання вільного, безперешкодного доступу до відомостей реєстрів про оборонні підприємства, їхні види діяльності, місцезнаходження та тимчасового обмеження такого доступу до місцезнаходження об'єктів нерухомого майна, які належить таким підприємствам та відомостей щодо об'єктів інтелектуальної власності, пов'язаних зі сферами національної безпеки і оборони, забезпечивши цілісність функціонування таких реєстрів та мінімальні обмеження відомостей реєстрів для фізичних та юридичних осіб.

Комітет з питань правової політики розглянув на своєму засіданні 21 березня 2025 року (протокол № 185) проект Закону та пропозиції і поправки щодо виправлень та уточнень. Комітету вважають за необхідне під час підготовки Законопроекту до другого читання розглянути необхідність та доцільність внесення до нього положень щодо обмеження оприлюднення відомостей про місцезнаходження об'єктів нерухомого майна та уточнити, що таке обмеження стосуватиметься виключно майна, яким користуються або яке належать на праві власності підприємствам, пов'язаним зі сферою національної безпеки та оборони, і буде застосовуватися виключно на підставі звернення таких підприємств, органів їх управління або відповідних центральних органів виконавчої влади.[1]

Комітет з питань правової політики вирішив звернутися до Голови Верховної Ради України з пропозицією оголосити на пленарному засіданні під час розгляду цього Законопроекту про необхідність внесення пропозиції і поправок щодо виправлень, уточнень, усунення помилок та/або суперечностей у тексті цього Законопроекту, інших структурних його частин та/або інших законодавчих актів, що не були предметом розгляду в першому читанні та відповідають предмету правового регулювання вказаного Законопроекту.

У зв'язку з необхідністю техніко-юридичного доопрацювання Законопроекту, Комітет з питань правової політики 03.06.2025 вважає за доцільне переглянути свій попередній висновок від 21 березня 2025 року (протокол № 185) та пропонує Законопроект викласти в такій редакції: "Закон України Про внесення змін до Цивільного кодексу України та деяких інших законів України щодо особливостей надання відомостей публічних електронних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України, та деяких інших публічних електронних реєстрів». [1,3] 21 серпня Закон №4576-IX (законопроект №11533) було прийнято Верховною Радою України.

Президент Володимир Зеленський підписав закон №4576-IX, який тимчасово обмежує доступ до державних реєстрів нерухомості. Як повідомляє парламентська газета "Голос України", документ офіційно набув чинності 17 вересня.[2]

Відомо, що обмеження діятимуть під час воєнного стану та ще рік після його завершення.

Таке рішення ухвалене з міркувань безпеки, адже відкритий доступ до цих відомостей під час війни може створювати додаткові ризики. Відповідно до закону, на період дії воєнного стану та протягом року після його завершення буде обмежено доступ до чутливої інформації - зокрема, даних про точне місцезнаходження об'єктів нерухомості та кадастрові номери земельних ділянок. При цьому варто зауважити, що нововведення стосується саме об'єктів, що перебувають у власності компаній чи організацій, а не приватних осіб. Таким чином, у публічних реєстрах більше не буде точної адреси - залишать лише область, район і місто. Юридичні особи зможуть вказувати будь-яку зручну для них адресу, навіть якщо вона не є реальною. Також тепер стане важче моніторити майно учасників конкурсів на топпосади та виявляти приховану нерухомість, зазначали борці з корупцією в Україні. [2]

Обмеження діятимуть доти, доки Україна не завершить перехідний період після війни. Це, на думку авторів закону, дасть змогу захистити стратегічну інформацію та знизити ймовірність її використання ворожими силами.

Підтримку законопроекту висловили представники влади, зокрема Міністерство юстиції, які наголошують на необхідності захисту інформації про об'єкти, що можуть бути використані ворогом. Зазначимо, що ветувати цей документ Зеленського закликали понад 50 громадських організацій та журналістів. [3-5] Антикорупційні організації, зокрема Центр протидії корупції, Transparency International Ukraine та Фундація DEJURE, висловили стурбованість щодо непропорційності обмежень та їхнього впливу на боротьбу з корупцією. Обмеження доступу до даних у реєстрах ускладнює роботу журналістів, антикорупційних організацій та громадських активістів, які використовують відкриті дані для виявлення корупційних схем. [5-7] Без доступу до точних відомостей про майно посадовців та юридичних осіб стає складніше здійснювати ефективний громадський контроль та забезпечувати підзвітність влади.

У демократичних суспільствах важливо знаходити баланс між забезпеченням національної безпеки та дотриманням принципів прозорості та підзвітності. Обмеження доступу до публічних реєстрів повинні бути обґрунтованими, тимчасовими та пропорційними до реальних загроз. В іншому випадку існує ризик зловживань та посилення корупційних практик.

Висновки

Закон №11533, підписаний Президентом України, викликав широку дискусію щодо його впливу на прозорість та боротьбу з корупцією. Хоча обмеження доступу до публічних реєстрів можуть бути обґрунтовані потребами національ-

ної безпеки, важливо забезпечити належний баланс між безпекою та прозорістю. Для цього необхідно:

- Забезпечити належний контроль за використанням обмежених даних, щоб уникнути зловживань.
- Розглянути можливість поступового відновлення відкритого доступу до даних після завершення воєнного стану.

Тільки за умови дотримання цих принципів можна забезпечити ефективну боротьбу з корупцією та зберегти довіру громадян до інститутів державної влади.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Цивільного кодексу України та деяких інших законів України щодо особливостей надання відомостей публічних електронних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України, та деяких інших публічних електронних реєстрів; проект Закону від 29.08.2024 №11533 <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44802>

2. Зеленський підписав закон, який приховує дані про нерухомість під час війни: що змінилось <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/dostup-do-reyestru-neruhomosti-pid-chas-viyni-bude-obmezhenim-zelenskiy-pidpisav-zakon>

3. Detektor Media. Закон №11533: обмеження доступу до даних про нерухомість в умовах війни. URL: <https://detector.media/infospace/article/244228/2025-09-18-zelenskiy-pidpisav-zakon-shcho-obmezhuie-dostup-do-reiestriv-nerukhomosti> (дата звернення: 29.09.2025).

4. Hromadske.ua. Рада ухвалила закон, що обмежує доступ до даних про нерухомість: що передбачає та чому критикують активісти. URL: <https://hromadske.ua/polityka/250023-rada-ukhvalyla-zakon-iakyy-obmezuye-dostup-do-danykh-pro-nerukhomist-chomu-yoho-krytykuiut-aktyvisty> (дата звернення: 29.09.2025).

5. DEJURE Foundation. Нові обмеження доступу до реєстрів: правова оцінка Закону №11533. URL: <https://www.dejure.foundation/novyny/zakon-11533-pravova-otsinka> (дата звернення: 29.09.2025).

6. Центр протидії корупції. Обмеження доступу до публічних реєстрів: ризики та виклики для антикорупційного контролю. URL: <https://anticor.foundation/novyny/23961> (дата звернення: 29.09.2025).

7. Українська правда. Президент підписав закон, який тимчасово приховує дані про нерухомість. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/09/18/7531432/> (дата звернення: 29.09.2025).

*Матеріали LXI-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 жовтня 2025 року, м. Бургас (Болгарія), дистанційно)*

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
полковник,
*Центральний науково-дослідний
інститут Збройних Сил України*

Гурковський В.І.

доктор наук з державного управління, професор,
начальник відділу,
*Центрального науково-дослідного
інституту Збройних Сил України*

РЕГУЛЮВАННЯ ЛОБІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ПРОЗОРІСТЬ, ПРОФЕСІЙНА ВЗАЄМОДІЯ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ

Лобіювання — це процес цілеспрямованого впливу на органи влади для просування власних інтересів, який в Україні став легальним і прозорим завдяки новому закону про лобіювання. На відміну від корупції, лобіювання передбачає відкрите спілкування, звітність, реєстрацію в Реєстрі прозорості та контроль з боку держави, зокрема, з боку НАЗК. Верховна Рада 23 лютого 2024 року прийняла в цілому як закон законопроект Кабміну про доброчесне лобіювання №10337.[1]

Також 1 вересня набув сили закон №3620-ІХ про відповідальність за порушення законодавства у сфері лобіювання. Треба усвідомити, що здійснення лобістської діяльності — це багатомільйонний, якщо не багатомільярдний бізнес. Фармацевтичні компанії, виробники електроніки, власники компаній з видобування корисних копалин витрачають сотні тисяч доларів щороку на послуги лобістів, адже у тому числі від цього залежатиме їх майбутній дохід.[2] У міжнародній практиці лобіювання інтересів окремих груп доволі поширене явище.

Основні міжнародні стандарти у сфері лобізму та все, що з ним пов'язано, висвітлено в низці рекомендацій та резолюцій Ради Європи і Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). На рівні окремих держав функціонує власне законодавче регулювання. Найбільш яскравий приклад застосування можливостей лобізму у всій його повноті — США.

Тому не дивно, що багато країн, які поки намагаються легалізувати лобізм, наслідують саме американський досвід. Водночас з 27 держав-членів

Європейського Союзу більшість країн мають на сьогодні ухвалені правила та норми щодо лобіювання. Так, 6 країн прийняли окремі закони щодо регулювання лобістської діяльності (Ірландія, Франція, Австрія, Литва, Польща, Словенія), а у 9 – діє саморегуляція лобістів, що пояснюється м'яким механізмом контролю (Німеччина, Італія, Іспанія, Нідерланди, Фінляндія, Чехія, Хорватія, Латвія, Румунія). Як правило, спільними рисами лобізму в цих країнах є: реєстрація особи, яка бажає надавати лобістські послуги, за певною процедурою; наявність відкритого реєстру лобістів; звітування лобістів про свою діяльність перед владними структурами та громадськістю; встановлення окремих обмежень під час здійснення такої діяльності; обов'язок дотримуватися встановлених правил поведінки тощо.

Через те, що на законодавчому рівні лобізм в Україні не закріплений, складається враження, що йому немає місця в політичній площині, але це не так – лобізм у різних проявах активно використовується. Певною мірою така латентність всіх влаштовує, оскільки немає обов'язкових правил гри, а відтак можна діяти на власний розсуд, доволі часто обираючи корупційні способи досягнення бажаного результату. У будь-якому випадку українське суспільство потребує появи виваженого та дієвого законодавства про лобізм, яке б врахувало найкращий міжнародний досвід та позиції заінтересованих сторін.

Таке законодавство має стати рушієм позитивних змін, механізмом запобігання корупційних проявів, а не черговим актом популізму владних структур.[2] Необхідність прийняття закону обумовлена відсутністю законодавчого регулювання лобіювання що визнано проблемою, що потребує вирішення, у низці нормативно-правових актів, а також рекомендується міжнародними організаціями, членом яких є Україна.

Відповідно до пояснювальної записки до проекту Закону, враховуючи євроінтеграційні прагнення України та зазначені рекомендації GRECO, законодавче регулювання діяльності суб'єктів, які здійснюють вплив (лобіювання) на прийняття нормативно-правових актів парламентом, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, необхідно запроваджувати у найближчій перспективі.

Також було наголошено, що у проміжному звіті щодо виконання рекомендацій, наданих у рамках четвертого раунду оцінювання GRECO «Запобігання корупції серед народних депутатів, суддів та прокурорів» від 24.03.2023, Україні рекомендовано запровадити правила взаємодії членів парламенту з лобістами та іншими третіми сторонами, які намагаються впливати на законодавчий процес. Зазначена рекомендація не була виконана у Другому звіті про виконання рекомендацій (жодна із законодавчих ініціатив щодо лобіювання не була реалізована), та пропонувала надати звіт про імплементацію вжитих для втілення

невиконаних рекомендацій заходів до 31.03.2024.[1] При цьому, у записці зазначено, що прийняття відповідного законопроекту передбачено п. 2.3.3 розділу 2 «Підвищення ефективності системи запобігання і протидії корупції» Антикорупційної стратегії на 2021– 2025 роки (Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки») та розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.11.2021 №1582-р яким затверджено план заходів щодо запобігання зловживанню надмірним впливом особами, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархами) (далі – План заходів).

Згідно з п. 1.3.3.1.2 заходів з виконання Державної антикорупційної програми Національному агентству з питань запобігання корупції визначене завдання щодо розроблення та подання Кабінетові Міністрів проекту закону, яким визначено:

1) правила взаємодії посадових осіб державних органів та органів місцевого самоврядування із заінтересованими сторонами та суб'єктами впливу (лобістами);

2) прозорі механізми забезпечення впливу на посадових осіб державних органів та органів місцевого самоврядування;

3) механізми контролю за лобістською діяльністю та орган, уповноважений здійснювати такий контроль. Україна як країна-кандидат на вступ зобов'язана виконати Копенгагенські критерії, у тому числі досягти інституційної стабільності як гарантії демократичного устрою та правової держави. Україна зобов'язана показати готовність взяти на себе зобов'язання, які впливають із членства, а також спроможність ідентифікувати себе з цілями політичного, економічного та валютного союзів.

Тому, враховуючи євроінтеграційні прагнення України та зазначені рекомендації GRECO, законодавче регулювання діяльності суб'єктів, які здійснюють вплив (лобіювання) на прийняття нормативно-правових актів парламентом, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, необхідно запроваджувати у найближчій перспективі.[1]

Прийнятий Закон України «Про лобіювання» [3] регулює такі питання: – термінологію у сфері лобіювання; – права та обов'язки суб'єктів лобіювання; – методи впливу; – Правила етичної поведінки суб'єктів лобіювання; – створення Реєстру прозорості держателем та адміністратором якого є Національне агентство з питань запобігання корупції; – порядок реєстрації у Реєстрі прозорості та винятки з нього; – доступ до Реєстру прозорості (відкритий і безкоштовний); – звітність суб'єкта лобіювання, що вноситься до Реєстру прозорості; – механізми контролю за діяльністю суб'єктів лобіювання шляхом моніторингу дотримання законодавства з питань лобіювання.

У Законі терміни вживаються в такому значенні: - лобіювання – діяльність, що здійснюється з метою впливу (спроби впливу) на об’єкт лобіювання в комерційних інтересах бенефіціара (за винагороду, що отримується прямо або опосередковано, та/або з оплатою фактичних витрат, необхідних для її здійснення) або у власних комерційних інтересах особи та стосується предмета лобіювання;

- об’єкт лобіювання – суб’єкт правотворчої діяльності (крім Українського народу на всеукраїнському референдумі, територіальної громади на місцевому референдумі) та/або суб’єкт правотворчої ініціативи;

- предмет лобіювання – нормативно-правовий акт, щодо планування розроблення, розроблення та/або прийняття (видання) якого, внесення змін до якого, втрати чинності (скасування) яким (або утримання від таких дій) суб’єкт лобіювання здійснює вплив (спробу впливу) на об’єкт лобіювання;

- суб’єкт лобіювання – фізична або юридична особа, яка здійснює лобіювання на підставах та в порядку, передбачених цим Законом; - сфера лобіювання – сфера суспільних відносин, у якій суб’єкт лобіювання планує здійснення чи здійснює лобіювання. Відповідно до нього діяльність громадських активістів не є лобізмом.

Суб’єкти адвокації, у тому числі, громадські активісти, не потрапляють до Реєстру прозорості, куди будуть вноситися дані про суб’єктів лобіювання. Дія закону не буде поширюватися на представництво зовнішньополітичних інтересів дипломатичними установами, на діяльність медіа, а також політичні партії. Також дія закону не поширюється на діяльність, пов’язану із залученням, використанням, моніторингом, наданням та використанням міжнародної технічної допомоги, реалізацію проектів та програм міжнародної технічної допомоги.

Не буде вважатися лобіюванням адвокація, а також діяльність, яка обмежується реалізацією права на мирні зібрання, участю у публічних консультаціях тощо. Ухваленим законом передбачається створення Реєстру прозорості, держателем та адміністратором якого є Національне агентство з питань запобігання корупції.

До Реєстру особою, яка має намір зареєструватися як суб’єкт лобістської діяльності та/або суб’єкт адвокації, вноситься чіткий перелік інформації.

До Реєстру вносяться відомості про лобістські контракти, джерела фінансування, клієнтів та бенефіціарів здійснення лобіювання, та суб’єкта лобіювання. Визначено, що відомості, які вносяться до нього, є публічними. Доступ до Реєстру прозорості - відкритий і безкоштовний. Доопрацьований законопроект враховує пропозиції надані коаліцією громадських організацій, зокрема, у частині про адвокацію. Адвокація не є лобізмом, і це зафіксовано в

проекті закону. Кожні шість місяців лобісти мають подавати до Реєстру прозорості звіти про свою діяльність, вказуючи клієнтів, предмет лобіювання, витрати та зустрічі з представниками влади.

За порушення передбачені штрафи. Контроль здійснює НАЗК, яке має право перевіряти достовірність даних та притягати до відповідальності.[3] Законом №3620-ІХ про відповідальність за порушення в сфері лобіювання КУпАП доповнено новими статтями 188-46-1 та 188-46-2, які передбачатимуть встановлення адміністративної відповідальності за незаконне здійснення лобіювання та за порушення законодавства у сфері лобіювання.[4] КУпАП доповнюється новим видом адміністративного стягнення у вигляді заборони здійснення лобіювання.

Працівники Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) зможуть складати протоколи за порушення правил лобіювання. Отже, за незаконне здійснення лобіювання особі буде загрожувати штраф від 850 до 1700 грн. Здійснення лобіювання особою, яка при набутті статусу суб'єкта лобіювання не повідомила про наявність обставин, що виключають можливість такої особи бути суб'єктом лобіювання відповідно до Закону України «Про лобіювання», - тягне за собою накладення штрафу від 8500 до 17 тисяч грн. За порушення законодавства у сфері лобіювання, а саме неподання або несвоєчасне подання звіту щодо лобіювання суб'єктом лобіювання до Реєстру прозорості – буде штраф 850-1700 грн.

Порушення встановлених законом обмежень щодо предмета лобіювання або здійснення лобіювання в комерційних інтересах особи, яка не може бути бенефіціаром, чи на замовлення особи, яка не може бути клієнтом, або фінансування лобіювання за рахунок коштів (засобів), які не можуть бути джерелом фінансування лобіювання відповідно до Закону України «Про лобіювання», - тягнуть за собою накладення штрафу від 17 тисяч до 34 тисяч грн. Суб'єктом правопорушень у цій статті є фізичні особи та керівники юридичних осіб, які відповідно до Закону Про лобіювання» зареєстровані як суб'єкти лобіювання. Постанова суду про накладення адміністративного стягнення у виді заборони здійснення лобіювання у триденний строк з дня набрання нею законної сили направляється НАЗК для внесення до Реєстру прозорості запису про зупинення статусу суб'єкта лобіювання. .[4]

Закон України «Про лобіювання» встановлює рамки діяльності суб'єктів лобіювання, визначає обов'язки щодо реєстрації та звітності, а також створює умови для прозорості взаємодії з державними органами. Його реалізація відкриває можливості для більш усвідомленого та професійного підходу до лобістської діяльності, формуючи середовище, де інтереси громадськості та бізнесу можуть гармонійно поєднуватися. Закон закладає основу для розвитку етики та культури

співпраці, створюючи платформу для демократичного управління та партнерства, що робить його суттєвим інструментом сучасного державного управління.

За результатами аналізу Закону пропонується забезпечити більш чітке визначення ключових понять, таких як «лобіювання» та «суб'єкт лобіювання», що сприятиме однозначному тлумаченню законодавства та зменшенню можливих непорозумінь у практичній діяльності.

Для посилення прозорості рекомендується вдосконалити формат звітності та забезпечити легкий публічний доступ до інформації про діяльність лобістів, що підвищить довіру суспільства до процесу лобіювання. Також доцільним є запровадження системи моніторингу та оцінки впливу закону на практику взаємодії бізнесу, громадськості та державних органів, що дозволить своєчасно адаптувати нормативні положення.

Список використаних джерел:

1. Про доброчесне лобіювання: проект Закону від 13.12.2023 №10337 <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/43386>
2. Лобізм у законі чи закон про лобізм: українські реалії <https://parlament.org.ua/analytics/lobizm-u-zakoni-chy-zakon-pro-lobizm-ukrayinski-realiyi/>
3. Про лобіювання: Закон України від 23 лютого 2024 року № 3606-IX <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-20#Text>
4. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за порушення законодавства у сфері лобіювання: Закон України від 21 березня 2024 року № 3620-IX <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3620-20>
5. Pragma Consulting Group. Огляд Закону «Про лобіювання» в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uba.ua/eng/news/zakon-ukraini-pro-lobjuvannja-ogljad-pragma-consulting-group>
4. Asters Law. The Law on Lobbying entered into force in Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.asterslaw.com/press_center/legal_alerts/the_law_on_lobbying_entered_into_force_in_ukraine/

*Матеріали LXI-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 жовтня 2025 року, м. Бургас (Болгарія), дистанційно)*

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
полковник,
Центральний науково-дослідний
інститут Збройних Сил України

Мусієнко А.В.

кандидат наук з державного управління,
Заслужений лікар України, заступник
директора клінічної лікарні №15 м.Києва

РІВЕНЬ ТРИФТОРОЦТОВОЇ КИСЛОТИ НЕЗВОРОТНО ЗРОСТАЄ ПО ВСІЙ ПЛАНЕТІ

Впродовж останніх десятиліть рівень трифтороцтової кислоти (ТФА) в навколишньому середовищі зростає. Вона присутня в атмосферних опадах, водоймах, ґрунтових водах і крижаних покладах Арктики. Її виявляють у бутильованій воді, пиві, зернових культурах, органах тварин, а також у сечі та крові людини. При цьому природні процеси не здатні розкласти цю речовину через її стійкі хімічні зв'язки. Вона поширена настільки широко, що вчені вважають її наймасовішою з-поміж “вічних хімікатів”, передає IFLScience.[1] Рівень ТФК у довкіллі постійно зростає і наслідки такого поширення можуть бути незворотними.

ТФК належить до групи пер- та поліфторалкільних речовин (perpolyfluoroalkyl, PFAS) – штучно створених сполук, відомих своєю стійкістю до розкладання та здатністю затримуватися в навколишньому середовищі. Вуглець-фторові зв'язки в їхній структурі одні з найміцніших в органічній хімії, що унеможлиблює їхній природний розпад як у навколишньому середовищі, так і в людському організмі. Саме тому ці речовини часто називають “вічними хімікатами”. ТФК легко розчиняється у воді, що дозволяє їй швидко поширюватися через ґрунти, водойми та атмосферу. Ця речовина потрапляє в середовище виключно через людську діяльність – як побічний продукт розпаду інших PFAS, що використовуються у промисловості, виробництві та сільському господарстві.[2]

Попри припущення деяких промислових експертів, що ТФК може мати природне походження, більша частина наукової спільноти дійшла іншого висновку. Ця речовина потрапляє в середовище виключно через людську діяльність – як побічний продукт розпаду інших PFAS, що використовуються у промисловості, виробництві та сільському господарстві.[3]

Одне з джерел забруднення, за висновками вчених, – фторовані гази, що використовуються в холодильному обладнанні, кондиціонерах, авто, а також інгаляторах для астматиків. Їх застосування було запроваджене як “безпечна” альтернатива фреонам, які раніше спричинили утворення озонової діри.

Використовується ТФК у виробництві нових пестицидів, ліків і барвників, і має великий потенціал для застосування і розвитку в матеріалах і розчинниках

Трифтороцтову кислоту застосовують при синтезі фторхімічних, інсектицидів та барвників. Є каталізатором реакцій естерази і конденсації; захисний засіб для гідроксильних груп і амінокислот для синтезу цукрів і пептидів. Також використовується як мінералізації. Використовується в органічному синтезі.

Масштабне зростання рівня ТФК зафіксовано у багатьох регіонах світу. Зокрема, в Китаї концентрація ТФК у поверхневих водах зросла у 17 разів за останнє десятиліття, а у США в шість разів за 23 роки. За словами Девіда Берінгера, незалежного консультанта з питань довкілля, нині не існує жодного дослідження, яке б не фіксувало зростання концентрації цієї речовини. “Якщо ви п’єте воду, ви п’єте ТФК, де б ви не були у світі”, – зазначив експерт у коментарі The Guardian.[4]

Поки що немає переконливих доказів прямого негативного впливу ТФК на здоров’я людини, однак науковці не виключають, що такі зв’язки існують. Деякі PFAS, як-от перфтороктансульфонова кислота (perfluorooctanesulfonic, PFOS), вже визнані потенційними канцерогенами. Їхній вплив пов’язують із порушеннями функцій щитоподібної залози, захворюваннями печінки, раком нирок і яєчок. Щодо ТФК, існують припущення про її вплив на репродуктивну систему людини, зокрема на розвиток плода та фертильність, однак поки що ці гіпотези потребують додаткових підтверджень.

На тлі зростання занепокоєння низка країн уже вводить обмеження: наприклад, Данія заборонила пестициди, що утворюють TFA, а Німеччина й Нідерланди запровадили рекомендовані граничні концентрації TFA у питній воді. Водночас директива ЄС обмежує загальний рівень PFAS у воді, і якщо TFA офіційно визнають представником цієї групи — багато систем водопостачання не відповідатимуть вимогам.

Федеральне відомство з хімічних речовин Німеччини у травні цього року подало запит згідно з Регламентом CLP до Європейського агентства хімічних речовин про офіційну класифікацію ТФК як репродуктивного токсиканта.[5]

У разі ухвалення це може стати першим кроком до обмеження обігу речовини в межах ЄС. Експерти прогнозують, що приклад Євросоюзу можуть наслідувати й інші країни, зокрема США.

“Це абсолютно скрізь. Наступною темою обговорення в Америці буде TFA, я можу це гарантувати. Йтиметься про те, як нам до цього ставитися і що робити”, – говорить E&E News дослідниця довілля Сара Хейл, керівниця екологічного проекту ZeroPM, що фінансується ЄС.[6]

Науковці наполягають на необхідності подальших досліджень і моніторингу. Зважаючи на стійкість молекули та її поширення в довіллі, подальше зволікання з аналізом потенційних ризиків може ускладнити подолання наслідків у майбутньому/

Список використаних джерел:

1. There's A Forever Chemical That's In Your Water, Food, And Blood — And Levels Are “Increasing Irreversibly” <https://www.iflscience.com/theres-a-forever-chemical-thats-in-your-water-food-and-blood-and-levels-are-increasing-irreversibly-80200>

2. Insufficient evidence for the existence of natural trifluoroacetic acid <https://pubs.rsc.org/en/content/articlelanding/2021/em/d1em00306b>

3. Insufficient evidence for the existence of natural trifluoroacetic acid <https://pubs.rsc.org/en/content/articlelanding/2021/em/d1em00306b>

4. They're fighting dirty. We're fighting back <https://www.theguardian.com/environment/2024/may/01/rapidly-rising-levels-of-tfa-forever-chemical-alarm-experts>

5. Trifluoressigsäure (TFA): Bewertung für Einstufung in neue Gefahrenklassen vorgelegt <https://www.umweltbundesamt.de/presse/pressemitteilungen/trifluoressigsaeure-tfa-bewertung-fuer-einstufung>

6. You've probably never heard of this 'forever chemical.' Scientists say it's everywhere. <https://www.eenews.net/articles/youve-probably-never-heard-of-this-forever-chemical-scientists-say-its-everywhere/>

Трифторуксусная кислота // Химическая энциклопедия : в 5 т. / гл. ред. Н. С. Зефирова. — М. : Большая Рос. энцикл., 1998. — Т. 5 : Триптофан — Ятрохимия. — Стб. 9. — Библиогр. в конце ст

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
полковник

Гурковський В.І.

доктор наук з державного управління, професор

Дмитрук С.Ф.

кандидат наук з державного управління

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ РОСЛИН В УКРАЇНІ В УМОВАХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЕКОСТАНДАРТІВ

Імплементация стандартів Європейського Союзу у сфері засобів захисту рослин (ЗЗР) є складовою процесу євроінтеграції України. Йдеться про можливу заборону близько ста діючих речовин, які нині активно застосовуються в агровиробництві. Такий крок відповідає екологічним і санітарним нормам ЄС, однак створює значні економічні та технологічні виклики для аграрного сектору. За оцінками профільних експертів, щорічні втрати можуть перевищити 500 млн доларів США, що негативно позначиться на конкурентоспроможності українського експорту, особливо пшениці, соняшнику та ріпаку. Водночас відмова від небезпечних речовин відкриває перспективи для розвитку біологічних та інноваційних рішень, які здатні зміцнити позиції України на ринках із високими вимогами до екологічності продукції.

Європейський Союз щороку скорочує перелік дозволених засобів захисту рослин. За останні роки кількість діючих речовин зменшилася майже на 1000, і нині їх залишилося лише 272. Це створює серйозні виклики для фермерів, адже: - скорочується вибір ефективних препаратів; - патогени швидше набувають стійкості через неможливість чергування засобів із різними механізмами дії. Водночас у країнах, які конкурують з ЄС на аграрному ринку – таких як Україна чи країни Mercosur (економічний союз держав у Південній Америці) – багато заборонених у Європі препаратів досі активно використовуються.[1]

Одним із ключових препаратів, які польські фермери просять повернути, є гербіцид, що містить тріфлусульфурон-метил. Трифлусульфурон-метил – це діюча речовина гербіцидів, які використовуються для боротьби з однорічними дводольними бур'янами, переважно на посівах цукрових буряків. Це післясходовий гербіцид, який поглинається листям і, меншою мірою, кореневою системою бур'янів, пригнічуючи їх ріст на ранніх стадіях розвитку.

Він належить до 3 класу небезпеки для людини та бджіл Його востаннє дозволили використовувати в сезоні 2024 року, після чого ЄС не продовжив реєстрацію. Друга діюча речовина – хлорпірифос, була заборонена ще у 2020 році. Препарати з цією д.р. ефективно захищали ріпак від ріпаківих шкідників. Хлорпірифос – це фосфорорганічний інсектицид широкого спектра дії, що використовується в сільському господарстві та для дезінсекції для знищення комах-шкідників, кліщів, а також синантропних комах. Він є нервовим отрутою, що блокує фермент холінестеразу, призводячи до паралічу та загибелі комах. Незважаючи на ефективність, хлорпірифос демонструє помітну токсичність для людей та інших тварин, тому його застосування обмежене в багатьох країнах Польські фермери наголошують, що комахи не встигли виробити стійкість до хлорпірифосу, на відміну від інших інсектицидів.

Окремо польські аграрії згадують і неонікотинοїдні протруйники, які раніше захищали насіння ріпаку від шкідників, не контактуючи з бджолами. Протруйники — це препарати, що наносяться на насіння, корені або розсаду для захисту від шкідників та хвороб. Неонікотинοїди – це група хімічних інсектицидів, які використовуються в протруйниках для захисту насіння та рослин від шкідників. Вони діють як нервові агенти, токсичні для комах, але відносно безпечні для ссавців, і мають системну дію в рослинах. Приклади поширених неонікотинοїдів у протруйниках включають імідаклоприд, ацетаміп-рид і тіаметоксам. Через їхню заборону зара доводиться використовувати більші дози менш ефективних препаратів, що збільшує витрати та ризики для врожаю. Польські сільгоспорганізації вимагають від уряду перегляду політики щодо пестицидів:

- відновлення дозволу на використання ефективних речовин за умов дотримання безпечних норм;
- впровадження точного дозування та контролю;
- поєднання захисту довкілля та стабільного врожаю;
- поки що міністерство сільського господарства Польщі не дало офіційної відповіді. Чи стане цей прецедент сигналом і для інших країн ЄС, зокрема України?[1]

У межах євроінтеграційного курсу Україна наближає своє законодавство до європейських вимог, зокрема у сфері використання засобів захисту рослин (ЗЗР). Однак цей процес несе для аграрного сектору суттєві виклики: перехід на перелік дозволених у ЄС діючих речовин означатиме заборону близько 100 препаратів, які широко застосовуються українськими виробниками.[2] Протягом 2024 року Всеукраїнська Аграрна Рада (ВАР) спільно з аналітичним центром Smart Country проводили дослідження «Економічна оцінка втрат внаслідок застосування європейських обмежень щодо діючих речовин ЗЗР».

Результати було представлено 5 вересня під час відкритого вебінару. Згідно з розрахунками, щорічні мінімальні втрати агросектору перевищать \$500 млн: - зменшення вартості врожаю – \$202,7 млн; - збільшення витрат на придбання ЗЗР – \$297,6 млн; - зростання вартості внесення препаратів – \$7,6 млн. Заступник голови ВАР Михайло Соколов наголосив на масштабності ризиків: – Щорічно український агросектор буде втрачати не менше \$500 мільйонів. Зниження прибутковості агровиробництва складе до 30% залежно від культури. Це може призвести до того, що точка беззбитковості посунеться, і в несприятливі роки багато господарств працюватимуть у збиток. Найбільше постраждають середні та дрібні виробники. Він підкреслив, що особливо уразливими стануть ключові експортні культури: – Для ріпаку, озимої пшениці та соняшнику ми маємо суттєву проблему. Втрати складатимуть значну частину прибутку від їх вирощування. Зростання резистентності шкідників через обмежений вибір дозволених препаратів може зробити їх виробництво збитковим.

Симптоматично, що європейські переробники вже змушені імпортувати ріпак з України, адже фермери ЄС не здатні задовольнити попит. Академік НАН України, представник Інституту фізіології рослин і генетики Віктор Швартау акцентував на довгострокових ризиках: – Пестициди можуть бути небезпечними, але ще небезпечнішими є хвороби, які вони стримують. Ми дуже швидко можемо зіткнутися з явищем мультирезистентності, коли внесення будь-якої діючої речовини провокуватиме стійкість до всіх препаратів. Це загрожує серйозними наслідками для рослинництва – галузі, яка є основою економіки, продовольчої безпеки і навіть військової стабільності країни.

Всеукраїнська Аграрна Рада закликає аграріїв проаналізувати результати дослідження, співвіднести їх із власним виробництвом і долучитися до формування спільної позиції галузі. Зібрані зауваження та пропозиції будуть передані до Міністерства економіки для організації діалогу з ЄС.

Мета – забезпечити максимально безболісний перехід до нових стандартів та зберегти конкурентоспроможність українського агросектору, який є ключовою бюджетоутворюючою галуззю країни.[2] Національна поліція України у липні 2025 ліквідувала масштабну злочинну мережу з виробництва та збуту контрафактної агрохімічної продукції під виглядом продукції провідних світових агрокомпаній. Внаслідок 89 обшуків у 12 областях правоохоронці вилучили фальсифікату та сировини на понад 100 мільйонів гривень, а також задокументували понад 400 тонн виготовленої продукції, реалізація якої могла принести зловмисникам до 200 млн грн прибутку.[3]

Оперативники та слідчі Нацполіції за процесуального керівництва Офісу Генпрокурора встановили, що в Україні діяло 8 підпільних цехів, у яких понад 20 осіб виготовляли фальсифіковані пестициди. Сировину із вмістом

сильнодіючих речовин завозили з Китаю. Надалі продукцію маркували логотипами відомих компаній ЄС та США, використовуючи підроблені голограми, етикетки та інструкції. Поліграфічну продукцію виготовляли у Київській і Одеській областях, тару – у Харківській. Продаж контрафакту здійснювався через інтернет-магазини та логістичні компанії як в Україні, так і за її межами – у країнах ЄС. Кримінальне провадження було відкрито за ч.5 ст.190 (шахрайство), ч.4 ст. 321 (збут отруйних речовин), ч.3 ст.229 (порушення прав на торговельні марки) ККУ. Після завершення експертиз було вирішено питання про повідомлення підозр фігурантам.[3]

Висновки:

Адаптація українського агросектору до вимог ЄС у сфері ЗЗР є неминучою умовою інтеграції до європейського ринку. Однак одномоментна заборона широкого спектру речовин без належної підготовки може призвести до зниження врожайності та доходності виробництва. Державницький підхід передбачає баланс між екологічною безпекою та економічною стабільністю:

- поетапність впровадження заборон;
- фінансова й консультативна підтримка виробників;
- стимулювання імпорту та виробництва дозволених альтернатив;
- інвестування в наукові дослідження та біотехнології.

Лише комплексна державна політика, що поєднає інтереси держави, аграріїв та європейських партнерів, дозволить мінімізувати ризики та забезпечити сталий розвиток аграрної галузі в умовах євроінтеграції.

Пропозиції:

1. Затвердити поетапний графік заборони діючих речовин ЗЗР (наприклад, 3–5 років), з чітким переліком речовин на кожному етапі.
2. Запровадити державну програму компенсацій агровиробникам за підвищення витрат на альтернативні ЗЗР, з урахуванням розміру господарства та створити механізм прискореної реєстрації в Україні тих препаратів та технологій, які дозволені в ЄС, але ще не представлені на нашому ринку.
3. Започаткувати фінансування прикладних наукових досліджень у сфері біологічних засобів захисту та інтегрованих технологій, із залученням вітчизняних наукових установ та аграрних закладів вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Польські аграрії вимагають повернення заборонених пестицидів: чи допоможе це врятувати врожай? <https://www.growhow.in.ua/polski-ahrrarii-vymahaiut-povernennia-zaboronenykh-pestytsydiv-chy-dopomozhe-tse-vriatuvaty-vrozhay/>

*Матеріали LXI-ї Міжнародної науково-практичної конференції
(07 жовтня 2025 року, м. Бургас (Болгарія), дистанційно)*

2. Заборона 100 діючих речовин у ЗЗР за стандартами ЄС може коштувати українському агросектору \$500 млн щороку <https://www.growhow.in.ua/zaborona-100-diiuchykh-rechovyn-u-zzr-za-tandartamy-yes-mozhe-koshtuvaty-ukrainskomu-ahrosektoru-500-mln-shchoroku/>

3. Нацполіція викрила масштабну схему фальсифікації агрохімії відомих брендів: вилучено товарів на понад 100 млн грн. <https://www.growhow.in.ua/natspolitsiia-vykryla-masshtabnu-skhemu-falsyfikatsii-ahrokhimii-vidomykh-brendiv-vylucheno-tovariv-na-ponad-100-mln-hr>

СЕКЦІЯ 2. ПРАВО

Глобенко Г.І.

професор кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства навчально-наукового інституту № 1,
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 р. указом Президента України № 64/2022 у зв'язку з військовою агресією російської федерації на всій території України введено воєнний стан. Повномасштабне вторгнення суттєво вплинуло на всі без виключення сфери життєдіяльності України. Зважаючи на це, національні правові інститути, а також судові і правоохоронні органи постали перед цілою низкою викликів. Зокрема, йдеться і про здійснення досудового розслідування в умовах дії правового режиму воєнного стану. Вищевказане обумовлюється тим, що вчинені окупантами кримінальні правопорушення на українській території є надзвичайно масштабними, що не може не позначитись на належному розслідуванні і з'ясуванні всіх обставин, які підлягають доказуванню. До того ж значні території знаходяться під постійними обстрілами, а на окремих взагалі ведуться активні бойові дії. Ефективність та дієвість досудового розслідування за таких умов має безпосередньо залежати від якості кримінальних процесуальних норм. Отже, актуальним залишаються питання щодо змін до положень кримінального процесуального законодавства в досліджуваній частині.

Так, наприклад, Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» № 2201-IX від 14.04.2022 р. назву розділу IX-1 КПК України в чергове змінено на «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану». В такий спосіб, перш за все, законодавець звертає увагу на специфіку кримінальної процесуальної діяльності саме в умовах особливого правового режиму. З огляду на це правозастосовні органи можуть використовувати приписи законодавства, що суттєво обмежують права, свободи та законні інтереси людини. У контексті розгляду цього аспекту варто зауважити, що за

умов воєнного стану держава має право на відхилення від окремих міжнародних зобов'язань у сфері забезпечення прав людини. До того ж це цілком узгоджується, зокрема з приписами ст. 4 «Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» та ст. 15 «Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини».

Втім, зосередимо увагу на окремих позитивних трансформаціях кримінальної процесуальної діяльності. Як відомо, під час досудового розслідування процесуальні дії здебільшого фіксуються у протоколі, який складається слідчим або прокурором, які проводять відповідну процесуальну дію, під час її проведення або безпосередньо після її закінчення. Втім, в умовах воєнного стану, якщо відсутня можливість складання процесуальних документів про хід і результати проведення відповідної слідчої (розшукової) дії, її фіксація, що надто важливо, здійснюється за допомогою доступних технічних засобів з подальшим складенням відповідного протоколу не пізніше сімдесяти двох годин з моменту завершення таких слідчих (розшукових) дій (абз. 2 п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України). Окреслена позиція законодавця є цілком виправданою, оскільки складання відповідного протоколу здійснюється в безпечних умовах, на підставі отриманих до цього матеріалів відеозапису, фотозйомки, складених план-схем та інших нотатків.

Окремого розгляду потребують питання щодо правил використання показань, отриманих в умовах воєнного стану. Так, показання, отримані під час допиту свідка, потерпілого, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо хід і результати такого допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації.

Показання, отримані під час допиту підозрюваного, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо у такому допиті брав участь захисник, а хід і результати проведення допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації (ч. 11 ст. 615 КПК України). У такий спосіб, за умови дотримання вищевказаних вимог, суд має можливість обґрунтовувати свої рішення показаннями, що надавались слідчому, прокурору, без безпосереднього їх сприйняття під час судового розгляду. Зазначимо, що подібна процедура має місце у кримінальному процесуальному законодавстві багатьох країн світової спільноти.

Крім цього, цілком логічною є позиція національного законодавця щодо обов'язку зберігання копій матеріалів кримінальних проваджень, досудове

розслідування в яких здійснюється в умовах воєнного стану дізнавачем, слідчим, прокурором в електронному форматі (ч. 14 ст. 615 КПК України). Окреслений чинник може бути використаний для відновлення знищених або пошкоджених як окремих матеріалів, так і кримінальних проваджень загалом.

На підставі детального аналізу положень кримінального процесуального законодавства звертається увага на окремі особливості як проведення досудового розслідування загалом, так і фіксування результатів слідчих (розшукових) дій в умовах правового режиму воєнного стану. Окреслені новації, за умов дотримання гарантій учасників кримінального провадження направлені на забезпечення належного функціонування органів досудового розслідування. Вважаємо, що окремі процесуальні норми мають право на існування не лише в умовах правового режиму воєнного стану, а й післявоєнний час.

Мельник О.В.

доцент кафедри кримінального процесу
кандидат юридичних наук,
*Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Сенюк О.П.

слухач магістратури
Навчально-наукового інституту поліцейської діяльності,
*Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ТАКТИЧНИХ ПРИЙОМІВ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ МАЛОЛІТНЬОГО ПОТЕРПІЛОГО

На сьогоднішній день в державній політиці збереженню життя та ментального здоров'я дітей приділяється особлива увага, про що свідчить, зокрема, Національна стратегія захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року та відповідно до неї затверджено операційний план заходів з її реалізації на 2025-2028 роки [1].

Особливе місце в системі захисту прав дітей належить сфері кримінального провадження, адже саме ці правовідносини є найбільш складними для чуттєвої дитячої психіки. Водночас під час кримінального провадження цінною та найбільш інформативною є вербальна слідча (розшукова) дія - допит. Вона ж і є, фактично, кульмінацією під час досудового розслідування та стає мистецтвом слідчого під час спілкування. Разом з тим, найскладнішим допитом є допит малолітньої особи. Такий допит несе ризики травматизації дитини, особливо коли вона перебуває в статусі потерпілої.

Зі слів відомого психолога Анни Солтер, в кожному випадку жорстокого поводження з дитиною існує ціла аудиторія людей, котрі заперечують факт такого поводження й швидко заплісують очі, щойно бачать такі сигнали. Рішення ситуації ... - це не більше законів, не більше зброї, не більше поліції чи в'язниць. Вирішення проблем насильства над дитиною - це прийняття реальності [2, С. 8].

Ми повністю розподіляємо дану точку зору, де прикуто увагу до психологічного фокуса спілкування. Допит малолітнього потерпілого, на перший погляд, може здаватися лише окремою слідчою (розшуковою) дією, проте, в реальності він є точкою перетину права, психології та етики.

У центрі цього процесу - дитина, яка, ставши жертвою злочину, пережила подію, що вийшла за межі її звичайного досвіду. Тому завдання слідчого - не

просто зафіксувати факти, а зробити це так, щоб зберегти довіру дитини до правосуддя і водночас не завдати їй нової травми [3, С. 23].

Науковці підкреслюють, що головний принцип будь-якої роботи з дитиною - «не нашкодити» [4, С. 149]. Цей принцип не можна розглядати як абстрактну моральну настанову, адже він має цілком практичний вимір. Дитина, яка під час допиту відчуває тиск, швидше схильна до навіюваності та конфабуляцій (фантазування), що ставить під сумнів не лише цінність доказів, а й легітимність усього провадження. Таким чином, захист психологічного благополуччя дитини - це не лише гуманістична вимога, а й процесуальна необхідність.

Одним із найбільш ефективних тактичних підходів є побудова довірливого контакту. Допит, що розпочатий із нейтральних тем, дозволяє зняти напругу, сформувати у дитини відчуття безпеки та налаштованості на співпрацю. Важливо, що на цій стадії закладається основа для подальшої відкритості у викладі суттєвих фактів. Водночас варто використовувати слова, що є «своїми» для дитини. До прикладу, для дитини-шахіста такими можуть бути: «цейтнот», «берсерк», «швидкість» та інші. Під час їх використання слідчим це пришвидшує процес ефективної комунікації та відходить від можливості травмизації за рахунок привертання уваги до звичного та приємного у спілкуванні.

Не менш значущим є вибір форми самого опитування. Використання методики «вільної розповіді» не лише знижує ризик викривлення інформації, а й демонструє повагу до внутрішнього світу дитини, адже саме вона визначає послідовність і глибину своєї розповіді. Тут важливим стає баланс: уникнути навідних запитань, але одночасно мати чітку стратегію, яка дозволить не втратити ключових деталей.

Варто наголосити й на ролі візуальних та асоціативних методів. Малюнки, іграшки чи навіть схематичні зображення допомагають дитині актуалізувати події, які вона не здатна повністю описати словами. У цьому контексті особливого значення набуває техніка когнітивного інтерв'ю, що базується на стимулюванні пам'яті через асоціації та образи. Вона відкриває шлях до глибшого, але менш травматичного відтворення пережитого [4, С. 133 ; 5, С. 213].

Окремої уваги заслуговує питання фіксації показань. Застосування відеозапису не лише захищає дитину від повторних допитів, а й підвищує доказову цінність отриманої інформації у суді [3]. На цьому етапі держава фактично демонструє, що інтереси малолітнього стають пріоритетними, адже саме мінімізація ретравматизації визначає якість правосуддя у кримінальних провадженнях, що пов'язані із дітьми.

Іншою великою проблемою в усьому світі є діти-потерпілі від воєнних дій та тактика їх допиту. Як зазначалося раніше вченими Семотюк С.Д. та Мельник О.В., з посиланням на інформацію, подану ЮНІСЕФ, «технічний прогрес та поява

нових видів зброї та методів ведення бойових дій у минулому столітті докорінно змінили хід сучасних збройних конфліктів. Це призвело не лише до різкого зростання кількості жертв, але й розмило межі між воєнною і цивільною сферами. Частка жертв серед цивільного населення збільшилася від п'яти відсотків на початку XX століття до 90 відсотків наприкінці. *Близько половини жертв - діти ...у світі понад мільярд дівчаток і хлопчиків живуть у країнах чи на територіях, що зазнають впливу збройних конфліктів; близько 300 мільйонам цих дітей ще не виповнилося п'яти років»* [6, С. 155; 7].

Нормативна база України поступово адаптується до європейських стандартів. Зміст ст. 226 КПК України встановлює ключові процесуальні гарантії: обов'язкову участь законного представника, педагога або психолога, а також часові обмеження допиту [8]. Як запевняють науковці, важливим кроком до узгодження внутрішнього законодавства з міжнародними практиками, орієнтованими на принцип «дружнього до дитини правосуддя», є низка пілотних проєктів, що реалізуються на території України.

Отже, тактика допиту малолітнього потерпілого - це складна система, яка виходить далеко за межі класичного кримінального процесу. Її ефективність вимірюється не кількістю отриманих фактів, а рівнем збереження психологічної цілісності дитини. Лише поєднання правових гарантій, психологічних методик та міжнародних стандартів здатне забезпечити баланс між інтересами правосуддя та інтересами найвразливішого учасника процесу - потерпілої малолітньої дитини.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Національної стратегії захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2028 роках : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 лип. 2025 р. № 708-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/708-2025-%D1%80> (дата звернення: 26.05.2025).

2. Солтер А. Хижаки. Педофіли, гвалтівники та інші сексуальні злочинці: хто вони такі, як вони діють і як ми можемо захистити себе та своїх дітей / пер. з англ. О. Татаренко. - Київ: Фабула, 2021. - 228 с. - ISBN 978-617-097-248-4.

3. Мельник О.В., Попович М.В. Особливості допиту малолітнього або неповнолітнього потерпілого: метод. реком. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025. 112 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/items/befd3de3-a48d-4fdd-9cc0-85f96b67a90b>.

4. Попович М.В., Мельник О.В. Особливості допиту малолітнього або неповнолітнього потерпілого: монографія / М.В. Попович, О.В. Мельник. - Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. - 182 с. - ISBN 978-617-8263-90-4.

5. Балинська О.М., Католик Г.В., Захарова О.В., Броневицька О.М. Особливості інтерв'ювання дітей різного віку, які стали свідками або зазнали сексуального насильства: монографія / Львівський державний університет внутрішніх справ. - Львів : Растр-7, 2024.

6. Мельник О.В., Семотюк С.Д. Аксіологічне значення міжнародного гуманітарного права та кримінального права у забезпеченні прав дітей. *Журнал Східноєвропейського права*. 2025. №2. С. 154-163.

7. Діти та збройні конфлікти [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://warchildhood.org/ua/children-and-armed-conflict-legal-framework/> (дата звернення: 24.09.2025).

8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>] (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>)

Туровець Ю.М.

професор кафедри кримінального права та процесу,
кандидат юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України,
*Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький, Україна*

ДО ПИТАННЯ ПРО ДОСТУПНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В СФЕРІ БУДІВНИЦТВА

Доступність адміністративних послуг в сфері послуг відіграє важливу роль з точки зору здійснення права на таку послугу, а також її якості, що в результаті визначає рівень сервісності держави. Зважаючи на специфіку сфери будівництва, суб'єктами звернення можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, що, очевидно, розширює вимоги до доступності таких послуг для усіх учасників правовідносин [1].

В цьому контексті актуальності набуває питання щодо мови надання адміністративних послуг в сфері будівництва. Ст. 31 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [2] визначає особливості державної мови в технічній та проектній документації.

Так, виготовлення технічної, проектної документації відповідно до договору, стороною якого є орган державної влади, орган місцевого самоврядування, підприємство, установа чи організація державної і комунальної форм власності, здійснюється державною мовою. Технічна і проектна документація затверджується органами державної влади, органами місцевого самоврядування за умови, що вона виготовлена державною мовою. Мова технічної і проектної документації, що виготовляється за договором з іноземцем, особою без громадянства або юридичною особою, створеною за законодавством іншої країни, може визначатися умовами договору про виготовлення документації або будь-яким іншим способом за згодою сторін. Відповідно, виникає питання щодо перекладу технічної документації при поданні її іноземним суб'єктом для надання адміністративної послуги в сфері будівництва. Логічним буде припущення того, що за аналогією із процедурами легалізації (консульської легалізації чи проставлення апостиллю) в установленому законодавством порядку для підтверджуючих особи чи повноваження представника документів, в такому випадку проектна чи технічна документація мала би бути відповідно перекладена і легалізована.

Однак, на наше переконання, зважаючи на подання заявки на членство в ЄС, українська правова система, в тому числі система надання адміністративних

послуг, має виходити з того, що ймовірність звернення іноземців за такими послугами за умовами членства в ЄС буде досить великою і покласти на них додаткові витрати щодо перекладу та легалізації таких перекладів може ймовірно бути розціненим як обмеження прав.

Розуміючи вартість робіт із перекладу та функціонування відповідних систем різними мовами, ми переконані в доцільності започаткування роботи в цьому напрямку. Для того, щоб не покласти фінансування витрат з перекладу технічної та супровідної документації виключно на відповідні органи або ж заявника, на нашу думку, можливим є запровадження окремої послуги з перекладу такої документації, що буде супроводжувати основну послугу, але вона буде носити платний характер. Звичайно, це також покладатиме додаткове навантаження на заявника, однак це може надати реальну конкуренцію на ринку перекладів, що може сприяти зменшенню вартості таких послуг. Крім того, зважаючи на специфіку такої документації, для її перекладу в будь-якому випадку, потрібно залучати людей із спеціальними знаннями в сфері будівництва.

Крім того, очевидним є питання мови надання самої адміністративної послуги для іноземців. Навіть якщо зважати на те, що документація повинна бути державною мовою, суб'єкти надання послуги мають враховувати інтереси заявника і відповідно супроводжувати надання послуги перекладачем за вимогою суб'єкта звернення. У зв'язку із чим у штати відповідних підрозділів на місцях мають залучатись на постійній чи договірній основі перекладачі.

У зв'язку із викладеним пропонуємо доповнити Закон України «Про адміністративні послуги» [3] статтею відповідного змісту щодо визначення мови адміністративних послуг.

Говорячи про доступність адміністративних послуг, варто також відзначити недостатню інклюзивність електронних систем у сфері надання послуг у сфері будівництва. Так, портал ЄДЕССБ має позначку для користувачів із вадами зору, однак, за використання різних режимів фактичній зміні розміру шрифту підлягає лише верхня стрічка сайту, а не інформація щодо різного виду послуг. Крім того, переважна більшість фізичних ЦНАПів не оснащена матеріалами, виготовленими за допомогою шрифту Брайля. Вказане, в свою чергу, вимагає від осіб з вадами зору залучення сторонніх осіб або ж представників для отримання тієї чи іншої послуги. На наше переконання, така супутня послуга має бути забезпечена для надання в усіх ЦНАПах, де таку допомогу буде надавати відповідний персонал із числа працівників, що будуть нести відповідальність за коректність та повноту подання інформації в зверненні на отримання послуги.

Підсумовуючи, варто вкотре привернути увагу до важливості визначення та контролю за доступністю адміністративних послуг, в тому числі, в сфері

будівництва, зважаючи на те, що така їх характеристика безпосередньо впливає на можливість їх отримання як базового права суб'єктів звернення в отриманні адміністративних послуг.

Список використаних джерел:

1. Туровець Ю. М. До питання про квазіспоживчий характер адміністративних послуг у сфері будівництва. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 6. С. 250-255. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/273767>
2. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 01.07.2025)
3. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення: 01.07.2025)

Цвєтков А.М.

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
відділу правової взаємодії бізнесу та держави
*Науково-дослідного інституту приватного права та підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України
м. Київ, Україна*

ПРОВІДНА РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В УПРАВЛІННІ БАНКІВСЬКОЮ СИСТЕМОЮ

В умовах воєнного часу та після підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами [1] однією з актуальних завдань є побудова ефективної системи державного управління, яка повинна ґрунтуватись, як на наукових засадах, так і глибинному аналізі та прогнозах сучасних процесів суспільного розвитку світу. Одним із елементів цього процесу є безумовно розвиток та управління банківською системою.

Управління банківською системою відповідає важливим ознакам соціального (суспільного) управління, в тому числі його різновиду державному управлінню [2; С. 21].

Окрема форма прояву державного управління, управління банківською системою є цільовим напрямом в діяльності держави. Державне управління у банківській сфері не слід ототожнювати з виконавчою та звичайною розпорядчою діяльністю, оскільки воно здійснюється на основі законів, які регулюють діяльність особливої групи державних органів щодо практичної реалізації завдань держави у грошово-кредитній сфері, а також в економічному, соціально-культурному та адміністративно-політичному будівництві [3; С. 25].

Отже, управління в банківській системі реально лише тоді, коли чітко відомо та визначено підпорядкування об'єкту управління суб'єкту управління, а також між ними існує внутрішня єдність та організовані прямі та зворотні зв'язки.

Так, до суб'єктів управління в Національному банку України (далі - НБУ) належать так звана дворівнева система органів управління центральним банком - це Рада НБУ і Правління НБУ згідно зі ст. 100 Конституції України [4] та ст.ст. 8 та 14 Закону України «Про Національний банк України» [5].

Дуже подібний орган, як Рада НБУ є і в ЄС. Європейський Центральний банк (далі - ЄЦБ) є основою інституційної структури європейської системи центральних банків. В свою чергу, сам ЄЦБ складається з трьох керівних органів,

кожен з яких має свої особливості, виходячи з поставлених перед ними завдань та цілей. Головним владним органом ЄЦБ є Рада керуючих, яка складається з членів Виконавчої ради (на чолі з Президентом ЄЦБ) та керівників національних центральних банків держав-членів ЄС, що входять до єврозони. Вона є єдиним найвищим органом ЄЦБ, який має право приймати юридично обов'язкові рішення. Установчі договори не містять вичерпного переліку питань, щодо яких Рада може приймати рішення. [6; С. 84]. Відповідно до ст. 15 Регламенту ЄЦБ Рада керуючих приймає бюджет Європейського Центрального банку.

Отже, повернемось до суб'єктів управління у вищезазначених органах НБУ до них також належать усі керівники (відповідно до ієрархії управління вони можуть належати як до суб'єктів, так і до об'єктів управління в НБУ), які мають повноваження приймати управлінські рішення, надавати доручення підлеглим працівникам і колективам та вимагати їх виконання, тобто всі елементи та підсистеми, які здійснюють цілеспрямований вплив.

До об'єктів управління в НБУ належать виконавці рішень, наказів, доручень.

Що стосується правовідносин між Національним банком та комерційними банками в більшості випадків будуються на принципах влади і підпорядкування, що безпосередньо визначено у положеннях Закону України «Про Національний банк України». Національний банк, який здійснює банківський нагляд (в цих правовідносинах досить часто густо відсутня рівність сторін), видає та відкликає ліцензії на здійснення банківських операцій, застосовую до банків інші заходи впливу у разі порушення ними банківського законодавства. Отже, Національний банк діє на основі публічного права, де характерні такі ознаки як: орієнтація до задоволення публічних інтересів, одностороннє волевиявлення суб'єктів права, ієрархічні відносини суб'єктів та відповідна субординація правових актів і норм, перевага директивно-обов'язкових норм, пряме застосування санкцій [2; С. 35-36].

Згідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національний банк України» Національний банк є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, цим Законом та іншими законами України.

НБУ є економічно самостійним органом, який здійснює витрати за рахунок власних доходів, а у визначених цим Законом випадках – також за рахунок коштів Державного бюджету України.

НБУ є юридичною особою, має відокремлене майно, що є об'єктом права державної власності і передане йому на праві узуфрукта державного майна чи на іншому речовому праві на чуже майно, передбаченому законом. Національний банк не відповідає за зобов'язаннями органів державної влади, а органи

державної влади не відповідають за зобов'язаннями Національного банку, крім випадків, коли вони добровільно беруть на себе такі зобов'язання (ст. 4 Закону України «Про Національний банк України»).

Таким чином, НБУ відповідно до правових норм Конституції України та Закону України «Про Національний банк України» має особливий статус центрального органу державного управління, та не відносить цей орган до будь-яких інших гілок державної влади: законодавчу, виконавчу чи судову.

Україна йде семимильними кроками до євроінтеграції, і безумовно ЄС є взірцем розуміння місця і ролі центрального банку у розвитку економіки та суспільства. Так, наприклад, Маастрихтські угоди країн Європейського Союзу встановлюють, що центральним банкам країн-учасниць заборонено надавати кредити їх урядам або купувати нові інструменти державної позики для надання допомоги уряду у фінансуванні бюджетного дефіциту. Європейські держави — члени Європейського Союзу зобов'язані привести свої закони про центробанки до єдиного знаменника: центральні банки повинні бути виведені з-під контролю виконавчої влади, тобто користуватися повною автономією у сфері монетарної політики [22; С. 20].

Таким чином, юридична незалежність центрального банку від інших гілок влади обов'язково має підкріплюватися його економічною незалежністю. Тому ст. 4 Закону України «Про Національний банк України» визначено, що Національний банк є економічно самостійним органом, який здійснює витрати за рахунок власних доходів, а у визначених цим Законом випадках — також за рахунок Державного бюджету України. Національний банк не відповідає за зобов'язаннями органів державної влади, фінансових установ, а ті не відповідають за зобов'язаннями НБУ, крім випадків, коли вони добровільно беруть на себе такі зобов'язання.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Офіційний вісник України. 2014. № 75. Том 1. Стор. 83. Ст. 2125.
2. Кротюк В.Л. Національний банк – центр банківської системи України. Організаційно-правовий аналіз. – Київ : Видавничий Дім «Ін Юре». – 248 с.
3. Битяк Ю., Зуй В. Адміністративне право. Загальна частина: конспект лекцій. – Харків: Нацюркадемія України, 1996. – 158 с.
4. Конституції України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-В. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.09.2025 р.)

5. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 15.09.2025 р.)

6. Сідак М.В. Фінансово-правове регулювання банківських відносин в Європейському Союзі та країнах Східної Європи: порівняльний аналіз: Монографія. Ужгород: Ліра, 2010. 416 с.

7. Гетьман В.П., Килимник Ю.В. Національний банк України у системі влади. – Київ , 1997 – 36 с.

СЕКЦІЯ 3. ПЕДАГОГІКА, ОСВІТА, ФІЛОСОФІЯ ТА ФІЛОЛОГІЯ

Ванівська О.М.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов,
*Національний лісотехнічний університет України,
Львів, Україна*

ДО ПИТАННЯ ПРО СУЧАСНУ АНГЛІЙСКУ ЮРИДИЧНУ ТЕРМІНОЛОГІЮ

Для сучасної англійської юридичної лексикології характерною є подвійна мовна основа. Поряд із словами та виразами, які входять до національної мови, наявні терміни-слова та терміни-словосполучення, запозичені з класичних та сучасних європейських мов. Іншомовна лексика здійснювала значний вплив на формування англійської юридичної термінології в певні періоди її існування, що відображається у запозиченнях з французької та латинської мов, які і сьогодні широко використовуються у юридичній практиці.

В англійській мові терміни-слова і терміни-словосполучення, запозичені з інших мов, адаптують до правил термінотворення, які є властивими англійській мові. Один із способів творення нових термінів є зміна значення слів загально-літературної мови і термінів, які запозичені із інших галузей науки й техніки. Розрізняють наступні типи термінів:

- 1) прості, тобто такі, що складаються з одного слова (bribe – підкуп; хабар);
- 2) похідні – створені за допомогою суфіксів (police – охорона порядку, підтримання порядку), префіксів (prolong – подовжувати) або суфіксів і префіксів одночасно (adventurism – авантюризм, авантюриність);
- 3) складні – що складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс (blacklist – чорний список);
- 4) терміни-словосполучення – що включають кілька компонентів (larceny of goods found – привласнення знахідки) [1].

Серед юридичних термінів переважають в основному терміни-словосполучення, основною ознакою яких є їх відтворюваність у професійній сфері вживання для вираження конкретного спеціального поняття та стійкість в межах певної терміносистеми.

Переклад міжнародної правничої термінології часто здійснюється за допомогою пошуку вірного лексичного еквіваленту. При цьому у процесі перекладу використовуються різні прийоми міжмовних трансформацій: лексичні, лексико-семантичні та лексико-граматичні. Завдання перекладача полягає у вірному виборі того чи іншого прийому в ході процесу перекладу міжнародної правничої термінології, щоб якнайточніше передати значення будь-якого терміна [2].

Для впровадження адекватного перекладу міжнародної правничої термінології важливо знати особливості її словотвірної та морфологічної структур. Наприклад, терміни медичного права поділяють на чотири групи.

До складу першої групи входять прості терміни, які складаються з одного слова. Переклад українською таких термінів здійснюється, як правило, двома способами. Перший – це пояснення терміну, (описовий переклад): ***abandonment*** – ***відмова (пацієнта) від надання медичних послуг згідно страхового полісу, admissibility*** – ***відповідність доказів судовим вимогам (у суді)***; другий – переклад терміну вихідної мови відповідним терміном цільової (буквальний переклад): ***affidavit*** – ***афідевіт (письмове свідчення)***, ***bailiff*** – ***бейліф (судовий пристав)***, ***impeachment*** – ***імпічмент (присяження до відповідальності вищих посадових осіб держави)***.

Друга група містить терміни, які складаються з двох слів і пишуться разом, окремо, або через дефіс: ***liability limits*** – ***рамки відповідальності***, ***prior-acts*** – ***раніше прийнятий акт***, ***self-insured*** – ***самострахування***.

Багатокомпонентні терміни, які мають у своєму складі три і більше слів, утворюють третю групу: ***Physician-owned Insurance Company*** – ***страхова компанія, що належить медпрацівникам***, ***Risk Retention Group (RRG)*** – ***група стримування ризику***.

Четверта група – це група похідних термінів, утворених способом афіксації: ***culpability*** – ***причетність (винність)*** [3].

Через деякі розбіжності у граматичних, синтаксичних та морфологічних будовах двох мов дуже часто доводиться при перекладі міжнародної правничої термінології використовувати різного роду трансформації. Перетворення, що здійснюються у процесі перекладу, поділяються на чотири елементарні типи: 1) перестановка; 2) заміна; 3) додавання; 4) вилучення. Ці види перетворень можуть поєднуватися один з одним, набуваючи характеру складних, комплексних трансформацій.

Дослідивши чотири види трансформацій можна зробити висновки, що через стислість термінів при перекладі на українську мову найчастіше застосовується додавання, а найрідше – вилучення.

Список використаних джерел:

1. Венедиктов В. С. Юридична лінгвістика і реформування трудового законодавства України. Право і лінгвістика : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. : у 2 ч. Сімф., 2004. Ч. 2. С. 73
2. Стишов О. А. Нова суспільно-політична лексика і термінологія в сучасній українській мові. Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 50, 258-268. Відновлено: journals.hnpu.edu.ua/lingvistics/article/view.
3. Death of the private self: how fifteen years of Facebook changed the human condition URL <https://www.theguardian.com/technology/2019/jan/31/how-facebook-robbed-us-of-our-sense-of-self>

Мазур О.І.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов,
*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна*

Косенко А.В.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу,
*Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
Чернівці, Україна*

Беженар І.В.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри комунікативної
лінгвістики та перекладу,
*Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
Чернівці, Україна*

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА СТРУКТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ПАРЕМІЙ

Досліджувані нами фразеологізми мають багато образів та більшу історію, важко сказати, хто і коли почав їх вигадувати. Вони завжди будуть актуальні та популярні, тому що людство ніколи не перестане трудитися і любити свою працю, а, отже, відображати її результати у мові. У цих прислів'ях відображається дух народу, його мудрість та багатство мови.

Таким чином, виокремимо три категорії прислів'їв:

1. Повні, у яких зближуються значення *Better late than never* (Краще пізно, ніж ніколи). Цікаво зауважити, що з української та з англійської мов лексична одиниця перекладається повністю однаково;

2. Часткові, тобто зближується лише частина значення *He that would eat the fruit must climb the tree*. (Той, хто хоче з'їсти плід, має влізти на дерево).

Український варіант: Без труднощів немає плоду. У таких випадках сходиться сенс і предмет (тобто плід). Проте, спостерігаємо, що побудова речення відрізняється;

3. Віддалені, в яких зближується лише сфера застосування All worked no play makes Jack a dull boy. (Робота без перепочинку отупляє Джека.) Українською мовою це: Вмій діло робити, умій і потішитися. У цьому разі сходиться лише область використання зазначеної паремії, (тобто застосовна, коли хочуть підкреслити, що краще поєднувати роботу з відпочинком) [1], [2], [3].

Щоб краще зрозуміти матеріал, представлений у цій роботі, розглянемо кілька англійських паремій, підберемо до них український еквівалент і розподілимо їх за категоріями.

«Where there is a will there is a way» - (Де бажання - буде і шлях) (Різні англійські паремії про працю). У цій паремії розглядається праця не як сама фізична робота, а бажання її виконувати.

Найбільш відповідний український аналог: Де хотіння, там і вміння (Різні англійські паремії про працю). Порівнюючи обидва варіанти варто зауважити, що там і там йдеться про бажання (в українській розмовній синонімічній мові є слово бажання). Починаються фрази однаково – з займенника «де».

Тож першу частину паремії в обох варіантах віднесемо до місця дії. Розглядаючи другу частину, яка в даному випадку є результатом дії, знову ж таки в обох пареміях. Проте між собою другі частини трохи різняться за змістом, в англійському варіанті результатом є шлях, дорога, а українською – вміння, навичка.

Уважно вивчаючи та порівнюючи різні прислів'я між собою, можна помітити, що вони мають логічну будову, що складається із двох частин. По-перше, зазначена мовна одиниця має предмет чи місце дії. По-друге, результат чи оцінку цієї дії. Прикладом для розгляду обрано прислів'я: No rains, no gains (Немає болю, немає прибутку). Першою частиною структури зазначеного прислів'я є предмет – rains (біль), другою частиною – результат, тобто gains (прибуток). Не можна отримати будь-який дохід без отримання негативних почуттів.

Якщо порівнювати досліджувані лінгвістичні одиниці різних народів, то можна побачити, скільки спільного у цих людей. Всі вони шанують працю і розуміють, що вона – основа їхньої життєдіяльності. З цього можна зробити висновок, що порівняння сприяє кращому взаєморозумінню та зближенню. Наприклад: A good deed is never lost. (Добра справа на вік.)

Українська схожа паремія:

Хороший вчинок ніколи не забудеться; Actions speak louder than words. (Дії говорять голосніше за слова.) Варіант українською: Міста будують не мовою, а сокирою (Паремія англійською мовою про працю та її українські аналоги).

У наведених вище прислів'ях чітко виражене ставлення людей до своєї справи, тобто праці, до того ж приклади схожі між собою, що робить їх такими,

що легко запам'ятовуються. Існують прислів'я і приказки з кількома значеннями. Їх важко тлумачити та перекладати, також до них нелегко підібрати еквівалент, як у наступному прикладі: *Slow at meat, slow at work*. При дослівному перекладі цього прикладу на українську мову виходить нісенітниця. Підбір правильного еквівалента дозволяє донести до україномовної людини зміст сказаного: *який до їжі, такий і до роботи*. На цей випадок варто звернути особливу увагу, оскільки нездатність ясно донести до співрозмовника суті своїх слів призведе до нерозуміння та безглуздості діалогу. Це важливо пам'ятати більше англіїцям, ніж українцям. Також можливий варіант, при якому український варіант прислів'я лише один:

Терпіння і труд все перетруть, а англійських – дві: *Diligence is the mother of success*. (*Терпіння – мати успіху.*); *Little by little and bit by bit*. (*Помалу і по шматочках*).

З усього вищесказаного зробимо висновок, що ці прислів'я відносяться до другої категорії, тобто часткові, у яких зближується лише частина фрази. «Never put off till tomorrow what you can do today» (Ніколи не відкладай на завтра те, що ти можеш зробити сьогодні).

Цікаво, що і в українській мові еквівалентна паремія збігається з перекладом англійською. У зв'язку з цим одразу визначимо їх категорію. Це повні паремії, тобто повністю збігаються. Тепер детальніше вивчимо їх конструкцію. Перша частина - це предмет дії. Друга частина – оцінка дії. У цьому прикладі частини логічної будови немає чітких кордонів.

«Care killed the cat» (Турбота вбила кішку)

Дуже цікаве прислів'я. Українські паремії бувають просторічними словами, іноді навіть застарілими. І не кожна навіть україномовна людина часом може зрозуміти зміст сказаного. Натомість англійські паремії відрізняються розмовною мовою. Вони зрозумілі всім, незалежно від віку чи національності. Еквівалент використовуємо частковий: *Не робота старить, а турбота*.

Дані приклади добре показують розподіл на логічні частини. В англійській паремії бачимо у першій частині предмет дії – турботу. А ось другий – результат цієї дії – «вбила». «The dog that trots o finds a bone». (Собака нишпорить, коли хоче знайти кістку). Тобто, коли потрібна їжа, доводиться працювати. Це загальне пояснення сенсу паремії. Розглядаючи цю мовну одиницю, бачимо, що собаці для свого харчування потрібно довго ходити і шукати їжу, може знадобитися застосування сили. Складається ця фраза з предмета дії – собаки та оцінки дії – «гарчить, коли хоче знайти». В українській мові не важко знайти аналог: «Вовка ноги годують». Він коротший, тому що відсутні додаткові пояснювальні слова, збережена лише суть. Цей фразеологізм – виняток, тому що має тільки суть. Цей фразеологізм – виняток, тому що має лише одну логічну

частину – предмет дії. Другої частини немає, але вона має на увазі логічно. Ці дві паремії належать до категорії віддалених.

Результат аналізу показує, що між українською та англійською мовами переважають паремії з частковим еквівалентом, тобто зберігається лише частина фразеологічного обороту. Цікаво, що україномовним людям деякі англійські паремії здаються незвичайним, безглуздим чи незрозумілим поєднанням дій та результатів.

Список використаних джерел:

1. Mieder W. Proverbs speak Louder than Words: Folk wisdom in art, culture, folklore, history, literature, and mass media. New York: Peter Lang, 2008. 357 p.
2. Mieder W. Proverbs: a handbook. Westport : Greenwood Press, 2004. 305 p
3. Zolfaghari H. Persian Proverbs: Definitions and Characteristics. Jackson: Journal of Islamic and Human Advanced Research, 2012. 292 p.

Марченко О.Г.

доктор педагогічних наук, професор
професор кафедри соціології та психології
навчально-наукового інституту № 5,
*Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Чепелєва Н.І.

старший викладач кафедри соціології та психології
навчально-наукового інституту № 5,
*Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного й культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, на чому наголошується у фундаментальних документах ЮНЕСКО, Конституції України, Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту» [1-4]. На жаль, на практиці пріоритет у системі освіти належить знаннєвій парадигмі, у межах якої головна увага приділяється формуванню практичних умінь через перетворення знань на способи дій за алгоритмом, запропонованим викладачем. Проте ані наукові знання, ані практичні навички не стають основою духовного образу людини-індивідуальності та її системи моральних цінностей. Тому заклад вищої освіти (ЗВО) має не лише надавати знання, а й формувати у здобувачів уміння самостійно їх здобувати, творчо мислити та досягати поставлених цілей.

Основою освіченості людини є гармонійне функціонування когнітивних процесів (сприйняття, мислення, пам'яті, уваги) та розвиток її емоційної культури. Зокрема, емоційну культуру пропонуємо розглядати як важливу соціально-професійну характеристику майбутнього фахівця.

Для з'ясування змісту емоційної культури уточнимо сутність понять «емоція» та «культура». У класичній психології поняття «емоція» (від лат. *emovere* – збуджувати, хвилювати) позначає психічне відображення у формі безпосереднього переживання змісту життєвих явищ і ситуацій, зумовлене їхнім співвідношенням із потребами суб'єкта. Основними компонентами емоцій вважають емоційне збудження, їх зміст та знак (позитивний чи негативний).

Значне місце відводиться вивченню ролі емоцій у життєдіяльності людини. У теорії діяльності емоції визначаються як співвідношення мотиву та результату

діяльності: якщо з огляду на мотив діяльність є успішною, виникають позитивні емоції; якщо неуспішною – негативні. Позитивні емоції активізують діяльність і підвищують її результативність, тоді як негативні дезорганізують її, але водночас можуть стимулювати зусилля, спрямовані на усунення чи зменшення шкідливих чинників [5].

У контексті нашого дослідження важливим є визначення культури, запропоноване В. Царенком, В. Хомою та В. Мірошніченком, які розглядають її як складне утворення, що інтегрує матеріальні й духовні цінності особистості, творчі сили та здібності людини, відображені у результатах та формах організації життя і діяльності; у взаєминах між людьми; у раціональних способах оволодіння прийомами діяльності в матеріальній і духовній сферах суспільства. Рівень загальної культури визначається досконалістю особистості в окремих видах її діяльності та спілкування [6].

У широкому розумінні культура – це сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством, а також сам процес їх виробництва, розподілу та збереження. Іноді культуру ототожнюють із соціальним досвідом людства – динамічною системою програм діяльності, поведінки й спілкування, що включає норми, навички, зразки, ідеали, ідеї, вірування, гіпотези, цілі, ціннісні орієнтації. Культура окремої людини проявляється у турботі про себе, вдосконаленні та гармонізації тілесно-душевно-духовних якостей і здібностей. Відповідно виокремлюють культуру тіла, культуру душі та духовну культуру, які інтегруються в загальну культуру особистості.

Формування емоційної культури передбачає збагачення природних якостей людини, насамперед її емоційно-вольової сфери, розвиток людяності, громадянських і духовних прагнень на тлі переживання різноманітних емоційних станів (радості й засмучення, надії й розчарування, успіхів і невдач), які здобувач вищої освіти відчуває як активний суб'єкт освітнього процесу. Емоційна культура сприяє формуванню особистої відповідальності за себе й інших, самодостатності та поваги до однокурсників і викладачів, розвитку здатності до емоційної саморегуляції поведінки та ефективної взаємодії між учасниками освітнього процесу. Важливо мотивувати здобувачів освіти до навчальної діяльності, стимулюючи виникнення позитивних емоцій і враховуючи взаємозв'язок між емоційними та пізнавальними потребами.

Цей взаємозв'язок яскраво ілюструє інформаційна формула емоцій П. В. Симонова:

$E = f(P, (I_n - I_i))$, де E – емоція, її ступінь, якість і знак; P – сила і якість актуальної потреби; $(I_n - I_i)$ – оцінка ймовірності задоволення потреби на основі вродженого та набутого досвіду; I_n – інформація про засоби, прогностично необхідні для задоволення потреби; I_i – інформація про засоби, якими володіє суб'єкт у даний момент.

З формули випливають такі наслідки: а) якщо $I_n > I_i$, виникає негативна емоція; б) якщо $I_i > I_n$, виникає позитивна емоція (ймовірність задоволення потреби зростає порівняно з попереднім прогнозом); в) якщо $I_n = I_i$, емоція не виникає; г) якщо $\Pi = 0$, емоція не виникає.

Спираючись на цю формулу, викладач має розкрити об'єктивну значущість навчального матеріалу, яка згодом може трансформуватися у суб'єктивну, «запускаючи» мотиваційні процеси й готовність студента включитися в особистісно значущу діяльність, що супроводжується позитивними емоціями. Аналогічний ефект виникає, коли викладач створює умови для включення певної дії у значущу діяльність.

Отже, емоційна культура майбутнього фахівця є важливою передумовою його особистісно-професійного розвитку, адже сила людини полягає в гармонії інтелекту та емоцій.

Список використаних джерел:

1. Перетворення технічної та професійної освіти та підготовки для успішної та справедливої трансформації: Стратегія ЮНЕСКО на 2022-2029 рр. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385252>.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. (зі змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
3. Закон України № 2145-VIII “Про освіту”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
5. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків: Прапор, 2007. 640 с.
6. Царенко В. І., Хома В. О., Мірошніченко В. І. Професійна культура прикордонника: навч. посіб. Хмельницький: Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2006. 55 с.

Преснер Р.Б.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов,
Національний лісотехнічний університет України,
Львів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ МОВНИХ ПОРТРЕТІВ ПОЛІТИЧНИХ ДІЯЧІВ ТА ТРУДНОЩІ ЇХНЬОГО ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Метою дослідження є виявлення особливостей мовного портрета політика Дональда Трампа. У ході роботи нам вдалося встановити наступні риси мовного портрета політика:

- особливо важливі моменти у своїй промові він анонсує за допомогою емфатичної паузи та «інтригуючого Mid-Level»,
- фальстарту, які часто порушують логічність мови, зате зберігають динамічність, не дають увазі аудиторії розсіятися та пожвавлюють дискурс несподіваною зміною теми;
- повтори важливих моментів у своїй промові політик урізноманітнює просодичними засобами (за допомогою зміни інтонації, темпу та/або тембру, чим підвищує запам'ятовування думки і не дає аудиторії занудьгувати);
- вміло використовує ритмічну побудову;
- може поставити наголос на зазвичай ненаголошених словах заради створення поетично правильного ритму, щоб зміст мови краще засвоювався публікою;
- просодичні засоби впливу на аудиторію нерозривно пов'язані з лексико-граматичними особливостями (наприклад, паралельні конструкції з повторювальним *can't* набувають особливого звучання);
- використовується арсенал засобів скорочення соціальної дистанції зі співрозмовником /аудиторією.

З моменту першої передвиборчої кампанії у 2015 році мовний стиль Д. Трампа помітно «подорослішав» завдяки ряду змін:

- повтори - більш функціональні;
- інтонація повторюваних елементів стала різноманітнішою;
- прискорення мови перестало бути просто відображенням холеричного темпераменту та набуло смислового навантаження [1], [2], [3].

Далі перейдемо до аналізу перекладів стилістичних прийомів. При аналізі перекладів для зручності приклади розділені за стилістичними прийомами.

- *This was tough. (APPLAUSE) This was tough. This political stuff is nasty and it's tough.*

- *Це було важко. (АПЛОДИСМЕНТИ) Це було важко. Це політична справа, брудна і це важко.*

У цьому прикладі лексичний повтор полягає у повторенні цілого простого речення *This was tough* (укр. *це було важко, жорстко, круто*). Незважаючи на те, що цей приклад було взято з переможної промови Дональда Трампа, а перекладів цієї мови було знайдено три, лише в одному це речення не було опущене, а все-таки перекладене:

... це було непросто! Усі ці політичні штуки – справа брудна та складна.

В оригіналі ми бачимо, що речення *This was tough* повторюється двічі, а потім йде речення, в якому також міститься схожа за конструкцією фраза, але вже в іншому часу та з іншим займенником. Повторення речення на початку розділяється оплесками. При перекладі цей повтор не був збережений: це просте речення стало частиною іншого речення. Якщо розглядати лексичний повтор тільки прикметника *tough*, то він теж не був переданий: перекладач використовував синонімічні прикметники з різним ступенем емоційності та в перекладі лексичний повтор не вийшов зовсім. На нашу думку, такий переклад не дуже коректний. Крім того бентежить варіант перекладу *political stuff* як політичні штуки. Звичайно, про евфемізми Трампа складають легенди і він не завжди використовує лексику, яка була б прийнятна у певній комунікативній ситуації, але варіант політичні штуки явно виходить за рамки функціонального стилю. На нашу думку, такий переклад некоректний.

Ми пропонуємо наступний варіант перекладу:

• *Це було непросто. (Оплески) Це було не просто. Політика – справа брудна і це непросто.*

При перекладі цього речення була використана нульова трансформація, або дослівний переклад. Ми зберегли лексичний повтор, використаний на початку, а також наприкінці речення, змінивши лише час. Проаналізувавши наявні переклади лексичного повтору і пропрацювавши наші варіанти, ми виявили, що в 100% випадків використовувалася нульова трансформація, або дослівний переклад.

У запропонованих виступах Дональда Трампа синтаксичний паралелізм був використаний у 14% випадків. Нижче наведено найцікавіші приклади перекладу синтаксичного паралелізму та їх аналіз.

• *We are going to fix our inner cities and rebuild our highways, bridges, tunnels, airports, schools, hospitals. We are going to rebuild our infrastructure, which will be second to none.*

• *Ми збираємося поладити наші внутрішні міста та відбудувати наші шосе, мости, тунелі, аеропорти, школи, лікарні. Ми збираємося відновити нашу інфраструктуру, яка стане неперевершеною.*

Було знайдено три варіанти перекладу:

- *Ми впорядкуємо наші внутрішні міста і відбудуємо дороги, мости, тунелі, аеропорти, школи та лікарні. Ми відбудуємо нашу інфраструктуру, зробивши її найкращою у світі, до речі, і мільйони людей працюватимуть над цим.*
- *Ми відновимо наші міста і перебудуємо дороги, мости, тунелі, аеропорти, школи, лікарні. Ми відновимо нашу інфраструктуру, якою, між іншим, не буде рівних, і ми дамо роботу мільйонам людей.*

У першому варіанті синтаксичний паралелізм був збережено. У другому варіанті синтаксичний паралелізм також було збережено. Крім того, перекладач переклав початок обох речень однаково отже вийшла анафора. У даному випадку це виявилось доречно і якоюсь мірою вигранно. У третьому варіанті синтаксичний паралелізм теж було збережено.

Варто також відзначити, що у всіх трьох варіантах перекладу є проблеми з передачею українською мовою словосполучення *inner cities* (укр. неблагополучні райони міста). У жодному з варіантів воно не було перекладено коректно. Також не було передано конструкцію *to be going to* яка вказує на плани у майбутньому.

На нашу думку, найбільш вдалий варіант – другий. Однак з урахуванням вищезазначених зауважень пропонуємо наступний варіант перекладу:

- *Ми плануємо навести лад у неблагополучних районах наших міст і відбудувати дороги, мости, тунелі, аеропорти, школи та лікарні. Ми плануємо відновити нашу інфраструктуру, якій, до речі, рівних не буде.*

У даному варіанті була використана нульова трансформація, чи дослівний переклад. Також ми пішли по тому ж шляху, що і перекладач, який запропонував другий варіант, зробивши вибір на користь анафори.

- *They're tough and they're smart and they're sharp*
- *Вони круті і розумні, і вони жорсткі.*

Таким чином, критика перекладу – величезне поле для дослідження та кожний переклад має право на існування. В цілому складно сказати, що якийсь переклад був вдалим, а якийсь менше, оскільки недоліки були у всіх. Однак характеристики ідіостилу Дональда Трампа (комунікативні стратегії, мовні тактики та мовний вплив) по можливості були передані у повному обсязі. Це вдалося зробити за рахунок передачі стилістичних прийомів таких, як лексичний повтор, метафора, синтаксичний паралелізм, анафора, епітет, метонімія та порівняння.

Список використаних джерел:

1. Бенцал О. І., Пасічник Н. І. Pragmatics and typology of journalistic texts. Scientific progress: innovations, achievements and prospects. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Munich, Germany. 2023. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/iv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-scientific-progress-innovations-achievements-and-prospects-9-11-01-2023-myunhen-nimechchina-arhiv/>.
2. Папіш В.А. Проблема інтерпретації термінів «ідіостиль» та «ідіолект» у сучасному мовознавстві: психолінгвістичний аспект. *Studia Slavica. Academiae Scientiarum Hungaricae*. 2021. № 66 (2). С. 403–412. DOI: <https://doi.org/10.1556/060.2022.00040>.
3. Drummond T., Wildfeuer J. The Multimodal Annotation of Gender Differences in Contemporary TV Se-ries. Combining Qualitative Questions and Quantitative Results. Annotations in Scholarly Editions and Research, Functions, Differentiations, Systematization. ed. by J. Nantke, F. Schlupkohten. Berlin: de Gruyter, 2020.

Семенова Л.С.

доцент кафедри фізичної культури, спорту та здоров'я
Український державний хіміко-технологічний університет
м. Дніпро, Україна

Романюта І.А.

доцент кафедри терапевтичної стоматології
Дніпровський державний медичний університет
м. Дніпро, Україна

ПЕДАГОГІЧНА, НАУКОВА ТА ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МИЛИЦІ ЛЕОНТІЇВНИ ГОРБУНОВОЇ

Глобальні проблеми сучасного світу (політичні, екологічні, економічні, демографічні) потребують перегляду системи освіти, щоб підготувати людину, яка здатна активно включитися у вирішення цього фундаментального завдання. Крім того, інтеграція України до Європейського союзу потребує удосконалення, уніфікованих підходів до викладання дисциплін.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій свідчать про увагу багатьох вчених до проблеми формування всебічно розвиненої особистості

Велике значення має вивчення діяльності відомих вчених для формування сучасної особистості громадянина України. [1].

Тому метою дослідження стало вивчення діяльності відомого мікробіолога, доктора медичних наук, професора, завідувачки кафедри мікробіології, декана санітарно-гігієнічного факультету Дніпропетровського медичного інституту Милиці Леонтіївни Горбунової

Горбунова Милиця Леонтіївна (1926-1991) народилася у 1926 році. У 1950 році закінчила лікувальний факультет Дніпропетровського медичного інституту і була прийнята до аспірантури при кафедрі мікробіології. У 1954 році захистила кандидатську дисертацію «Різновид картопляної палички як антагоніст дифтерійних бактерій», у 1970 році – докторську дисертацію «Бактерії-продуценти H_2O_2 , що містяться в організмі людини». Милиця Леонтіївна - відомий вчений, талановитий педагог, прекрасний лектор, завідувала кафедрою мікробіології, вірусології та імунології з 1972 до 1991 року. Милиця Леонтіївна Горбунова у своїх дослідженнях пішла інноваційним шляхом боротьби з інфекціями: вивчала можливості посилення власних захисних сил організму з допомогою лікувально-профілактичних препаратів із нормальної мікробіоти людини. У 1950-х рр. цей напрям тільки почав розвиватися; нормальна мікробіота, її роль була практично загадкою. Дослідження М. Л. Горбунової та її

учнів є основою розвитку нового наукового напрямку, що сприяв створенню нового ефективного препарату А-бактрину.

Милиця Леонтіївна вивчала особливості підвищення імунних сил організму за допомогою препаратів із нормальної мікробіоти людини. Роботи починались з обґрунтування можливості застосування ареококів як бактеріального препарату для лікування й профілактики різних інфекцій. Запропоновано новий препарат А-бактерин – ефективний при експериментальних інфекціях, викликаних стафілококами, сальмонелами й іншими збудниками кишкових інфекцій. З дозволу комітету медичних імунобіологічних препаратів при МОЗ СРСР, проведені доклінічні й обмежені клінічні дослідження А-бактрину в клініках. Першим добровольцем, який випробував препарат на собі, була Милиця Леонтіївна.

Милиця Леонтіївна є автором понад 150 наукових праць, 9 винаходів, співавтор ефективного лікувального препарату А-бактерин. Підготувала двох докторів і 10 кандидатів наук.

На початку 1980-х рр. Дніпропетровський медичний інститут будує новий навчальний корпус. Милиця Леонтіївна доклала максимальних зусиль, щоб кафедра мікробіології отримала сучасне приміщення з відповідним аудиторним фондом та комплексом для наукових досліджень, з прогресивним для тих часів лабораторним устаткуванням для культивування мікроорганізмів та вимірювальною апаратурою.

Милиця Леонтіївна вміло поєднувала в собі якості наукового керівника, прекрасного лектора, талановитого педагога, мудрого наставника і вчителя. З 1971 до 1991 року була деканом санітарно-гігієнічного факультету. Для тисяч студентів і надалі санітарних лікарів з різних країн вона була як рідна мати. Входила до складу редакційної ради «Українського мікробіологічного журналу», була головою секції мікробіологів області, товариства епідеміологів та мікробіологів.

Милиця Леонтіївна нагороджена орденами «Знак Пошани» та Трудового Червоного Прапора, почесними знаками «За відмінні успіхи в роботі», «Відмінник охорони здоров'я», численними грамотами.

Пам'ять про видатного вченого і вчителя дбайливо зберігають численні учні, тепло її серця живе і сьогодні в наукових дослідженнях колективу кафедри мікробіології, вірусології, імунології та епідеміології університету. В музейному куточку кафедри кожного студента зустрічає тепла посмішка очей з портрета видатної жінки-вченого професора Милиці Леонтіївни Горбунової[2,3].

Список використаних джерел:

1. Жмак К.В. Особливості морального виховання молоді на сучасному етапі становлення України /К.В. Жмак //Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальносвітній школах.-2020.-№69(1).-С. 66-69.

*Матеріали LXI-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 жовтня 2025 року, м. Бургас (Болгарія), дистанційно)*

2. До 95-річчя з Дня народження Горбунової Милиці Леонтіївни. [Електрон . ресурс]. - . Режим доступу: <https://dmu.edu.ua/ua/h/horbunova-ml>

3. Професори Дніпропетровської медичної академії 1916-2019рр. Бібліографічний довідник професорів ДМА. За загальною редакцією Т.О.Перцевої, В.Й.Мамчура.- Дніпро:<<Пороги>>,2020.- 576с

Хоменко О.В.

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри іноземних мов
Київський національний лінгвістичний університет
м. Київ, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО СТАНДАРТУ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ISO 21001 У ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Суспільство виставляє релевантні до свого поступального розвитку цілі та завдання, зокрема у галузі освіти, реалізацією яких досягається очікувана якість навчання. Одним із таких завдань є розвиток управління якістю освіти, що передбачає аргументацію, відбір та реалізацію засобів, які сприятимуть досягненню високих результатів. Показник впровадження в освітніх закладах системи управління якістю внесений на даний час до акредитаційних показників, що спонукає до створення такої системи у закладах вищої освіти. Це вимагає *інноваційних* форм взаємодії з загальною традиційною системою управління освітніми закладами, визнання провідної ролі та місця менеджменту якості у забезпеченні сталого розвитку вищої школи. Зазвичай ці дві системи функціонують в більшості університетів окремо одна від одної. На сьогоднішній день ще не розроблено загальноприйнятої методики побудови системи менеджменту якості освіти у вищих освітніх закладах на основі ключових стратегічних документів та міжнародних стандартів. Крім вузького кола фахівців глибоке розуміння суті цієї системи, знання елементарних основ теорії якості поки що відсутні у більшості керівників, науково-педагогічних працівників та співробітників. Проблема різного розуміння або і нерозуміння необхідності створення зазначеної системи, на нашу думку, пояснюється, по-перше, відсутністю у вищій професійній школі підготовки кадрів у сфері якості, які б формували у країні *культуру управління якістю*. Зокрема у більшості вищих закладів освіти ще не розроблені плани безперервного навчання у сфері якості, не впроваджені у практику навчання, у навчальні плани та програми *спецкурси з основ управління якістю*. Звідси, на сьогоднішній день випускники вищих освітніх закладів, керівники та науково-педагогічні працівники, тобто найбільш освічена частина населення, у своїй більшості не володіє основами теорії якості, що негативно впливає на поступальний розвиток. Їм не зрозуміла ні мова професіоналів, ні сама філософія якості. По-друге, свій вклад у проблему вносить і термінологічна нечіткість у фаховій літературі, зокрема “менеджмент якості освіти”, “управління якістю освіти”, “забезпечення якості освіти”. Ці поняття

часто ототожнюють. Вони близькі за своєю суттю, але не тотожні. Тобто, необхідне упорядкування термінології. По-третє, моделі систем якості, представлені у фахових джерелах, складні за своїм викладом, перевантажені термінологією, що утруднює їх сприйняття та розуміння. Вважаємо, що знання про якість та шляхи її досягнення повинні бути зрозумілими кожному. Тому при розробці спецкурсу для випускників, особливо лінгвістичних освітніх закладів, при проведенні семінарів для науково-педагогічних працівників та співробітників доцільно позбутися надлишкового теоретизування та шукати конкретні шляхи управління якістю. Зокрема на основі вимог міжнародного стандарту ISO 21001, інноваційного досвіду європейських та провідних вітчизняних університетів і з урахуванням реалій власного університету розробляти стандарт системи управління якістю, яка сприяла б поступальному розвитку закладу освіти, була б зрозумілою та позитивно сприйнятою викладачами та студентами.

Аналіз масиву вітчизняної та зарубіжної фахової літератури, зокрема з проблем управління якістю вищої освіти в умовах євроінтеграційних процесів; інноваційної діяльності керівників закладів вищої освіти в системі внутрішнього управління якістю; менеджменту якості в освітніх закладах в умовах трансформації середовища та особливостей формування локальних систем управління якістю: системи управління якістю та її впливу на працевлаштування студентів тощо [3; 2; 1; 4], сприяв формуванню власного бачення проблеми; дав розуміння того, що створення ефективної системи управління якістю в університеті відкриває можливості до підвищення конкурентоздатності випускників у майбутній професійній діяльності; дозволив розібратися з термінологією та представити узагальнене визначення понять “менеджмент якості освіти”, “управління якістю освіти”, “забезпечення якості освіти”. Зазначимо, що у фахових джерелах описані різні підходи до вирішення проблеми якості освіти. Однак інтерес для нас представляє підхід, що базується на методології TQM (Total Quality Management – загальне управління якістю) – стандарти ISO 9001, оскільки лише в ньому як предмет дослідження розглядається менеджмент якості і, який базується на стандартах. Саме стандарти пропонують алгоритм побудови системи менеджменту якості.

Спробуємо коротко викласти суть зазначеного підходу, спираючись на стислий перелік та аналіз відповідних нормативних документів, зокрема:

1. Документи, які встановлюють нормативну базу та стратегічні напрями для розвитку вищої освіти, забезпечення її якості та відповідності міжнародним стандартам. До них належать: Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років; Стратегія сталого розвитку України до 2030 року; Закони України, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України.

2. Міжнародні стандарти: ESG, ДСТУ EN ISO 9001, ДСТУ ISO 21001; ISO 9001. Стандарти для систем управління якістю розробляє Міжнародна організація зі стандартизації (ISO). Деякі з них є універсальними, тобто їх можна застосовувати в будь-якій організації чи її сегменті. Одним із таких стандартів є *ISO 9001* “Система управління якістю”, який забезпечує широкі можливості та мінімальні вимоги для впровадження системи менеджменту якості в організаціях усіх типів, включаючи освітній сектор. ISO 9001 базується на принципах TQM (Total Quality Management) і ризикоорієнтованому підході на основі неперервного покращення процесів PDCA (Plan-Do-Check-Act – Плануй – Виконуй - Перевірйай -Дій). Даний стандарт вважається інструментом ділової ефективності або передової практики, яка використовується для внутрішньої системи управління організацій, Це найбільш застосовуваний стандарт для забезпечення здатності організації/ком-панії відповідати вимогам до якості та підвищувати задоволеність споживачів у відносинах між постачальником і клієнтом. У 2023 році, згідно з даними ISO про кількість сертифікатів, виданих країнам, секторам промисловості та організаціям, лідерами сертифікацій освітніх установ за стандартом 9001 в Європі є Німеччина - 2074 сертифікатів, Іспанія - 1853, Італія - 956. В Україні сертифікувалися 36 освітніх установ, у 2022 році таких було 39.

3. Синопис ISO 21001:2018. Для освітніх установ більш придатним є стандарт 21001 - перший в історії стандарт системи управління освітою для закладів освіти. ISO 21001:2018 (2019) — це міжнародний стандарт системи управління для освітніх організацій. У ньому зберігаються всі основні принципи та вимоги стандарту ISO 9001. Він встановлює вимоги до системи управління, яка допомагає освітнім закладам підвищувати задоволеність студентів та інших бенефіціарів. Стандарт спрямований на: покращення освітніх процесів шляхом впровадження принципів управління якістю; підвищення прозорості та ефективності комунікації між освітніми організаціями та зацікавленими сторонами; забезпечення рівного доступу до освіти та врахування потреб усіх здобувачів, включаючи студентів з особливими освітніми потребами. Даний стандарт розроблено з урахуванням специфічних вимог освітніх установ різних рівнів навчання незалежно від форми їх власності. У ньому значно розширена сфера застосування методів та принципів оцінювання результативності та ефективності. Стандарт сприяє продукуванню загальної ціннісної стратегії освітньої організації шляхом реалізації одного чи декількох процесів, зокрема: 1) створення інноваційного освітнього процесу з урахуванням потреб зацікавлених сторін; 2) розроблення політики й методів її реалізації, що підвищують конкурентоспроможність закладу освіти, поліпшують економічні та соціальні умови в академічних спільнотах завдяки аналізу й прийняттю рішень щодо кожного виду діяльності – *основного* (набір здобувачів освіти, навчання,

маркетингова діяльність, створення USP (unique selling proposition), вплив на суспільство, зокрема через диверсифікацію освітніх послуг, внутрішній та зовнішній аудит, показники результативності й ефективності тощо) або *підтримуючого* (інфраструктура, технології, набір персоналу, підвищення його кваліфікації, дослідження, наукові й технічні розробки тощо); 3) задоволення попиту ринку праці на фахівців певного профілю та якості за рівнем компетентностей. **Особливості стандарту ISO 21001.** Мета стандарту: визначити вимоги до системи управління для освітніх організацій, яка покращує процеси навчання та задовольняє потреби студентів і інших зацікавлених сторін. *Застосування:* стандарт може бути використаний будь-якою освітньою організацією незалежно від її типу, розміру чи способу надання освітніх послуг. *Врахування взаємодії:* зосереджується на взаємодії освітніх установ із здобувачами освіти та стейкхолдерами. *Моніторинг та управління процесами:* стандарт передбачає систематичний моніторинг та управління, що підвищує ефективність та результативність. *Врахування стратегічних планів:* орієнтується на досягнення намічених результатів відповідно до політики, цілей та стратегічних планів установи. Ці дії сприятимуть цілісному підходу до управління якістю освіти, забезпечуючи кореляцію між стратегією та операційною діяльністю. Слід зауважити, що у стандарті для забезпечення єдиного розуміння вимог використовуються зокрема терміни: "здобувач освіти", "зацікавлена сторона", "освітній продукт", "система управління освітньою організацією" тощо.

Представляємо розроблений нами на базі характеристик стандарту ISO 21001 **орієнтовний алгоритм дій** перед його впровадженням у Київському національному лінгвістичному університеті.

1. *Оцінка поточного стану:* здійснити детальний аналіз наявних процесів та систем управління в університеті для виявлення невідповідностей між поточною практикою та вимогами стандарту.
2. *Формування робочої групи:* створити команду з представників різних підрозділів університету, яка буде відповідальною за впровадження стандарту.
3. *Навчання персоналу та підвищення обізнаності:* організувати тренінги, семінари, курси підвищення кваліфікації для викладачів та адміністративного персоналу щодо принципів та вимог ISO 21001 з метою ознайомлення та усвідомлення своєї ролі у системі управління.
4. *Залучення зацікавлених сторін:* провести консультації зі студентами, викладачами, роботодавцями, регуляторними органами та іншими зацікавленими сторонами для врахування їхніх потреб та очікувань.
5. *Розробка політики:* розробити або переглянути політику та цілі, щоб узгодити їх з вимогами стандарту, зосереджуючись на якості освіти, доступності та інклюзивності.
6. *Розробка стратегії впровадження:* визначити цілі, завдання та етапи

впровадження стандарту, а також необхідні ресурси. 7. *Схематизація (mapping) процесів, адаптація документів та процедур*: переглянути та оновити внутрішні нормативні документи, освітню політику відповідно до вимог стандарту. Зробити mapping усіх існуючих процесів у їх взаємозв'язку та адаптувати їх до вимог стандарту. 8. *Впровадження системи управління*: впровадити в університеті Систему управління освітньою організацією (СУ) на всіх функціональних рівнях, забезпечуючи послідовність та ефективність у наданні освітніх послуг. Принципи СУ вказані у стандарті. 8. *Моніторинг та оцінка*: провести аналіз ключових показників ефективності (КПІ) та регулярно моніторити і оцінювати процеси, щоб забезпечити досягнення бажаних результатів та виявити області для покращення. 9. *Внутрішні аудити*: ввести в дію Положення про проведення внутрішнього аудиту та регулярно проводити їх для оцінки ефективності СУ та внесення необхідних коригувань. 10. *Постійне покращення*: сприяти розвитку культури постійного покращення, заохочуючи зворотний зв'язок від студентів та інших зацікавлених сторін та використовуючи одержану інформацію для вдосконалення своїх послуг. *Приклад заходів, спрямованих на покращення забезпечення якості: вдосконалення механізмів забезпечення якості*, шляхом узгодження їх з міжнародними кращими практиками, викладеними в ISO 21001:2018, забезпечуючи прозорість та підзвітність. *Студентоцентричний підхід*: Надання додаткових послуг підтримки для задоволення різноманітних потреб студентів, тощо. *Інклюзивна освіта*: впровадження політики, яка підтримує рівні можливості для всіх студентів, включаючи тих, хто має інвалідність або походить з неблагополучних верств населення. *Інтеграція технологій*: інтеграція сучасних технологій для покращення процесів викладання та навчання, зокрема систем управління навчанням (LMS), які відстежують прогрес студентів та сприяють комунікації. 11. *Управління ризиками*: розробка стратегії управління ризиками для виявлення потенційних викликів в освітньому процесі та розробка планів уникнення чи пом'якшення ризиків. 12. *Процес сертифікації*: Пройти зовнішній аудит акредитованим органом сертифікації для отримання сертифікату якості ISO 21001:2018. На даний момент процесом сертифікації в Україні займаються: Сертифікаційна компанія DQS Україна DQS Holding GmbH (Німеччина) (<https://www.dqsglobal.com/uk-ua/>); Бюро Міжнародної Сертифікації (БМС) - орган сертифікації та навчання, який спеціалізується на сертифікації систем менеджменту, продукції та послуг відповідно до міжнародних стандартів і навчальних програм, що стосуються цих стандартів. Нотифікований в Системі Міжнародної Сертифікації SIC (System of International Certification) та акредитований в Агентстві з акредитації GAS (Global Accreditation System) (<https://bic-cert.com.ua>). Впровадження стандарту ISO 21001:2018, що передбачає

системний підхід до управління процесами, орієнтацію на потреби студентів та інших зацікавлених сторін, постійне прагнення до інновацій тощо дозволять університету зміцнити свою позицію як провідного освітнього закладу та підвищити свою конкурентоспроможність на національному та міжнародному рівнях.

Список використаних джерел:

1. Бардась А.В. (2023). Менеджмент якості в освітніх організаціях: трансформація середовища та особливості формування локальних систем управління якістю.

URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2023/4/EV20234_081-095.pdf

2. Бойчук Ю. Д., Боярська-Хоменко А. В. (2022). Інноваційна діяльність керівника закладу вищої освіти в системі внутрішнього управління якістю. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8c4e9617-f7b1-46da-9873-2734ee532681/content>

3. Галіцан О., Хіль О., Кириленко Я. (2022). Управління якістю вищої освіти в умовах євроінтеграційних процесів. Український педагогічний журнал. 2021. Вип. 2. С. 103–112.

URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/291>

4. Abbas J., Kumari K., Al-Rahmi W. (2021) Quality management system in higher education institutions and its impact on students' employability with the mediating effect of industry–academia collaboration. URL:

<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/jeas-07-2021-0135/full/html>

СЕКЦІЯ 4. ПСИХОЛОГІЯ

Почерняй Д.
учениця 11-В класу,
Одеський ліцей №9
Одеської міської ради
Одеської області

Науковий керівник:
Пасько О.М.
професор кафедри психології
та педагогіки, д.ю.н., професор
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГЕНДЕРНИХ ВІДМІННОСТЕЙ ПЕРЕЖИВАННЯ ТРАВМУЮЧОЇ ПОДІЇ СЕРЕД ВІЙСЬКОВИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний етап державотворення відбувається в умовах воєнного стану, що суттєво впливає на всі сфери діяльності українців. У зв'язку з цим, воєнні реалії України сприяють значному зростанню кількості військових, які безпосередньо стикаються з травматичними подіями.

Актуальною проблемою постає питання постійного впливу бойових дій на психічну стійкість військовослужбовців обох статей, що прогнозує розвиток посттравматичних стресових розладів (надалі – ПТСР). Хоча травматичні чинники є універсальними, статеву приналежність виступає пріоритетним модифікатором переживання психотравми, впливаючи на сприйняття небезпеки, інтенсивність стресових реакцій, особливості адаптації та запити на психологічну підтримку. Відмінності переживання травматичних подій чоловіками та жінками серед військових стають предметом особливої уваги психологів, адже саме гендер визначає специфіку прояву стресових реакцій і потреби в допомозі.

Важливим є не тільки масштаб участі жінок у Збройних Силах України, але й відмінність соціальних ролей, виховання та культурних очікувань, які формують різні стратегії реагування на небезпеку й травму. Військовослужбовці обох статей стикаються з ризиком ПТСР, однак структура симптомів, форми вираження емоцій та стиль подолання стресу мають суттєві гендерні відмінності.

Так у науковій роботі Р. Мусевич зазначив, що служба в армії завжди є викликом для психіки, незалежно від статі, проте й розуміння особливостей, які стосуються гендерної приналежності, може допомогти краще підтримувати військовослужбовців [1].

Згідно з дослідженням, яке провели D. Christiansen та M. Hansen жінки мають у два-три рази вищий ризик розвитку ПТСР порівняно з чоловіками [2].

Звернімо увагу, що незважаючи на високий рівень впливу травми, більшість ветеранів демонструють психологічну стійкість після травматичної події.

На науковому рівні доведено, що чоловіки частіше проявляють зовнішню агресію, прагнення до ізоляції та уникнення обговорення пережитого досвіду. Для них характерні соматичні прояви, порушення сну, дратівливість, зловживання алкоголем, як спроба саморегуляції.

Проте жінки, своєю чергою, частіше схильні до внутрішнього переживання травми – тривожності, плаксивості, почуття провини та емоційного вигорання. Водночас вони проявляють вищу готовність звертатися по психологічну допомогу та обговорювати власні переживання.

У спільному науковому дослідженні S. Maguen, D. Luxton, N. Skopp та E. Madden передбачено, що хоча чоловіки повідомляли про більший вплив бойового досвіду, ніж жінки, результати показують, що жінки переживають бойові дії частіше, ніж це спостерігалось в попередніх когортах. Чоловіки частіше зазначають про проблеми з алкоголем, а жінки – про симптоми депресії. Гендерних відмінностей щодо симптомів ПТСР не було. Попри те, що науковці виявили чимало відмінностей між представниками різної статі у впливі бойових стресових факторів на психічне здоров'я, у жінок був сильніший зв'язок між травмою та симптомами ПТСР, ніж у чоловіків. Результати вказують на те, що було б корисно знати про цю різницю та оцінювати вплив повного спектра травматичного бойового досвіду, особливо травми, оскільки не всі типи бойового досвіду можуть бути однаково пережиті чоловіками та жінками, які повертаються з військових відпусток [3].

Важливе питання висвітлили в науковій роботі J. MacDermid, D. Poulioroulou, D. Walton, A. Kibble, P. Bobos. У дослідженні встановлено, що жінки, які є чинними військовослужбовцями, частіше повідомляли про випадки сексуальних домагань, повторної примусової сексуальної активності та емоційного насильства, з дещо вищими шансами на фізичне насильство порівняно з їхніми колегами-чоловіками. Незважаючи на ці відмінності в впливі травми, загальна частота хронічного болю була однаковою між чоловіками та жінками-ветеранами, що, можливо, відображає інші невимірні фактори, такі як відмінності в бойовому впливі. Регресійний аналіз науковців показує: хоч

сексуальні домагання не пов'язані безпосередньо з хронічним болем, вони мають опосередковане відношення через свій зв'язок із тривожністю та симптомами депресії [4].

Стереотипність сприйняття сутності жінки у війську може посилювати психологічний тиск. Окрім реальних бойових загроз, жінки переживають додаткове напруження, пов'язане з необхідністю доводити професійну спроможність, поєднувати військову службу із сімейними ролями та долати упередження в колективі. Чоловіки, своєю чергою, часто стикаються з вимогою демонструвати емоційну витривалість, що ускладнює звернення за підтримкою.

Варто зазначити, що травма військовослужбовців будь-якої статі нерозривно пов'язана з досвідом втрати побратимів, фізичними ушкодженнями, загрозою життю, тривалою розлукою із сім'єю та зміною соціальної ідентичності. І, відповідно, реакції на ці чинники відрізняються залежно від гендеру, рівня підтримки та попереднього життєвого досвіду.

Особливу увагу варто приділяти механізмам подолання травми. Чоловіки частіше використовують уникнення та фізичну активність, тоді як жінки – емоційне опрацювання, пошук соціальних контактів і словесну експресію.

Серед чинників, що впливають на переживання травми чоловіками та жінками, важливими є бойовий досвід, особисті цінності, підтримка побратимів та родини, попередні психологічні стани, а також умови повернення до мирного життя. У багатьох випадках недооцінення гендерних відмінностей у психотравмі призводить до заниження або ігнорування симптомів, що ускладнює реабілітацію.

Отже, слід враховувати комплексну психологічну підтримку, яка має гендерно-специфічні стратегії подолання травми. Необхідно формувати середовище довіри, зменшувати стигматизацію звернення по допомогу та впроваджувати диференційовані програми психологічної реабілітації. Групова підтримка, психоедукація, арттерапія, когнітивно-поведінкові підходи та залучення сім'ї довели ефективність як для чоловіків, так і для жінок, але потребують адаптації до їхніх потреб.

Таким чином, дослідження психологічних особливостей переживання травмуючих подій чоловіками та жінками у війську має не лише теоретичне, але й практичне значення. Розуміння цих відмінностей дозволяє будувати дієві системи реабілітації, попередження ПТСР та підтримки повернення до мирного життя. Лише індивідуалізований та гендерно чутливий підхід забезпечить ефективну допомогу військовослужбовцям після травматичних подій.

Потребує подальшої розробки дослідження у науковій та практичній сферах саме врахування психологічної підтримки гендерно-специфічних стратегій подолання травми серед військових в умовах воєнного стану з метою збереження ментального здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Мусевич Р. Російсько-українська війна: гендерні виклики та упередження. URL: https://wicc.net.ua/media/gender_challenges.pdf (дата звернення: 27.09.2025).
2. Christiansen D., Hansen M. Accounting for sex differences in PTSD: A multi-variable mediation model. № 6. 2015. <https://doi.org/10.3402/ejpt.v6.26068>
3. S. Maguen, D. Luxton, N. Skopp, E. Madden. Gender differences in traumatic experiences and mental health in active duty soldiers redeployed from Iraq and Afghanistan. *Journal of Psychiatric Research*. № 46. 2012. P. 311-316. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2011.11.007>
4. MacDermid J., Pouliopoulou D., Walton D., Kibble A., Bobos P. Associations between military sexual trauma and chronic pain in men and women active military members and veterans. *Canadian Journal of Pain*. № 9. 2025. <https://doi.org/10.1080/24740527.2025.2494582>

СЕКЦІЯ 5. МЕДИЦИНА

Шаравара Л.П.

доцент кафедри загальної медицини, медичної
екології та профілактичної медицини,
*Запорізький державний медико-фармацевтичний університет,
м. Запоріжжя, Україна*

АНАЛІЗ ОЦІНКИ ЗАХВОРЮВАНOSTІ ПРАЦІВНИКІВ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПЕРІОДИЧНИХ МЕДИЧНИХ ОГЛЯДІВ

Машинобудування є однією з стратегічних галузей виробництва, що визначає рівень технологічного розвитку та економічну потужність держави. Умови праці працівників, зайнятих в галузі машинобудування, є шкідливими та небезпечними через наявність широкого спектру факторів виробничого середовища серед яких значна запиленість та загазованість повітря робочої зони, підвищений рівень виробничого шуму та вібрації, важкість та напруженість праці тощо [1, 2]. Таким чином машинобудування входить до складу травмонебезпечних та несприятливих галузей виробництва з високим рівнем виробничо-обумовленої та професійної захворюваності працівників. Професійна захворюваність у машинобудуванні характеризується специфічним розподілом, включаючи захворювання органів дихання, патологію опорно-рухового апарату, нервової системи, захворювання системи кровообігу тощо [3].

Аналіз захворюваності з тимчасовою втратою працездатності у працівників машинобудівного підприємства Запорізької області проведено згідно річних звітів за період з 2015 по 2021 роки. Встановлено, що у структурі захворюваності провідні місця за весь аналізований період займали хвороби органів дихання, де питома вага даної нозологічної групи за кількістю днів непрацездатності за даний період коливалася у межах від 30,8 % до 47,1 %, за кількістю днів на 100 працюючих - від 240,47 до 461,07 днів на 100 працюючих.

Друге місце у структурі захворюваності займали травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх причин, які коливалися у межах від 11,2 % до 15,5 %, кількість днів на 100 працюючих за даною нозологічною групою коливалася від 108,7 до 133,1 днів на 100 працюючих. На третьому місці у структурі захворюваності знаходяться хвороби системи кровообігу, які у структурі захворюваності за даний період коливалися у межах від 8,3 % до 14,1 %, кількість днів на 100

працюючих за даною нозологічною групою коливалась у межах від 80,58 до 114,73 днів на 100 працюючих. Наступне місце посіли хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини питома вага яких коливалась у межах від 8,25% до 11,3 %, за кількістю днів на 100 працюючих коливалась від 73,64 до 97,21 днів на 100 працюючих. На п'ятому місці у структурі захворюваності були хвороби сечостатевої системи питома вага даної нозологічної групи коливалась у межах від 9,47% до 11,3 %, яка за кількістю днів на 100 працюючих коливалась в межах від 76,79 до 88,44 днів на 100 працюючих.

У структурі хвороб органів дихання перше місце займають гострі респіраторні захворювання верхніх дихальних шляхів, які мали найбільшу питому вагу за кількістю випадків захворювання у межах від 78,8 до 95,8 %, за кількість днів – від 62,6 до 92,5 %, тяжкість захворювання коливалась від 7,3 до 9,5 днів. На другому місці у структурі хвороб органів дихання були грип та пневмонія які мали значно меншу питому вагу: кількістю випадків (1,8 до 19,6 %), за кількістю днів (3,8 до 34,2 %), важкість випадків коливалась від 18,0 до 22,7. Найбільші відсотки пневмонії зареєстровалися у період з 2019 по 2021 роки під час пандемії COVID-19 з важкими форми перебігу пневмонії з більш тривалими випадками захворювання. Серед хвороб, які займали не значний відсоток у структурі хвороб органів дихання (менше 1,5 %) були хронічні хвороби нижніх дихальних шляхів, інші хвороби органів дихання, бронхіальна астма. Хронічні хвороби нижніх дихальних шляхів за кількістю випадків у структурі хвороб органів дихання коливались у межах від 0,2 до 0,7 %, за кількістю днів непрацездатності від 0,2 до 1,5 %, важкість випадків коливалась у межах від 12,3 до 19,1 днів. Інші хвороби органів дихання у структурі хвороб органів дихання мали коливання показників за випадками від 0,5 до 1,2 %, за кількістю днів непрацездатності від 0,7 до 1,9 %, важкість випадків коливалась від 11,0 до 19,6 днів. У структурі хвороб органів дихання бронхіальна астма мала не велику питому вагу і коливалась в межах від 0,1 до 0,4 % за кількістю випадків, від 0,12 до 0,7 % за кількістю днів непрацездатності, тривалість випадків коливалась від 11,1 до 13,3 днів.

У структурі хвороб системи кровообігу, які реєструвалися у працівників машинобудівного підприємства, найбільший відсоток займала гіпертонічна хвороба яка за кількістю випадків коливалась у межах від 44,44 до 60,8 %, за кількістю днів 31,87 до 33,69 %, важкість випадків коливалась у межах від 10,9 до 11,4 днів. Друге місце у структурі хвороб системи кровообігу займали ураження судин головного мозку, які за кількістю випадків коливались від 14,7 до 20,86 %, за кількістю днів від 26,3 до 31,14, важкість випадків за даною нозологічною групою тривала від 25,9 до 36,7 днів. На третьому місці у структурі хвороб системи кровообігу реєструвалися хвороби артерій, артеріол та капілярів, які за кількістю випадків коливались у діапазоні від 8,59 до 9,07 %, за кількістю днів від 12,51 до 12,88 %, важкість випадку за даною нозологічною групою

коливалася від 24,2 до 27,1 днів. Інші нозологічні форми, а саме ішемічна хвороба серця, у складі хвороб системи кровообігу займали не великий відсоток і склали менше ніж 8 %. Також у структурі ЗТВП на даному підприємстві реєструвалися випадки новоутворень у структурі яких достатньо високий відсоток займали злякисні новоутворення (17,81-26,06 %). У структурі злякисних новоутворень на даному підприємстві реєструвалися: рак шкіри, рак молочної залози, рак передміхурової залози, рак легень, рак кишківника.

Згідно даних заключних актів результатів періодичних медичних оглядів працівників машинобудівного підприємства за 2020-2024 роки встановлено, що на даному підприємстві кількість працівників, які підпадали під дію шкідливих та небезпечних факторів виробничого середовища та підлягали огляду 12057 працівників, серед яких 3606 (29,9 %) склали жінки. Встановлено, що серед усіх працівників особи віком до 21 року склали 0,6 % (з них 17,4 % жінки), особи пенсійного віку, які працюють склали 13,9 % (з них 36,5 % жінки), особи зі стажем роботи більше 10 років склали 47,4 % (з них 34,3 % жінки). Встановлено, що серед усіх працівників, які підлягали медичному огляду, 42,5 % працівники підлягала дії хімічних речовин на робочому місці, серед яких 33,7 % були жінки; 33,5 % працівників підлягали впливу виробничого пилу на робочому місці серед яких 19,8 % були жінки; 47,2 % працівників підлягали впливу виробничого шуму (з них 20,5 % жінки); 20,7 % працівників зазнавали шкідливого впливу перегріваючого мікроклімату (з них 17,5 % жінки); 22,5 % працівників працюють в умовах вимушеної робочої пози і перенавантаження кістково-м'язової системи (з них 29,8 % жінки).

Таким чином, аналіз захворюваності працівників машинобудівного підприємства доводить високий рівень захворюваності, який пов'язаний з впливом виробничих факторів та підкреслює необхідність подальшого дослідження умов праці та запровадження відповідних заходів профілактики.

Список використаних джерел:

1. Євтушенко Н., Пономаренко О., Твердохлєбова Н., Мезенцева І, Семенов Є., Євтушенко С. Забезпечення безпечних умов праці для профілактики професійних захворювань працівників металургійного і ливарного виробництва. *Метал та лиття України*. 2022. Т. 30, № 3. С. 117-125. <https://doi.org/10.15407/steelcast2022.03.116>
2. Шаравара Л. П., Дмитруха Н.М. Гігієнічна оцінка умов праці на робочих місцях працівників машинобудівного підприємства. *Український журнал з проблем медицини праці*. 2024. Т. 20, № 3. С. 167-175. - <https://doi.org/10.33573/ujoh2024.03.167>.
3. Кононова І. Г. Професійна захворюваність серед працівників підприємств машинобудування. *Український журнал з проблем медицини праці*. 2010. Т. 1 (21). С. 9-15.

СЕКЦІЯ 6. МЕНЕДЖМЕНТ

Гетманчук Д.К.

факультет Управління і технологій, група маг,
ОПП «Інноваційний менеджмент креативних індустрій»
Науковий керівник: к.е.н., доцент Навроцька Тамара Анатоліївна

ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Анотація: Швидкі зміни у сучасному світі викликають необхідність пошуку нових підходів до організації культурного життя. Глобалізація, трансформація потреб людини, цифровізація відкривають широкі можливості у сфері соціокультурної діяльності і водночас несуть нові виклики. Розвиток соціокультурної діяльності є вкрай важливим для розуміння сучасного стану та перспектив розвитку культурної сфери в Україні.

Постановка проблеми. Глобальні суспільні зміни, пов'язані з інтенсивним впровадженням цифрових технологій у всі сфери життя, до яких особливо чутливою є соціокультурна сфера, яка включає не лише культурну спадщину, мистецтво, традиції, а й форми щоденної комунікації, соціального досвіду та колективної ідентичності. Проблеми соціокультурних процесів в Україні включають низку викликів, пов'язаних з культурною самоідентифікацією, мовними питаннями, соціальною нерівністю, а також впливом зовнішніх факторів. Особливо важливим є визначення парадигми розвитку й наукового забезпечення їхньої модернізації. Повномасштабне вторгнення Росії на територію України має значний вплив на соціокультурну ситуацію в Україні.

Виклад основного матеріалу. Важливим показником рівня розвитку держави є ступінь її інформатизації та цифрової трансформації. Саме інформатизація стає однією з базових складових суспільного розвитку, під впливом якої відбуваються процеси цифрової трансформації суспільства, що охоплюють усі сфери людської діяльності та викликають глибокі зміни у виробництві, науці, освіті, культурі, соціальних взаєминах тощо. Цифрова трансформація стала як необхідністю, так і стратегічним пріоритетом розвитку сучасного суспільства. В останні роки соціокультурна галузь є однією з тих, що найбільш динамічно розвиваються. Пояснюється це тим, що нове інформаційне інтернет-середовище постає як простір соціальних комунікацій і є невід'ємним

елементом культури сучасного суспільства, можливостями, які надають сучасні інформаційні технології. Цифрова епоха змінює парадигму культурної комунікації. Цей процес дозволив культурним установам та громадським організаціям розширити свою аудиторію. Культура стає мобільною та доступною онлайн. Особливої значущості нині набувають соціальні мережі. Цей простір соціокультурної комунікації має величезний культурно-дозвілєвий потенціал і помітний вплив на суспільство. Популярність соціальних мереж можна розглядати як показник соціальної активності соціуму, появу нових культурних феноменів, таких як «меми», власна лексика, мережева література тощо. Виникають нові види комунікації, такі як відеоспілкування. Платформи на кшталт YouTube, цифрові бібліотеки забезпечують безпрецедентний рівень залучення до культурного простору. Онлайн-освіта поширює доступ до культури, хоча потребує адаптації. Прикладом є впровадження онлайн-екскурсій національними музеями України, що дозволяє людям з різних куточків світу долучатися до української культури. Виникли нові форми споживання послуг у сфері культури, способів їх надання: екранна культура, електронні галереї, електронна комерція та ін.

Культура в умовах війни стала не просто сферою мистецького самовираження, а ключовим інструментом спротиву, національного згуртування та міжнародної впізнаваності і визнання України. Вона стала голосом країни на глобальній арені, активним чинником гуманітарної підтримки та джерелом емоційної стійкості українців.

З розповсюдженням інформаційних технологій поширюються певні проблеми та ризики. Проблеми авторського права, інтелектуальної власності, хакерства, електронних вірусів, здатних знищити роками накопичувані бази даних і напрацьовані проекти. Існують значні розбіжності в цифровій інфраструктурі між містами і селами, між розвиненими і менш розвиненими регіонами; вплив на освіту: цифровий розрив створює нерівний доступ до якісної освіти, обмежує можливості дистанційного та змішаного навчання; проблема цифрової грамотності: важливим є розвиток цифрової компетентності, критичного мислення для безпечного та ефективного використання технологій.

Висновок. Впровадження сучасних технологій у соціокультурну діяльність відкриває нові горизонти для залучення громадян до культурного життя, посилення ролі культури у вирішенні соціальних питань та підтримки демократичних процесів. Сучасні технології можуть і повинні стати засобом зміцнення громадянського суспільства, розвитку креативної економіки, підтримки культурної ідентичності, а отже - сприяти побудові відкритого, освіченого, солідарного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Кочубей Т. Д. Сучасні технології соціокультурної діяльності в контексті розвитку особистості. URL: <https://sites.google.com/uica.education/nayka/%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B8-8/8-4?authuser=0>
2. Подгаєцька В. В., Іващенко О. Л., Дніпренко В. І. КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА. 53-55 с.
3. Кочубей Т. Д. Соціокультурна діяльність: навчальний посібник. 75-79 с.
4. Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. URL: <https://www.culturestrategyukraine.org>
5. Освіта для цифрової трансформації суспільства / Edukacja dla cyfrowej transformacji społeczeństwa / Education for digital transformation of society : монографія. У 2 т. Т. 1 ; за наук. ред. В. Кременя, Н. Ничкало, Л. Лук'янової, Н. Лазаренко. - Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2024

СЕКЦІЯ 7. ЕКОНОМІКА І УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Авраменко Т.А.
аспірант,
*Державний університет економіки і технологій,
м. Кривий Ріг, Україна*

ЦИФРОВІ МОДЕЛІ МЕЗОРІВНЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Розвиток сучасної економіки відбувається під впливом векторів цифрової трансформації, яка суттєво змінює усі економічні процеси, починаючи зі структури виробничої моделі, компонентів моделі управління ресурсами, і закінчуючи специфікою взаємодій між учасниками економічних відносин. Цифровізація економіки надає нові можливості для створення та розвитку бізнесу завдяки впровадженню різноманітних цифрових технологій та інновацій (платформи з розподіленою економікою, блокчейн, сервіси на основі хмарних технологій тощо). Значний вплив цифровізації проявляється на мезорівні – на рівні регіональних економічних систем, територіальних кластерів, галузевих об'єднань та приватного бізнесу, якими поєднуються мікроекономічні процеси суб'єктів господарювання і загально-державні макроекономічні стратегічні рішення. В умовах розвитку технологій Індустрії 4 та переходу до Індустрії 5 конкурентоспроможність мезорівневих економічних систем залежить від їх здатності генерувати, впроваджувати, а також результативно та успішно використовувати цифрові технології в усіх сферах та сегментах діяльності. Широка цифровізація економіки надала нового змісту усім формам суспільно-економічних відносин на мезорівні. Глобальна трансформація суспільно-економічних відносин внаслідок переходу до використання цифрових технологій вимагає від регіонів адекватної й оперативної реакції на ці реалії сьогодення. Використання цифрових технологій спричиняє ґрунтовні зміни в характері регіональної діяльності та напрямів розвитку економічних систем на мезорівні, які є важливим підтримуючим елементом трансформаційних процесів цифрової економіки в цілому [2, с. 95].

Цифрова модель у цьому контексті виступає не лише як відтворення економічних процесів у цифровому середовищі, але й як цілісна система, яка базується на обробці великих даних, використанні штучного інтелекту, методів математичного моделювання та інструментів візуалізації результатів. Вона

поєднує економіко-математичні методи з інструментами інформаційних технологій, забезпечуючи можливість моделювати сценарії розвитку, оцінювати ризики та формувати оптимальні стратегії регіонального і галузевого зростання. Цифрові моделі дають змогу подолати обмеженість традиційних статистичних підходів і працювати з динамічними параметрами, які постійно змінюються під впливом ринкових коливань, технологічних зрушень та глобальних викликів.

Використання цифрових моделей розвитку економіки регіонів, як фактору їх сталого розвитку, передбачає прогрес у перерозподілі факторів конкурентоспроможності, які переналаштовуються із безпрецедентною швидкістю. Хоча цифровізація поширюється нерівномірно, проте вона дає можливість подолати просторові і соціальні бар'єри, які існують в національній економіці. Цифрові технології трансформують виробничі процеси, уможлиблюючи використання оновлених виробничих систем і унікальних бізнес-моделей. Крім того, цифрова трансформація економіки регіонів сприяє їх економічному зростанню шляхом посилення конкуренції і підвищення ефективності діяльності, використання мережових ефектів, поширення інновацій і зниження витрат виробництва. Основною перевагою впровадження цифрових моделей на мезорівні є автоматизація управлінських процесів як усієї регіональної економічної системи, так і її окремих складових, що дозволяє істотно підвищити рівень ефективності управління.

До основних цілей цифровізації регіональних економічних систем відносяться [1, с. 70]:

- переформатування управлінських моделей всіх сфер і секторів регіональної економіки в успішні й результативні;
- пришвидшення розвитку економіки на мезорівні і залучення інвестицій;
- цифрова й технологічна модернізація промислового сектору регіону, створення й впровадження високотехнологічних виробництв;
- розвиток цифрового підприємництва, цифрового сектору і бізнесу;
- надання населенню регіону транспарентних, доступних послуг і переваг у цифровому просторі.

Практичний досвід показує, що зазвичай в тих сферах економіки регіону, в яких використовуються цифрові технології, економічне зростання відбувається якісніше, швидше й з меншими витратами. Так, ті сектори економіки регіону, які змінюються та зазнають впливу під дією цифровізації, характеризуються покращенням показників якості продукції та послуг, ефективності діяльності, конкурентоспроможності, успішності і результативності [3, с. 173]. Позитивними наслідками цифровізації регіональних економічних систем на економічне зростання та рівень розвитку регіону є [1, с. 72]: значне підвищення рівня довіри і безпеки користувачів при використанні цифрових технологій через забезпе-

чення виконання принципів кібербезпеки, захист й охорону персональної інформації, дотримання правил щодо її конфіденційності, що, своєю чергою, є базовими умовами для впровадження проєктів з цифровізації; формування конкурентних переваг, забезпечення розвитку й підвищення якості операційної моделі функціонування таких секторів, як підприємницька діяльність, освітні послуги, транспортна система, аграрно-промисловий сектор, охорона здоров'я, охорона навколишнього середовища; забезпечення як юридичним, так і фізичним особам однакових можливостей відносно отримання повноцінного доступу до інформації та цифрових послуг.

Зважаючи на вище окреслене, можна виділити основні переваги використання аспектів цифровізації економічних систем на мезорівні: розробка й впровадження новітніх управлінських підходів і методів стосовно управління мезорівневими економічними системами, а також бізнес-процесів діяльності суб'єктів господарської діяльності регіону на основі використання цифрових технологій і штучного інтелекту. Важливо відмітити, що існують й певні проблеми, пов'язані з розвитком аспектів цифровізації регіональних економічних систем, до яких зокрема слід віднести:

- інфраструктурні – нерівні можливості щодо отримання доступу до цифрових технологій та можливостей, які вони пропонують;
- екосистемні – брак професійного й висококваліфікованого персоналу для розвитку проєктів з цифровізації та забезпечення її ефективного функціонування на регіональному рівні; недостатня державна підтримка та низький рівень інноваційності економіки на мезорівні; відставання освітньої сфери від сучасних реалій технологічного розвитку, її застосування в межах застарілих й неактуальних методик навчання;
- проблеми із системою електронного урядування – недостатній рівень автоматизації процесів надання адміністративних послуг внаслідок не усвідомлення регіональними та державними установами переваг від цифровізації;
- інституційні – низький рівень використання регіональними та державними установами сучасних цифрових технологій; невідповідність законодавчої бази цифровим викликам і можливостям.

Таким чином, цифровізація регіональних економічних систем є безперервним процесом розвитку різноманітних сфер економічної діяльності і генерування сучасних інноваційних ідей. Для забезпечення мезорівневого економічного зростання за рахунок успішної реалізації процесів цифровізації потрібно забезпечити злагоджену роботу бізнес-структур, населення, регіональних і державних органів влади. Цифровізація призводить до трансформації економічних систем на мезорівні і відносин суспільного відтворення, перебудовує моделі взаємодій між суб'єктами економічної діяльності, пришвидшує і віртуалізує їх. Новітні

цифрові технології дозволяють комплексно досліджувати і прогнозувати розвиток регіональних та галузевих систем, забезпечувати ефективне управління ресурсами й підвищувати конкурентоспроможність територій.

Список використаних джерел:

1. Дубина М. Сучасні тенденції цифровізації регіональних економічних систем. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2022. №3(31). С. 69-79.
2. Ляшенко В. І., Вишневський О. С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія; НАН України. Ін-т економіки промисловості. К. 2018. 252 с.
3. Ханін С. Г., Дергалюк М. О. Організаційно-економічні засади активізації детермінант інтелектуально-інноваційного розвитку регіонів в умовах цифровізації. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2021. № 4(28). С. 170-176.

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
начальник управління,
*Центральний науково-дослідний
інститут Збройних Сил України*

Гурковський В.І.

доктор наук з державного управління, професор,
начальник відділу,
*Центральний науково-дослідний
інститут Збройних Сил України*

Перестюк І.М.

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

УКРАЇНА У РЕЙТИНГУ ЕКОНОМІЧНОЇ СВОБОДИ 2025: АНАЛІЗ ПІДВИЩЕННЯ ТА ВИКЛИКІВ

Ключові слова: економічна свобода, війна, публічна політика, демократичне врядування, євроінтеграція, державне регулювання, управління.

Key words: economic freedom, war, public policy, democratic governance, European integration, state regulation, management.

Рейтинги економічної свободи, зокрема Economic Freedom of the World (EFW) від Fraser Institute, є важливими інструментами для оцінки інституційної спроможності країн забезпечувати умови для розвитку бізнесу, захисту власності та мінімального державного втручання. У контексті України, яка перебуває в умовах війни та економічної нестабільності, підвищення в цьому рейтингу може свідчити про певні досягнення у реформуванні економічного середовища. Однак для об'єктивної оцінки необхідно детально проаналізувати зміни в позиціях та їх причини.

Україна зберігає низькі позиції у рейтингу економічної свободи у світі, але продемонструвала незначне зростання. Про це йдеться у щорічному рейтингу Economic Freedom of the World 2025 від Fraser Institute. [1] Україна у світовому рейтингу посіла 143-тє місце серед 165 країн та територій. Торік країна була на

150-й позиції. Незважаючи на прогрес, Україна все ще перебуває у групі економічно невольних держав Рейтинг відображає дані за 2023 рік, коли Україна вже жила в умовах повномасштабної війни. Автори відзначають, що військові конфлікти традиційно супроводжуються зниженням рівня економічної свободи.[1]

Економічна свобода оцінюється за п'ятьма напрямками: розмір уряду, верховенство права та захист власності, доступ до надійних грошей, свобода міжнародної торгівлі та регулювання бізнесу й ринку праці.

У 2023 році Україна показала таку динаміку:

- Розмір уряду: зниження з 5,83 до 5,80 (128-ме місце);
- Правова система та права власності: зниження з 4,58 до 4,57 (108-ме місце);
- Доступ до надійних грошей: зростання з 4,68 до 5,26 (143-тє місце);
- Свобода міжнародної торгівлі: зниження з 6,05 до 5,99 (132-ге місце);
- Регулювання бізнесу та ринку праці: зниження з 4,67 до 4,58 (150-те місце).

Згідно з даними Economic Freedom of the World 2025, Україна піднялася на 143-є місце серед 165 країн, порівняно з 150-м місцем у попередньому році.

Це покращення відображає певні успіхи у таких сферах:

- Розмір уряду: зменшення державних витрат і податків.
- Захист прав власності: посилення правової системи та боротьба з корупцією.
- Грошова стабільність: контроль за інфляцією та стабільність національної валюти.
- Свобода торгівлі: зменшення торгових бар'єрів та сприяння міжнародній торгівлі. [1]

Однак, попри покращення, Україна все ще залишається в групі економічно несвободних країн. Звіт зазначає, що результат був впливом повномасштабної війни: роль держави в економіці зросла, регуляторне середовище ускладнило. Автори дослідження наголошують, що повномасштабна війна обмежує економічні можливості та посилює централізацію економіки. "Впевнено можна сказати, що війна шкодить економічній свободі", - йдеться у звіті.

За їх словами, мілітаризовані конфлікти йдуть поруч із низьким рівнем економічної свободи. Централізовані економічні моделі частіше схильні до ведення війни проти сусідів.

Рейтинг відображає вплив повномасштабної війни: зафіксовано зниження стабільності регуляторного середовища, зростання ролі держави в економіці та обмеження міжнародної торгівлі.

Показники сусідніх країн. 143-тє місце Україна розділила з Габоном та Ліваном. Росія опустилася на 148-ме місце, а Ангола – на 146-те. Решта сусідів

значно випереджає Україну: Молдова (85-те), Польща (76-те), Угорщина (61-ше), Румунія (50-те), Словаччина (49-те) та Білорусь (122-ге). [1,3,5]

Топ-20 найвільніших економік світу 2025. Гонконг (8.55) залишається лідером рейтингу, хоча його показники погіршуються. Нижче представлені 20 країн із найвищими показниками економічної свободи у світі (оцінка від 0 до 10, де 10 – максимальна свобода):

1. Гонконг (8,55); Сінгапур (8,50);
2. Нова Зеландія (8,33);
3. Швейцарія (8,28);
4. Сполучені Штати (8,10);
5. Ірландія (8,05);
6. Австралія (8,03);
7. Тайвань (8,03);
8. Данія (8,02);
9. Нідерланди (7,97);
10. Канада (7,92);
11. Люксембург (7,92);
12. Велика Британія (7,88);
13. Коста-Рика (7,85);
14. Фінляндія (7,84);
15. Німеччина (7,84);
16. Японія (7,83);
17. Мальта (7,82);
18. Естонія (7,76); Кіпр (7,75).

Найнижчі позиції посідають Чад, Лівія, Сирія, Аргентина, М'янма, Іран, Алжир, Судан, Зімбабве та Венесуела. [2]

Загалом середній рівень економічної свободи у світі знижується вже четвертий рік поспіль після піку 2019 року. Нагадаємо, у 2020 році Україна перебувала на 131-му місці в рейтингу Economic Freedom of the World. [2,4]

Згідно з даними Heritage Foundation (Index of Economic Freedom), оцінювання економічної свободи України тимчасово призупинене через повномасштабну війну через повномасштабну війну з росією. Це означає, що у звітах Heritage Foundation наразі немає активного ранжування України, а будь-які твердження про її рейтинг не можуть бути підтверджені. [3,5]

Висновки

1. Підйом України на 143-є місце в рейтингу Economic Freedom of the World 2025 свідчить про відносне покращення інституційного та регуляторного середовища, незважаючи на складні зовнішні та внутрішні умови.

2. Триваюча російсько-українська війна, зовнішні економічні шоки та внутрішні інституційні проблеми залишаються серйозними викликами для подальшого покращення економічної свободи. Результат підкреслює тимчасовий характер частини досягнень та необхідність їх закріплення через системні реформи. Для стабільного підвищення рейтингу Україні потрібно посилювати антикорупційні механізми, удосконалювати регуляторні процеси та забезпечувати стабільність макроекономічної політики.

Звісно, підвищення позиції у рейтингу економічної свободи є сигналом для інвесторів та міжнародних партнерів про потенціал України до економічної стабілізації та реформ, проте лише системні зміни можуть перетворити це досягнення на тривалий результат.

Список використаних джерел:

1. Economic Freedom of the World: 2025 Annual Report <https://www.fraserinstitute.org/studies/economic-freedom-world-2025-annual-report>
2. Україна піднялася в рейтингу економічної свободи 2025: які країни увійшли в топ-20 <https://delo.ua/news/alkogolnii-i-tyutyunovii-rinok-na-mezi-krizi-biznes-zaklikaje-vidterminuvati-zapusk-e-akcizu-4>
3. LIGA.net. Ukraine rises seven positions in the World Economic Freedom Index 2025. URL: <https://finance.liga.net/en/ekonomika/novosti/ukraine-rises-seven-positions-in-the-world-economic-freedom-index-2025> (дата звернення: 29.09.2025).
4. Heritage Foundation. Ukraine – Index of Economic Freedom. URL: <https://www.heritage.org/index/pages/country-pages/ukraine> (дата звернення: 29.09.2025).
5. NV.ua. Ukraine is in the group of the most economically unfree countries. URL: <https://english.nv.ua/nation/ukraine-is-in-the-group-of-the-most-economically-unfree-countries-50459018.html> (дата звернення: 29.09.2025).

СЕКЦІЯ 8. МАРКЕТИНГ

Ivitskiy I.
Associate Professor
Doctor Ads LTD
Kyiv, Ukraine

AN N-GRAM CO-OCCURRENCE MODEL FOR THE IDENTIFICATION OF EMERGENT SEARCH INTENT CLUSTERS IN UNSTRUCTURED HIGH- SPEND PPC DATA

Paid search programs with fragmented query taxonomies often fail to detect early demand shifts until budget is already committed. This abstract proposes an n-gram co-occurrence model that converts raw, high-spend PPC search terms into a weighted term graph, induces communities that correspond to latent intents, and ranks these communities by an emergence score to surface actionable clusters before conventional reporting does. Community detection on co-occurrence graphs is an established alternative to probabilistic topic models and has recently shown strong coherence on short texts [3, 7].

Given a rolling window of search terms and associated spend, we tokenize queries into n-grams, filter to a spend-gated vocabulary V , and construct an undirected graph $G = (V, E)$. For terms $i, j \in V$, the edge weight is positive pointwise mutual information, $PPMI(i, j) = \max\{\log(p_{ij}/(p_i p_j)), 0\}$, where p_i and p_{ij} are empirical unigram and co-occurrence probabilities estimated over the window. PPMI counters frequency dominance and emphasizes association strength, which is suitable for sparse PPC vocabularies [8].

Communities are identified with Leiden, selected for its guarantees of well-connected partitions and runtime advantages relative to Louvain [1]. The partition quality is summarized via modularity. We use the standard definition with weighted degrees k_i , total edge weight $2m$, and cluster labels g_i :

$$Q = \frac{1}{2m} \sum_{i,j} \left(w_{ij} - \frac{k_i k_j}{2m} \right) 1\{g_i = g_j\}$$

Leiden's refinement phase avoids disconnected communities that can occur in Louvain, improving interpretability of intent clusters [1, 2].

For each community g , we compute a simple within-cluster coherence as the mean internal weight, $C(g) = \frac{1}{|E_g|} \sum_{(i,j) \in E_g} w_{ij}$, which correlates with human topic judgments in co-word models [3, 7].

Emergence detection is temporal. Let $W_t(g)$ be the exponentially weighted sum of spend attributed to queries mapped to g at time t . We standardize against a trailing baseline with mean μ_g and standard deviation σ_g : $E_t(g) = (W_t(g) - \mu_g) / \sigma_g$. We also track a burst score for the community's top n -grams by applying Kleinberg-style burst detection to their daily counts and aggregating maxima across terms, aligning with established stream models of topical bursts [5]. Communities are ranked by a composite, $S_t(g) = \alpha E_t(g) + \beta \bar{C}(g) + \gamma B_t(g)$, where $\bar{C}(g)$ is coherence rescaled to $[0,1]$, and $B_t(g)$ is the burst index. We found $\alpha > \beta$ to prioritize economic signal over lexical density in high-spend settings.

Two implementation details are critical. First, spend gating: we include only n -grams whose associated spend exceeds a percentile threshold in the window, which reduces noise from long-tail queries without suppressing genuine novelty. Second, resolution control: Leiden's resolution parameter tunes topic granularity; a modest grid search yields stable, interpretable clusters for short queries, consistent with variable-resolution findings in term-community models [3, 7].

We validate along three axes. Structure: modularity Q and the fraction of singleton clusters. Semantics: average $C(g)$ and external coherence using normalized PMI on held-out windows. Business relevance: incremental lift, $\Delta = \text{metric}_{\text{cluster}} - \text{metric}_{\text{baseline}}$, for CTR or conversion rate when directing copy or bids to top-ranked emergent clusters. Co-occurrence topic models augmented with semantic graphs have matched or exceeded neural topic baselines on short texts, which supports using word networks for PPC intent discovery [6, 7].

Position in the literature. Graph-based query and co-word clustering predates modern embedding approaches, and click-graph variants remain competitive when behavioral data are available; however, our focus on pure text co-occurrence with Leiden and standardized emergence makes the method deployable when only search terms and spend are present [1, 2, 7]. Neural topic models such as BERTopic offer complementary strengths but typically require heavier infrastructure and differ in controllability; our model favors transparency and tunable resolution [6].

Operational use. The ranked intent clusters feed portfolio-level bidding and budget allocation, where constraints are set at the community level rather than individual keywords. This aligns with practice in portfolio bidding and supports rebalancing as emergent clusters cross alert thresholds [4].

In sum, an n -gram co-occurrence graph weighted by PPMI, partitioned by Leiden, and scored with a standardized emergence index offers a transparent and

computationally efficient route to identifying emergent search intent clusters in unstructured high-spend PPC data. The approach stands on well-understood network community theory and burst modeling, and it integrates cleanly with budget governance.

References:

1. Traag V. A.; Waltman L.; van Eck N. J. From Louvain to Leiden: Guaranteeing Well-Connected Communities // Scientific Reports. – 2019. – Vol. 9. – Art. 5233. – DOI: 10.1038/s41598-019-41695-z.
2. Newman M. E. J. Modularity and community structure in networks // Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America. – 2006. – Vol. 103, No. 23. – P. 8577–8582. – DOI: 10.1073/pnas.0601602103.
3. Hamm A.; Odrowski S. Term-Community-Based Topic Detection with Variable Resolution // Information. – 2021. – Vol. 12, No. 6. – Art. 221. – DOI: 10.3390/info12060221.
4. Ivitskiy I. Mastering Google Ads Portfolio Bid Strategies [Electronic resource] // The Doctor Ads Blog. – URL: <https://blog.thedoctorads.com/mastering-google-ads-portfolio-bid-strategies/> – Accessed: 15 Sep 2025.
5. Kleinberg J. Bursty and Hierarchical Structure in Streams // Data Mining and Knowledge Discovery. – 2003. – Vol. 7, No. 4. – P. 373–397. – DOI: 10.1023/A:1024940629314.
6. Wang Y.; Li X.; Zhou X.; Ouyang J. Extracting Topics with Simultaneous Word Co-occurrence and Semantic Correlation Graphs // Findings of the Association for Computational Linguistics: EMNLP 2021. – 2021. – DOI: 10.18653/v1/2021.findings-emnlp.2.
7. Austin E.; Makwana S.; Trabelsi A.; Largeron C.; Zaiane O. R. Uncovering Flat and Hierarchical Topics by Community Discovery on Word Co-occurrence Network // Data Science and Engineering. – 2024. – Vol. 9. – P. 41–61. – DOI: 10.1007/s41019-023-00239-2.
8. Church K. W.; Hanks P. Word Association Norms, Mutual Information, and Lexicography // Computational Linguistics. – 1990. – Vol. 16, No. 1. – P. 22–29. – DOI: 10.3115/981623.981633.

Пархомчук С.С.

аспірант

*Хмельницький кооперативний
торгівельно-економічний інститут,
Хмельницький, Україна*

РОЗВИТОК ВИШИВАНКИ ЯК СУЧАСНОГО БРЕНДУ НА РИНКУ АВТЕНТИЧНИХ ТОВАРІВ УКРАЇНИ

Вишиванка в сучасних умовах постає не лише як елемент традиційного одягу, а як повноцінний символічний бренд із виразною ціннісною пропозицією: автентичність, спадкоємність, естетичний код регіональних орнаментів і соціальна місія репрезентації української ідентичності [1]. У наукових дослідженнях вишиванку трактують як «духовну броню» і маркер «українськості», що впродовж останнього десятиліття пройшов прискорену переінтерпретацію, від локального етнографічного феномену до впізнаваного міжнародного знака культурної суб'єктності. Такого роду зміст бренду народжується на перетині матеріальної майстерності, символіки орнаменту та публічної комунікації, де особистий вибір споживача стає актом культурного висловлювання. Саме ця триєдність а саме традиція, якість ручної праці та ідентичнісна нарація і визначає суть бренду «вишиванка» на ринку автентичних товарів України.

Еволюція бренду підкріплена соціальними практиками, які інституціоналізували носіння вишиванки у повсякденні. Ініціатива «Дня вишиванки» народилася 2006 року у Чернівецькому університеті як студентський флешмоб і переросла у загальнонаціональне та діаспорне явище, що свідомо припадає на будній день, аби підкреслити місце вишиванки у щоденному житті, а не лише у музеї чи на свята. Після Революції гідності та особливо від 2022 року носіння вишиванки отримало додатковий вимір мобілізації солідарності й видимого громадянства як всередині країни, так і за кордоном [2].

Ринкова динаміка бренду розгортається між полюсами преміалізації та масової популяризації. Від 2015 року вибухову міжнародну увагу до української вишитої блузи запустили дизайнерські інтерпретації (зокрема, Vita Kin), після чого мотиви вишиванки з'явилися на подіумах і в гардеробах світових інфлюенсерів. Паралельно виникла хвиля масового наслідування на електронних платформах, що підвищило видимість, але загостило питання якості, чесного походження та етики запозичень. Для українських ремісницьких майстерень і дизайнерських ательє це означає завдання відбудови ланцюга довіри: прозоре походження матеріалів, ручна техніка, сертифікація та історія виробу, що

відрізняє авторський виріб від фабричного стилізату. Легітимація автентичності підсилюється рамками охорони нематеріальної культурної спадщини та науковими підходами до взаємодії традиції з сучасним виробництвом. Україна вже має низку елементів у списках ЮНЕСКО (від петриківського розпису до традиції писанкарства), а також готує номінації, пов'язані з ремеслами вишивки [3].

Стратегічно розвиток вишиванки як сучасного бренду на ринку автентичних товарів України варто будувати на трьох опорах:

1. Доказова автентичність (простежуваність походження, регіональні школи, сертифікація ремесла).
2. Культурна комунікація (освітні історії про символіку, локальні майстерні, музейні колаборації)
3. Відповідальна комерціалізація, що не редукує смисли до тренду, а перетворює купівлю на участь у збереженні живої традиції.

Під час війни й після перемоги ЗСУ, бренд вишиванки виступає ресурсом громадянської стійкості та етичної самоідентифікації. Відтак, це підтверджує сучасна маркетингова наука, що фіксує використання мотивів вишиванки у громадянсько зорієнтованих практиках брендів і споживачів. Саме тому, на нашу думку, можна стверджувати, що довгострокова вартість бренду саме «вишиванка» зростатиме там, де збереження ремесла і чесна економіка зустрічаються з якісним дизайном і відкритою історією виробу.

Окреме питання стосується цифровізації, яка суттєво впливає на вишиванку як бренд на ринку автентичних товарів. Відтак, цифровізація робить вишиванку «видимою» та керованою як культурний і ринковий актив. Сюди віднесемо оцифровані фонди, 3D-візуалізації та відкриті цифрові каталоги знімають бар'єри доступу, дають стандартизовані описи мотивів, технік і регіональних шкіл, а також створюють базу для дослідників, кураторів і підприємств. В Україні вже з'являються показові практики: Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара» опублікував сотню оцифрованих старовинних вишитих сорочок, а київські музеї запустили онлайн-архіви з елементами доповненої та віртуальної реальності. Міжнародні рамки ЮНЕСКО щодо нематеріальної культурної спадщини та методичні настанови з інвентаризації підсилюють цю траєкторію, переводячи «живу традицію» у сталі цифрові описи, які можна навчально і комерційно переосмислювати без втрати суті. Для бренду «вишиванка» це означає матеріал для історій, достовірну атрибуцію та інструменти перевірки походження у цифрових каналах збуту. Окрім цього, штучний інтелект і нові візуальні технології змінюють дизайн і досвід купівлі. Дослідження демонструють, що системи віртуальної примірки на базі доповненої та віртуальної реальності підвищують залученість, намір купівлі та лояльність, а 3D-прототипування скорочує цикл розробки виробу й кількість фізичних зразків.

Разом із цим, цифровізація і штучний інтелект висувають етичні та правові вимоги до поводження з традиційними культурними виразами, ті самі орнаменти і техніки є частиною нематеріальної спадщини та спільнотних прав. Так, рекомендація ЮНЕСКО з етики штучного інтелекту закликає до прозорості, людського нагляду і поваги до прав людини, а напрацювання Всесвітньої організації інтелектуальної власності щодо традиційних культурних виразів пропонують механізми запобігання привласненню і несанкціонованому комерційному використанню. Для ринку вишиванок це означає практичні правила. Отримувати інформовану згоду на використання мотивів певних громад, документувати джерела, вказувати авторство майстрів, передбачати частку доходу для носіїв традиції, а навчання алгоритмів здійснювати на ліцензованих наборах даних.

Список використаних джерел:

1. Огаренко Т. О. Одяг і мода як символи статусної приналежності. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2007. Вип. 31. С. 182–193.
2. Крисаченко В. Національні цінності України: сутність, розмаїття, консолідаційний потенціал. Українознавство. 2022. № 1 (82). С. 28–50.
3. “Spiritual Armour”: Crafting Ukrainian Identity through Vyshyvanka. URL: <https://cjir.iir.cz/index.php/cjir/article/view/776>

СЕКЦІЯ 9. КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ

Tsymbol A.S.
M.Sc.

National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»,
Kyiv, Ukraine

APPLICATION OF THE MODEL CONTEXT PROTOCOL IN AI-ASSISTED DEVELOPMENT ENVIRONMENTS

Abstract.

This article explores the implementation and implications of the Model Context Protocol (MCP) in practical AI-assisted development environments. We present how MCP bridges LLMs with external tools and data, highlight its role in IDE integration (e.g. Cursor), and illustrate a compelling real-world use case: Figma's adoption of an MCP server allowing AI agents to access design code directly. We discuss strengths (unified API, auditability, decoupled tool evolution) and challenges (security vulnerabilities, prompt injection, tool permissioning). Furthermore, we examine emerging benchmarks (like MCP-Bench) and telemetry patterns in IDEs, to propose design guidelines and metrics for adoption.

Keywords: Model Context Protocol, MCP, IDE integration, Cursor, Figma, AI tooling, LLM agents, security, benchmarks.

Introduction.

As AI models evolve beyond language generation into agentic systems capable of interacting with code, tests, databases, and APIs, a crucial bottleneck emerges: how to reliably connect language models with external tools in a scalable, maintainable way. The Model Context Protocol (MCP), introduced by Anthropic in late 2024, proposes a unified contract for LLMs to discover, call, and consume tool functionality via a standard interface. MCP aims to eliminate bespoke “glue code” per model and tool, reducing integration overhead and increasing transparency [3].

One particularly striking real-world adoption is by Figma: using an MCP server, AI agents can now access the underlying code of Figma Make designs rather than interpreting visual renderings, enabling more accurate app regeneration and deeper agentic design interactions. This demonstrates MCP's power to unify design, coding, and AI tool chains into a shared protocol.

This work presents a detailed narrative on applying MCP in development environments, exploring its architecture, usage practices, risk mitigations, and emerging benchmarks. In the Main text, we will weave through practical flows and add commentary on interesting real-world moves.

Main text

The Model Context Protocol (MCP) provides a standardized method for connecting language models with external tools and services. In practice, this transforms LLMs from mere text generators into agents that can interact with files, APIs, tests, and even design environments. Within IDEs such as Cursor, MCP enables structured access to tools that previously required brittle, custom integrations [1][2].

A common developer scenario illustrates the shift. When tasked with “fix failing tests,” the assistant queries its MCP client for available servers. These might include a test runner, semantic code search, coverage analyzer, CI/CD controller, or even design integration tools. Each server exposes structured schemas. Instead of guessing commands, the assistant issues precise RPC calls: run tests with filters, parse machine-readable outputs, locate failures in the repository, suggest patches, and request CI verification. Because MCP ensures every call is logged and typed, the IDE can display intermediate artifacts (logs, diffs, coverage reports), giving developers transparency and control over the AI’s reasoning [2].

One particularly illustrative case is Figma’s adoption of MCP servers, where AI agents gain direct access to design code rather than screenshots. This shift allows agents to regenerate apps with higher fidelity and improves design-to-code workflows. The adoption demonstrates that MCP is not limited to programming IDEs but extends into creative industries, unifying design and engineering ecosystems under a common protocol [1].

The decoupling of models and tools is perhaps MCP’s most powerful property. Traditionally, integrations followed an “N×M” pattern — each model required custom adapters for each tool. MCP reduces this to “N+M”: implement an MCP server once for a tool, and any MCP-compliant client can use it. This modularity supports the creation of internal tool catalogs where organizations manage versioned, documented MCP servers for testing, deployment, knowledge bases, or observability. Such catalogs enforce governance — quotas, ownership, access policies — and ensure that assistants across IDEs, CI pipelines, and chatbots operate consistently [2][3].

In terms of performance, best practices have emerged around tiered and cascaded tool usage. Lightweight servers handle broad retrieval — file indexing, embedding search — while heavier processes like static analysis or full regression testing are invoked conditionally. To optimize cost, outputs can be cached by content hash, avoiding redundant calls. Because MCP defines tools as deterministic functions,

caching and memoization become reliable strategies, reducing both execution time and infrastructure load [3].

Reliability is another area where MCP improves developer trust. When errors occur — timeouts, schema mismatches, permission denials — they propagate as structured messages. The assistant can then retry, adjust inputs, or propose fallback workflows. This transparency allows researchers to review the exact sequence of tool calls that produced a result, a feature essential for scientific reproducibility. Benchmarks such as MCP-Bench have quantified these interactions, showing that even advanced LLMs still struggle with robust tool selection and error recovery in complex pipelines [3].

Security, however, remains the most pressing concern. MCP expands the attack surface: a compromised server could exfiltrate source code, execute dangerous commands, or inject hostile payloads into outputs. Real incidents have been reported where malicious MCP servers published to npm attempted to collect user data [4]. Defenses must therefore include signed manifests, strict allow-lists, least-privilege access, sandboxed execution with network controls, and human confirmation for critical actions. Researchers have stressed that telemetry-aware adoption — such as logging every call and anomaly detection — should become default. Work like Mind the Metrics demonstrates how in-IDE telemetry combined with MCP provides new ways to monitor and red-team agents [4].

To extend accessibility, solutions like MCP Bridge offer RESTful proxies for MCP servers, allowing lightweight clients — including web-based assistants or mobile IDEs — to participate in the ecosystem without full JSON-RPC stacks [5]. This widens the applicability of MCP into enterprise workflows, where chat-based copilots, internal assistants, and CI/CD bots can share the same servers.

Finally, MCP aligns with multi-agent systems research. In distributed agent workflows, one agent may query a database, another analyze results, and a third propose code changes — all mediated through MCP servers. By providing a lingua franca for tool interaction, MCP enables collaborative AI “laboratories” where agents coordinate efficiently. Literature reviews have emphasized that the lack of coordination standards often limited MAS scalability; MCP directly addresses this gap [6].

Conclusions.

The Model Context Protocol is a promising step toward a universal “interface layer” for AI agents. Its deployment in Cursor, Figma, and research frameworks shows tangible benefits: reduced integration costs, structured evidence for actions, and modular extensibility. At the same time, risks around security, hallucinations, and operational complexity remain significant.

Rather than replacing researchers or developers, MCP should be viewed as a “USB-C of AI tooling”— a standard connector enabling scalable, accountable, and safe AI-assisted workflows.

References:

1. Maio, Paola. (2025). Model Context Protocol (MCP) v1. 10.17504/protocols.io.3bzl46ebzgo5/v1.
2. Hou, Xinyi & Zhao, Yanjie & Wang, Shenao & Wang, Haoyu. (2025). Model Context Protocol (MCP): Landscape, Security Threats, and Future Research Directions. 10.48550/arXiv.2503.23278.
3. Patil, Manas & Lokhande, Virag. (2025). Model Context Protocol (MCP): Enabling Scalable AI Data Integration. International Journal For Multidisciplinary Research. 7. 10.36948/ijfmr.2025.v07i02.43583.
4. Pajo, Paul. (2025). Model Context Protocol Servers: A Novel Paradigm for AI-Driven Workflow Automation and Comparative Analysis with Legacy Systems. 10.13140/RG.2.2.15241.76640.
5. Hasan, Mohammed & Li, Hao & Fallahzadeh, Emad & Adams, Bram & Hassan, Ahmed E.. (2025). Model Context Protocol (MCP) at First Glance: Studying the Security and Maintainability of MCP Servers. 10.48550/arXiv.2506.13538.
6. Krishnan, Naveen Kumar. (2025). Advancing Multi-Agent Systems Through Model Context Protocol: Architecture, Implementation, and Applications. 10.48550/arXiv.2504.21030.

СЕКЦІЯ 10. ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Гришин О.М.

професор кафедри теоретичних
основ металургійних процесів,

Надточій А.А.

доцент кафедри теоретичних основ
металургійних процесів,

*Український державний університет науки і технологій
м. Дніпро, Україна*

ВПЛИВ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ТА ХІМІКО-КАТАЛІТИЧНОЇ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ПРОЦЕСУ ВІДНОВЛЕННЯ ЗАЛІЗА НА ОКИСНЮВАНІСТЬ МЕТАЛІЗОВАНОГО ПРОДУКТУ

Технологія твердофазного відновлення заліза має ряд істотних переваг: відносно низькі температури, висока ступінь вилучення металу з рудного матеріалу та ін. Разом з тим продуктивність даної технології безпосередньо залежить від інтенсифікації хіміко-каталітичним чи енергетичним впливом всіх сполучених ланок процесу. Практичне значення має отримання металізованого продукту з високими показниками, і в першу чергу, його захист від окиснення.

Продукти низькотемпературного відновлення (металізації) залізорудних матеріалів, як правило, мають розвинену пористість і поверхню. Остання, з умов відновлення зазвичай характеризується значною неупорядкованістю кристалічної структури. Усе це створює сприятливі умови для вторинного окиснення (і навіть самозаймання) металевого продукту киснем повітря [1-4]. Ступінь окиснення ($\omega_{\text{ок}}$) при зберіганні, транспортуванні, плавці, при подрібненні губки на порошок та ін. може бути дуже суттєвою. Вона залежить, серед інших причин [2-4], від присутності у шихті активуючих добавок.

Тому продукти відновлення залізорудних матеріалів піддавалися нами перевірці на окиснюваність киснем повітря. Визначали температуру, за якої починається інтенсивний розвиток процесу ($T_{\text{ок}}$). На установці з автоматичним безперервним зважуванням зразка вивчали кінетику окиснення заліза в різних температурних умовах. Витрата повітря в основній серії дослідів становила 0,3-0,4 л/хв. Закономірності, встановлені у дослідженнях, узгоджуються з літературними даними [2,3].

Твердофазне відновлення заліза за невисоких температур призводить до отримання металізованого продукту, для якого характерна висока окиснюваність на повітрі і навіть пірофорність (самозаймання). Наслідком цього є втрата заліза при вивантаженні продукту на повітря, переплаву губки та ін. Це призводить до зниження продуктивності процесу майже на кілька десятків відсотків. Незважаючи на те, що висока окиснюваність губчастого заліза та порошків є однією з головних причин, що обмежують широке впровадження у виробництво твердофазного відновлення, можливі заходи мінімізації її вивчені недостатньо.

Було досліджено окиснюваність заліза, отриманого при відновленні Fe_2O_3 , Fe_3O_4 , магнетитового концентрату та багаті залізної руди, у потоці повітря за різних температурах, як в звичайних умовах, так і з використанням енергетичних та хіміко-каталітичних впливів. Шихта відновлювалася при 873-973 К вуглецем самотійно або у потоці H_2 і CO .

Встановлено, що метал, отриманий з магнетитового концентрату при 773 К, починав окислюватися в струмі повітря вже при 313 К. Процес протікав з високою швидкістю, але при ступені окиснення (ω_{OK}) $\sim 45\%$ сповільнюється і незабаром повністю зупиняється. Залізо, відновлене при 873 К, починає взаємодіяти з киснем повітря при 473 К та окиснення протікає глибоко: ω_{OK} досягає майже 60 %. Випробування каталізаторів – солей лужних металів – показало прискорення процесу відновлення та одночасно зростання окиснюваності металізованої губки. Продукт, отриманий при 773 і 873 К, у присутності хлориду калію взаємодівав з киснем повітря дуже енергійно, кінцевий ступінь окиснення ω_{OK} досягав $\sim 80\%$.

Окиснюваність заліза, отриманого з гематиту та магнетиту відновленням CO при підвищених температурах: 1073-1173 К, також зростала у присутності KCl . Це виявлялося в деякому зниженні температури початку окиснення та у суттєвому зростанні швидкості процесу та величини граничної ω_{OK} .

Для зниження окиснюваності металевого продукту було використано змінне електромагнітне поле (ЕМП) промислової частоти. Воно накладалося на систему, що реагує, як у процесі відновлення, так і в ході окиснення отриманого заліза. В обох випадках спостерігалось зниження швидкості взаємодії металу з киснем повітря та зменшенням граничного ω_{OK} . Однак ці ефекти для порошкових матеріалів були порівняно невеликими: відносне зменшення кінцевого значення ω_{OK} складає 10-15 %. Електромагнітні впливи протягом усього дослідження (включаючи відновлення та окиснення) показали результати, що мало відрізняються. Подібна картина мала місце при добавках каталізатора KCl в шихту. Змінне поле знижувало окиснюваність заліза, проте величина граничного значення ω_{OK} залишалася більшою, ніж у дослідках без добавок.

ЕМП, накладене на процес відновлення, впливає на окисненість металевого продукту головним чином на завершальному етапі реакції. Включення поля при досягненні ступеня відновлення 60 % уповільнювало подальше окиснення заліза, хоча й слабше, ніж у разі більш раннього накладання поля, але протягом всього досліджу.

При введенні у відновлювану шихту LiCl суттєво гальмує відновлення оксидів заліза газами. Однак при цьому значно зростає температура початку окиснення, знижується швидкість процесу та граничне значення ω_{OK} . У той же час добавки LiCl прискорюють вуглецевотермічне та комплексне відновлення заліза. Це дозволило припустити, що використання хлориду літію у процесах за участю вуглецю дає ефект інтенсифікації без істотного збільшення окиснюваності заліза.

Причинами високої окислюваності та пірофорності залізних порошків та губки вирішальною мірою визначаються їх будовою, насамперед, дисперсністю частинок і дефектністю кристалічної решітки. Саме тому залізо, отримане при низькотемпературному відновленні, коли процеси «збиральної» кристалізації не мають суттєвого розвитку, а решітка характеризується невпорядкованістю, проявляється підвищена схильність до окиснення.

Оксид росте на поверхні металу у вигляді щільного, непористого, покривного шару, що ускладнює транспорт кисню в реакційну зону і в умовах неушкодженої оксидної плівки процес здійснюється, головним чином, через дифузію іонів заліза і кисню через кристалічну решітку оксиду. У решітці FeO визначальна роль належить переміщенню катіонів заліза, чому сприяє дірчаста природа FeO. У шарі Fe₃O₄ також переважає дифузія заліза, що протікає по міжвузлях і вакансіях, які завжди є в решітці шпінелі. У формуванні зовнішнього шару – Fe₂O₃, визначальна роль, вочевидь, належить іонам кисню.

Зростання температури відновлення збільшує температуру початку окиснення, знижує його швидкість і граничну ω_{OK} , перш за все в результаті розвитку «збиральної кристалізації» в процесі відновлення та рекристалізації вже утворених твердих фаз. Підвищення температури окиснення, навпаки, прискорює реакцію та збільшує кінцеву ω_{OK} . Це зумовлено зростанням швидкості дифузії та полегшенням кристалохімічних перетворень загалом.

Зменшення окиснюваності заліза при різних варіантах накладання поля пов'язане з зростанням рухливості іонів кристалічної решітки, яке обумовлене явищем магнітострикції. Висока рухливість іонів при енергетичних впливах у процесі відновлення сприяє кристалохімічному перетворенню в системі Fe-O, що забезпечує успішний перебіг «збиральної кристалізації» нових фаз, знижуючи дисперсність металевого продукту та сприяючи упорядкуванню решітки.

Список використаних джерел:

1. Simonov V.K., Grishin A.M. (2015). Metallization of a magnetite concentrate by gas reduction in the fluidized state using a chemical catalytic action. *Russ. Metall.* 446-449. DOI: <https://doi.org/10.1134/S0036029515060154>
2. AbdElmomen S. S. (2014). Reoxidation of direct reduced iron in ambient air. *Ironmaking & Steelmaking*. 41(2), 107-111. DOI: DOI:10.1179/1743281213Y.0000000105
3. Jiayuan Li, Zhikai Liang, Lingyun Yi, Boyang Huang, Jun Chen. (2021). Novel insights into the reoxidation of direct reduced iron (DRI) during ball-mill treatment: A combined experimental and computational study. *Applied Surface Science*. 552, 149485. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.apsusc.2021.149485>
4. Michail I. Alymov, Boris S. Seplyarskii, Nickolai M. Rubtsov, *et al.* (2020). Macrokinetic investigation of the interaction mechanism of the pyrophoric iron nanopowder compacts with air. *Journal Pure and Applied Chemistry*. DOI: <https://doi.org/10.1515/pac-2019-1112>

СЕКЦІЯ 11. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
начальник управління,
*Центральний науково-дослідний
інститут Збройних Сил України*

Гурковський В.І.

доктор наук з державного управління, професор,
начальник відділу,
*Центральний науково-дослідний
інститут Збройних Сил України*

УКРАЇНА ТА ГЛОБАЛЬНА ОХОРОНА ВІДКРИТОГО МОРЯ: ПРАВОВІ ТА ГЕОПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ УЧАСТІ В BBNJ AGREEMENT

28 серпня 2025 року Президент України своїм Розпорядженням уповноважив Олексія Соболева на підписання угоди в рамках Конвенції ООН з морського права, яка регламентує збереження та стале використання морського біологічного різноманіття в районах за межами національної юрисдикції. 30 серпня 2025 року Міністр економіки, довкілля та сільського господарства України Олексій Соболев підписав Угоду про морське біорізноманіття в районах за межами національної юрисдикції (BBNJ Agreement) у штаб-квартирі ООН у Нью-Йорку [4]. Документ охоплює понад дві третини Світового океану, що перебувають поза юрисдикцією окремих держав, і передбачає механізми захисту біорізноманіття, створення морських природоохоронних зон, оцінку впливу людської діяльності на екосистеми, справедливий доступ до морських генетичних ресурсів, розвиток наукових досліджень і передачу технологій. Для України підписання Угоди має геополітичне значення: інструменти впливу на міжнародні процеси у відкритому морі, можливість участі українських науковців у глобальних дослідженнях та підтвердження проєвропейського курсу держави.

Океани – це домівка для величезної кількості видів живих організмів. Утім, їхній стан постійно погіршується: щорічно в океан потрапляють мільйони тонн пластикових відходів, а через глобальну зміну клімату (зокрема, через зростання

середньорічної температури) зникають види, не встигнувши адаптуватися до нових умов.[1] Через часті циклони та шторми руйнуються екосистеми (наприклад, коралові рифи), деякі екосистеми зникають внаслідок закислення океанів (коли останні поглинають надлишковий вуглекислий газ). Інтенсивний вилов риби, креветок, водоростей тощо, особливо в "нейтральних" водах, призводить до виснаження популяцій морських видів. Це порушує екологічний баланс.

Зникнення ключових видів морських організмів може викликати ланцюгову реакцію, що вплине не лише на здоров'я океанів, але й на життя людей, залежних від рибного промислу. За даними Міжнародної морської організації, незаконне, непідзвітне та неконтрольоване рибальство обраховується 26 млн. тонн риби, що виловлюється щорічно у водах в межах національної юрисдикції та поза ними. Так, це не про виживання країни зараз, але про майбутнє, у якому нам жити. Для подолання негативного впливу на океани потрібні активні дії багатьох країн.

Однак, наразі в межах відповідальності окремих держав – лише невеликий відсоток світового океану. Поза національною юрисдикцією лишається так зване відкрите море – води за межами територіальних вод і виключної економічної зони будь-якої країни. Такі води становлять майже половину поверхні планети і 64% поверхні світового океану. Відкрите море перебуває в "спільному користуванні". Це означає, що ним користуються всі, але ніхто не відповідальний за охорону його біорізноманіття. Це питання ще десятиліття тому турбувало світову спільноту. Так виникла потреба в Глобальній угоді щодо морського біорізноманіття в районах за межами національної юрисдикції (Biodiversity in Areas Beyond National Jurisdiction – BBNJ).[2]

BBNJ Agreement створюється в рамках Конвенції ООН з морського права (UNCLOS, 1982) та відповідає на виклики глобальних екологічних криз: зміни клімату, втрати біорізноманіття та забруднення океанів. Основні механізми угоди включають:

- Створення морських природоохоронних зон у відкритому морі для збереження екосистем.
- Оцінка впливу на довкілля діяльності держав та приватних суб'єктів.
- Справедливий доступ до генетичних ресурсів океану для наукових і комерційних досліджень.
- Наукові дослідження та передача технологій для інтеграції країн у глобальне управління океанами [5].

У 2023 році, після 15 років складних переговорів, відбулася історична подія – в ООН ухвалили Угоду про відкрите море (High Seas Treaty) – договір про охорону та раціональне використання біорізноманіття в ділянках океанів за

межами національної юрисдикції країн. Зібравши 110 підписів, зокрема країн Європейського Союзу, Тихоокеанського регіону та Китаю, угода запроваджує нові правові інструменти для боротьби з трьома планетарними кризами – зміною клімату, втратою біорізноманіття та забрудненням довкілля. Угода про відкрите море – це новий міжнародний договір, що відповідає на цей виклик і створюється в рамках Конвенції ООН з морського права (UNCLOS). Окрім охорони біорізноманіття, у договорі йдеться про: морські генетичні ресурси, морські природоохоронні зони, оцінку впливу на довкілля діяльності у відкритому морі; розбудову потенціалу та передачу морських технологій.

Для країн, які не мають виходу до океану, як-от Україна, Угода – це насамперед інструмент впливу на міжнародній арені на держави (наприклад, на РФ), які планують максимальне використання ресурсів глибокої Арктики. Наразі Угода відкрита для підписання всіма державами до 20 вересня 2025 року і набере чинності, якщо її ратифікують мінімум 60 країн.[2] Відтепер Україна стала учасницею нового міжнародного механізму захисту океанічних екосистем і сталого використання морських ресурсів у міжнародних водах.[3]

На сьогодні угоду підписали 140 країн, з яких 54 вже ратифікували її у національних юрисдикціях. Угода передбачає: - створення морських природоохоронних територій, - впровадження механізму оцінки впливу на довкілля, - справедливий доступ до генетичних ресурсів океану, - розвиток наукових досліджень і передачу технологій.

Наше розташування на Чорному та Азовському морях робить питання морської безпеки та захисту екосистем стратегічними для країни й регіону. Навіть у час війни ми доводимо, що здатні дбати про глобальне довкілля, протистояти кліматичним викликам та боротися з екологічними злочинами агресора», – зазначив Олексій Соколов.

Основні переваги підписання Угоди для України:

- Підтвердження проєвропейського курсу держави та підтримка ключових дипломатичних пріоритетів ЄС, зокрема Франції, яка активно просуває документ на міжнародному рівні.
- Сприяння досягненню цілей Конвенції про охорону біорізноманіття, зокрема збереженню 30% територій і океанів до 2030 року.
- Узгодження з Паризькою кліматичною угодою у частині Blue Carbon — вуглецю, що поглинається морськими екосистемами.
- Можливість впливати на глобальні рішення з охорони морського середовища.
- Нові можливості для науки та економіки, включно з розвитком досліджень та технологій.

• Привернення уваги світу до негативного впливу рф на довкілля Криму та Чорного моря. Міністр наголосив, що приєднання до угоди демонструє готовність України виконувати міжнародні зобов'язання та брати участь у формуванні глобальної політики охорони океанів, навіть попри відсутність виходу до відкритого океану. Що змінюється для науки та економіки України:

• Розвиток наукових досліджень: угода передбачає обмін даними та новими технологіями, що дозволить українським науковцям брати участь у глобальних проектах із вивчення океанічних екосистем.

• Стимул для інновацій у морській економіці: створення морських природоохоронних територій та оцінка впливу на довкілля відкривають можливості для стартапів, екотуризму та розвитку “блакитної економіки”. • Доступ до генетичних ресурсів океану: українські компанії та наукові установи отримають справедливий доступ до ресурсів для біотехнологій та медичних досліджень.

• Міжнародна співпраця: участь у глобальних рішеннях щодо охорони морського середовища дозволяє Україні інтегруватися у світову наукову спільноту та економічні ініціативи.

• Підтримка європейського курсу: угода підтверджує проєвропейський напрям державної політики та сприяє реалізації екологічних цілей ЄС і Паризької кліматичної угоди, зокрема у сфері Blue Carbon. Протягом 120 днів після підписання всі країни мають завершити процес ратифікації, після чого документ набирає чинності.[3]

Тобто High Seas Treaty дає Україні інструменти юридичного та геополітичного впливу для обмеження діяльності держав, що прагнуть максимального використання морських ресурсів та участі у формуванні міжнародних норм охорони морських екосистем [6].

Висновки

Україна не має виходу до океану, але участь в Угоді дозволить нам обмежити діяльність росії (і відповідно скоротить її чималі доходи) глибоко в Арктиці, а також надасть можливість Україні сісти за стіл переговорів у рамках Конвенції з морського права, де наша держава має спори з росією щодо прав прибережної держави в Чорному та Азовському морях.

Підписання High Seas Treaty розширює правовий, науковий та економічний простір України у глобальних процесах охорони океанів. Воно дозволяє створювати природоохоронні зони, оцінювати вплив людської діяльності на екосистеми та отримувати доступ до генетичних ресурсів океану. Документ забезпечує Україні реальні інструменти для дипломатичного та наукового впливу, захисту національних інтересів і участі у глобальних програмах, навіть у складних геополітичних умовах.

Список використаних джерел:

1. Е.А. Романенко, А.В. Мусиенко Пластик уже стал частью пищевой цепи в океане/"Prospects for the Development of Modern Science": Materials of the V International Scientific-Practical Conference. In two volumes. Volume I – Seoul, Korea: Regional Academy of Management, 2020. – p.105-111
2. Чому угода про відкрите море на часі для України? <https://www.greenpeace.org/ukraine/novyny/3662/chomu-uhoda-pro-vidkryte-more-na-chasi-dlya-ukrayiny/>
3. Україна підписала Угоду про відкрите море, яка посилить міжнародну екологічну співпрацю <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-pidpysala-uhodu-pro-vidkryte-more-iaka-posylyt-mizhnarodnu-ekolohichnu-spivpratsi>
4. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. Ukraine Signed the High Seas Agreement To Strengthen International Environmental Cooperation / Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://me.gov.ua/News/Detail/340bb961-e01d-403b-a4d5-81b9f741ee8d?lang=en-GB>. – Назва з екрана.
5. United Nations. BBNJ Agreement / United Nations. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.un.org/bbnjagreement/en>. – Назва з екрана.
6. AP News. Progress in ratification of High Seas Treaty / AP News. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://apnews.com/article/53ad46ae3cf8737ec82d925761a3d089>. – Назва з екрана.

*Матеріали LXI-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 жовтня 2025 року, м. Бургас (Болгарія), дистанційно)*

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
начальник управління,
*Центральний науково-дослідний
інститут Збройних Сил України*

Гурковський В.І.

доктор наук з державного управління, професор,
начальник відділу,
*Центральний науково-дослідний
інститут Збройних Сил України*

Ованесян Р.Р.

провідний науковий співробітник,
*Центральний науково-дослідний
інститут Збройних Сил України*

Калашников Д.В.

науковий співробітник,
*Центральний науково-дослідний інститут
Збройних Сил України*

БЕЗПЕРЕРВНА МОБІЛІЗАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНИ: СТРАТЕГІЯ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Президент України Володимир Зеленський уже велику кількість разів заявляв про те, що Україна готова до безумовного припинення вогню з росією. Відповідну пропозицію зробили США. Але Москва відмовилася сісти за стіл переговорів. Усі процеси, що зараз відбуваються з її боку це спроби відтягнути час, коли Кремль змусять сісти за стіл переговорів. Програма-мінімум у них – відтермінувати запровадження санкцій, програма-максимум – розколоти коаліцію українських партнерів у їхньому наміру все-таки всадити сторони за стіл переговорів.

Російські чиновники почали вигадувати, що під час перемир'я Захід нібито хоче посилити Україну новою зброєю. Президент США Дональд Трамп нещодавно змінив свою позицію і вирішив домагатися мирної угоди без припинення вогню між Україною та росією. Україна не припинятиме мобілізацію навіть у разі, якщо настане припинення вогню з Росією.

Це пояснюється необхідністю тримати на належному рівні готовність Сили оборони України для виконання завдань за призначенням. Про це на початку вересня 2025 року в інтерв'ю "Суспільному" заявив заступник керівника Офісу президента України Павло Паліса.[1] "Навіть якщо завтра буде припинення вогню, мобілізація не припиниться. Протягом певного часу цей процес ще триватиме, тому що нам все одно, як би ми не хотіли, потрібно підтримувати на належному рівні ступінь готовності Збройних сил виконувати першочергові завдання", – зазначив Паліса. Тобто, підтвердження безперервності мобілізаційних процесів навіть у разі припинення активних бойових дій стало одним з ключових меседжів заступника керівника Офісу президента України.

Такий підхід узгоджується з потребами підтримання боєготовності Збройних Сил, адже ротація, підготовка та відновлення особового складу неможливі без постійного притоку резерву. Додаткову увагу було приділено ініціативі «контракт 18–24», що орієнтована на залучення молоді до військової служби на добровільних засадах. Паралельно окреслено перспективи цифровізації мобілізаційних процедур і мінімізації корупційних ризиків, що відображає орієнтацію державної політики на прозорість і довіру суспільства.

Поставлені тези формують новий етап у розумінні мобілізації як системного та безперервного процесу, що виходить за межі ситуативного реагування на фронтові потреби. Аналіз заяви П. Паліси дозволяє оцінити її в контексті стратегічного управління людським капіталом, взаємодії державних інституцій та суспільства, а також адаптації міжнародного досвіду до умов тривалої війни високої інтенсивності.

За його словами, навіть за всього бажання неможливо відпустити всіх тих, хто воює у складі Сил оборони з 2022 року. Оскільки мають бути люди, які замінять таких захисників. За його словами, навіть за всього бажання неможливо відпустити всіх тих, хто воює у складі Сил оборони з 2022 року. Оскільки мають бути люди, які замінять таких захисників. Паліса уточнив, що питання планують вирішити так, щоб не нашкодити обороноздатності країни. Нікого у вічне рабство заганяти не хочуть. І незабаром і Міноборони, і Генштаб мають представити свій план.

Заступник керівника ОП також зазначив, що протягом останніх чотирьох місяців спостерігається позитивна динаміка в питанні мобілізації. "Мені теж дивно дивитися ролики в соціальних мережах, на яких бачиш: одні воюють, інші живуть своє життя, як бажають. Мені, як військовому, боляче дивитися на таке. І тут питання і до самих людей, до суспільства загалом, до виховання", - додав він.[1] Заступник глави Офісу президента Павло Паліса заявив, що добровольцям інших вікових категорій можуть запропонувати умови, схожі на контракт «18- 24».[2] Він також не виключив, що такий контракт запропонують і вже

мобілізованим громадянам. «Цей контракт чітко дасть людям розуміння термінів служби, можливості змін, певних пільг і так далі», — пояснив Паліса.

За його словами, він спілкувався із трьома командирами бригад, які «спрямували час і зусилля» на рекрутинг за контрактом «18-24», і «вони дуже задоволені» новобранцями. «Цінують цих хлопців насамперед за їхню ефективність, через їхню здатність після підготовки, тренувань і відповідного забезпечення виконувати спектр завдань, які з мобілізованими в них у більшості випадків немає можливості виконувати», — наголосив заступник керівника Офісу президента. Водночас Паліса підтримав дозвіл на виїзд за кордон хлопців віком 18-22 років. На його думку, це сприятиме тому, що підлітки після школи залишатимуться в Україні.[2]

У лютому Президент Володимир Зеленський на тлі закликів від партнерів мобілізувати молодь анонсував нову систему контрактів – для громадян, які не досягли мобілізаційного віку. У такий спосіб люди, яких за законом іще не можуть мобілізувати, «зможуть себе проявити», зазначав Зеленський. Контракти на службу в ЗСУ для людей віком від 18 до 24 років є добровільними.

Вони укладаються на один рік і передбачають «мотиваційний складник»:

- одноразову виплату в мільйон гривень (200 тисяч одразу, решту 800 тисяч — двома частинами на час дії контракту);
- щомісячне грошове забезпечення розміром до 120 000 гривень;
- надання «нульової» іпотеки;
- навчання державним коштом;
- безплатне медичне забезпечення;
- право на виїзд за кордон після року служби;
- звільнення від мобілізації на 12 місяців після завершення контракту.

Водночас контрактники обійматимуть лише бойові посади, й протягом річного контракту добровольці будуть шість місяців виконувати бойові завдання на лінії боєзіткнення. Для проходження служби можуть обрати одну з 18 бригад.[3]

Висновки

Озвучені в Офісі президента підходи до мобілізації демонструють поступове формування довгострокової кадрової політики у сфері національної безпеки та оборони. Підтримання безперервної мобілізації навіть у разі припинення вогню відображає усвідомлення потреби у стійкості системи оборони та підготовці до тривалих викликів. Орієнтація на добровільні контракти для молодших когорт, доповнена планами цифровізації й автоматизації процедур, відкриває можливості для збалансування інтересів держави та суспільства.

Таким чином, заява Павла Паліси окреслює поточний стан мобілізаційної політики та задає вектор для подальшого реформування системи комплектування. Вона інтегрує вимогу оперативної готовності з потребою прозорих і

справедливих правил, що має потенціал зміцнити довіру громадян і підвищити ефективність стратегії кадрового забезпечення Сил оборони держави в умовах тривалої війни.

Список використаних джерел:

1. Мобілізація не припиниться навіть після можливого перемир'я з Росією, - ОП <https://www.rbc.ua/rus/news/mobilizatsiya-pripinitsya-navit-pislya-mozhlivogo-1756839195.html>
2. Паліса: Контракт «18-24» можуть розширити на інші вікові категорії https://hromadske.ua/viyna/250658-palisa-kontrakt-18-24-mozut-rozshyryty-na-inshi-vikovi-katehoriyi?traffic_source=ukr.net
3. Для залучення молоді віком 18-24 років до війська запровадять однорічні контракти – Зеленський <https://hromadske.ua/viyna/239318-dlia-zaluchennia-molodi-vikom-18-24-rokiv-do-viyska-zaprovadi>
4. Mobilisation won't stop for some time even after ceasefire, says deputy head of Zelenskyy's Office <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2025/09/27529>

*Матеріали LXI-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 жовтня 2025 року, м. Бургас (Болгарія), дистанційно)*

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
начальник науково-дослідного управління,
*Центральний науково-дослідний
інститут Збройних Сил України*

Гурковський В.І.

доктор наук з державного управління, професор,
начальник науково-дослідного відділу,
*Центральний науково-дослідний
інститут Збройних Сил України*

Ованесян Р.Р.

провідний науковий співробітник
*Центральний науково-дослідний
інститут Збройних Сил України*

Ромахін В.Ю.

старший науковий співробітник,
*Центральний науково-дослідний
інститут Збройних Сил України*

НОВИЙ РІД ВІЙСЬК У ПОВІТРЯНИХ СИЛАХ ЗСУ: ВИКЛИКИ ТА РИЗИКИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ БЕЗПІЛОТНИХ СИСТЕМ ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ

Поряд зі збільшенням кількості комплексів протиповітряної оборони, Україна розвиває й інші напрямки, які дають ефективність у боротьбі з засобами повітряного нападу противника. У Повітряних силах створюють новий рід військ - безпілотні системи протиповітряної оборони. Про це повідомив Головнокомандувач ЗСУ Олександр Сирський під час спілкування з журналістами 26 вересня. За словами Головнокомандувача, першочерговим пріоритетом залишається захист мирного населення, критичних об'єктів та інфраструктури від повітряних атак противника.[1]

Створення нового роду військ є частиною загальної стратегії посилення протиповітряної оборони України. Безпілотні системи протиповітряної оборони доповнюватимуть тактичну авіацію та зенітні ракетні війська, забезпечуючи додатковий рівень захисту від повітряних атак, зокрема з боку дронів-камікадзе.

Щоб підвищити ефективність оборони, поряд зі збільшенням кількості комплексів ППО формуються підрозділи, оснащені дронами-перехоплювачами, а також створюється окреме командування, що опікуватиметься саме цими БпЛА. Олександр Сирський уточнив, що йдеться про дрони-перехоплювачі вітчизняного й іноземного виробництва, які знищують «шахеда» з ефективністю на рівні 70% і більше. Паралельно триває розгортання підрозділів, оснащених як вітчизняними, так і іноземними безпілотними перехоплювачами.

Дрони-перехоплювачі – це безпілотні літальні апарати, призначені для ураження інших повітряних цілей, зокрема розвідувальних і ударних апаратів противника. Їхнє виробництво налагоджене кількома українськими підприємствами.

Україна вже їх застосовує, збільшує кількість (радіолокаційних) станцій, нарощує чисельність, проводить підготовку персоналу. За його словами, розвиваються й інші напрямки. А саме, нарощується кількість бойових гелікоптерів, які також показують високу ефективність у боротьбі з дронами. Залежно від погоди, українські вертольоти інколи збивають до 40% дронів на своїх ділянках.

Тому цей напрямок також масштабується. Ці вертольоти потрібно оснащувати спеціальними системами, які дозволяють бачити противника – вдень, вночі, в різних погодних умовах, у тепловізійному й інфрачервоному режимах. Ще один напрямок – легкомоторна авіація з кулеметними установками. Вона також засвідчує свою ефективність у боротьбі з "Шахедами". Наразі вивчається питання придбання спеціалізованих легкомоторних літаків з цією метою.

Крім того, продовжується робота з нарощення кількості і якості засобів електронної боротьби. "Наша задача – забезпечити три-, чотирикратне перекриття об'єктів (засобами РЕБ). Усе, що є для нарощення нашого радіолокаційного поля, ми використовуємо, інтегруємо все в єдину систему", - розповів Сирський. Як додав головнокомандувач, також є системи автоматизованого управління. Створюються рубежі перехоплення. Зокрема дрони починають перехоплюватися вже на першому рубежі, щойно вони перетинають лінію бойового зіткнення.[1]

Міністр оборони України Денис Шмигаль заявив, що Україна незабаром зможе використовувати щонайменше тисячу дронів-перехоплювачів на добу для відбиття російських атак. Про це він повідомив 18 вересня на пресконференції з міністром оборони Польщі Владиславом Косиняк-Камишем у Києві.[2] Шмигаль зазначив, що Росія здатна застосовувати до 800 безпілотників за ніч, тому Україна прагне мати принаймні 1000 дронів-перехоплювачів для ефективної протидії. "Цей рівень буде досягнутий. Я не можу говорити, який на сьогодні рівень, але вже найближчим часом цей рівень буде реалізований", - сказав

міністр. За його словами, мета – перехоплювати всі ворожі дрони на території України.

Виробництво дронів не є проблемою, складність полягає у забезпеченні наземними комплексами управління, радарми та системами зі штучним інтелектом для наведення. Міністр оборони України Деніс Шмигаль підкреслив, що система перехоплення включає не лише дрони, а й РЕБ-системи та радары. "Великий комплекс, і його імплементація забирає трохи часу. Але ми впевнено, згідно з графіком рухаємося до мети, яка поставлена", - запевнив міністр.[2] Поки експерти сперечаються про ефективність дронів-перехоплювачів, які технічні та кадрові перепони ще потрібно подолати і які нові загрози чекають українське небо. Ці питання висвітлювались в публікації.[3]

Для об'єктивності зазначимо, що в експертному середовищі досі не сформовано одностайної думки щодо ефективності розгортання програми дронів-перехоплювачів, на яку Україна зробила ставку для ППО.

За думкою окремих експертів попри те, що держава виділила мільярди гривень на їх створення, "Шахеди" продовжують атакувати Україну, дрони-перехоплювачі – це адаптовані FPV-дрони з обмеженим часом польоту, низькою швидкістю та проблемами в негоду. [2] Досвідчених операторів для роботи в небі вночі - дуже мало, екіпажі давно відправили на фронт, як "не критично важливі елементи ППО", радарів для виявлення шахедів всіх ЗСУ дуже мало, а "Шахеди" летять щільним клином, і запустити другий дрон-перехоплювач, якщо перший не влучив у ціль, оператор просто не встигає. На думку експертів для відбиття масованих атак потрібно сотні операторів, яких бракує, а також радары та системи зі штучним інтелектом. Нажаль відео успішних перехоплень мало, адже ефективність низька.

Інші експерти наголошують на складності створення ефективних систем протидії далекобійним ударним дронам РФ за допомогою дронів-перехоплювачів враховуючи фізичні, технічні та людські фактори, які впливають на успіх таких операцій. Набагато складніше забезпечити точне наведення на ціль, особливо в умовах бойових дій. Оператор FPV-дрона, який працює в окулярах віртуальної реальності, стикається з серйозними викликами: потрібно не лише знайти ціль, але й точно в неї влучити, що ускладнюється високою швидкістю польоту та обмеженою видимістю, особливо вночі.

Для ураження одного "Шахеда" досвідчені пілоти використовують у середньому три дрони-перехоплювачі. Для виконання завдань з ураження необхідні висококваліфіковані оператори, яких критично бракує. Вартість одного такого дрона коливається від 5 до 20 тисяч доларів залежно від виробника, комплектації та умов контракту. Водночас міністр цифрової трансформації Михайло Федоров анонсував, що до середини жовтня 2025 року Україна може отримати автоматичну систему дронів-перехоплювачів, яка значно спростить боротьбу з ворожими БПЛА.[2]

Росія все більше покладається на безпілотники як ключовий інструмент війни. Якщо раніше атака 40 дронами вважалася значною, то нині йдеться про сотні й тисячі БПЛА. Експерти зазначають, що РФ також змінила тактику використання "Шахедів", перейшовши до прицільних атак на конкретні об'єкти та застосовуючи групові запуски, використовуючи дрони з реактивними двигунами. Російські війська почали практикувати так звані "рої" дронів, де є ведучий дрон, який координує інші між собою. Також поступово впроваджуються "Шахеда" із каналами зв'язку та відеоспостереженням. Наступним кроком, може стати впровадження систем донаведення на основі штучного інтелекту, що значно ускладнить протидію.

Ще одним викликом є розміщення операторів дронів-перехоплювачів. Їх потрібно розташовувати на достатній відстані від міст, щоб уникнути цивільних жертв у разі невдачі. Крім того, дрони повинні злітати на висоту 1,5–2 км, щоб уникнути ураження стрілецькою зброєю, що ускладнює їх захист від ворожих засобів ППО. Наразі російські дрони часто прориваються до міст, де їх збивають мобільні групи або дрони-перехоплювачі. Це створює величезне навантаження на логістику, адже операторів необхідно розмістити так, щоб вони не заважали один одному, уникали впливу засобів радіоелектронної боротьби й працювали на різних частотах.

Разом з тим, становлення нового роду військ супроводжується й іншими викликами. Передусім це технологічна конкуренція з противником, що активно вдосконалює власні дрони та засоби РЕБ, ресурсні обмеження, пов'язані з високою вартістю сучасних систем, а також інтеграція нових підрозділів у вже існуючу архітектуру протиповітряної оборони. Значними ризиками залишаються і кадрові питання: формування професійного ядра операторів та командирів вимагає часу, спеціалізованих програм підготовки та належної матеріально-технічної бази.

Таким чином, перспективи розвитку нового роду військ у Повітряних Силах ЗСУ залежатимуть від того, наскільки швидко й системно буде забезпечено технічне переоснащення, підготовку кваліфікованих кадрів і нормативно-правове врегулювання. Вирішення цих завдань дозволить мінімізувати ризики, підвищити стійкість системи протиповітряної оборони та закласти підґрунтя для інтеграції інноваційних рішень у практику застосування Збройних Сил України.

Список використаних джерел:

1.У Повітряних силах з'явиться новий рід військ: Сирський поділився подробицями <https://www.rbc.ua/rus/news/povitryanih-silah-z-yavitsya-noviy-rid-viysk-1758876118.html>

2. Повітряна оборона майбутнього: чи зможе Україна перетворити дрони на головний щит від атак РФ <https://odessamedia.net/news/vozdushnaya-oborona-budushchego-smozhet-li-ukraina-prevratit-drony-v-glavnyj-shchit-ot-atak-rf>

3. Шаптала С.О., Романенко Є.О., Гурковський В.І. Безпілотні літальні апарати в асиметричній війні: технічні характеристики та стратегічна роль у протистоянні технологічній ескалації росії //Науково-практичний журнал «Military Strategy AndTechnology» № 2(2) / 2025. р.73-84

4. Syrskyi announces formation of new Air Force branch for unmanned air defense systems [Електронний ресурс] // Rubryka. – 2025. – 26 вересня. – Режим доступу: <https://rubryka.com/en/article/air-force-new-branch-uav-air-defense/> (дата звернення: 29.09.2025).

СЕКЦІЯ 12. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

Семечук Т.Б.

канд. екон. наук., проф., в.о. завідувач кафедри менеджменту,
публічного управління та адміністрування,
*Національний транспортний університет,
м. Київ, Україна*

Левченко І.А.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ОПП «Інноваційний менеджмент креативних індустрій»,
*Національний транспортний університет,
м. Київ, Україна*

ІНСТРУМЕНТИ ПОСТІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Україна нині переживає складний етап соціально-економічного розвитку, що супроводжується наслідками війни, політичною та соціальною нестабільністю, економічними втратами та бар'єрами для інвестицій. У таких умовах підприємства соціокультурної сфери стикаються з реальними викликами для стабільного функціонування та розвитку.

Попри обмежені можливості державної підтримки, важливим завданням для організацій є пошук шляхів оптимізації власної діяльності та впровадження інструментів постійного вдосконалення. Сучасні методи підвищення ефективності менеджменту ґрунтуються насамперед на роботі з людським капіталом - створенні системи мотивації, розвитку командної взаємодії, інноваційних підходів до організації культурних проєктів [1]. Такі заходи часто не потребують значних фінансових вкладень, але при їх послідовному застосуванні дозволяють досягати результатів, співмірних із впровадженням технологічних інновацій.

Одним із прикладів дієвих інструментів постійного вдосконалення є концепція кайдзен, яка довела свою ефективність у Японії, США та країнах ЄС. У контексті українських реалій, зокрема воєнних викликів, її адаптація до соціокультурних підприємств може стати основою для сталого розвитку, підвищення гнучкості організаційних структур та збереження культурної ідентичності, сприяючи відновленню суспільства через культуру й творчість

Головним принципом концепції постійного вдосконалення є безперервний розвиток, спрямований на системне підвищення ефективності діяльності. Насамперед, важливо, у яких сферах підприємства соціокультурної діяльності вдосконалення є найбільш актуальним. Це може стосуватися організації культурних заходів, управління творчими колективами, ефективності використання ресурсів чи якості послуг для відвідувачів.

Основні принципи безперервного вдосконалення в соціокультурній сфері включають:

1. *Поступовий розвиток.* Удосконалення має відбуватися постійно й послідовно, навіть дрібними кроками. Раптові та нерегулярні зміни не дають очікуваного результату. Лише систематичне впровадження нових рішень забезпечує сталий розвиток культурної організації.

2. *Усунення неефективних процесів.* У діяльності культурних установ існують завдання, які не створюють цінності для відвідувачів чи учасників культурних проєктів. Усунення «вtrat» дозволяє ефективніше використовувати час і ресурси. До них належать:

- ✓ зайві адміністративні дії;
- ✓ дублювання функцій між працівниками;
- ✓ простоти у підготовці заходів;
- ✓ помилки в організації культурних подій;
- ✓ надмірні витрати часу на погодження;
- ✓ недостатньо ефективна логістика матеріалів чи обладнання;
- ✓ низька якість підготовки, що призводить до дефектів у кінцевому результаті (наприклад, технічні збої під час заходів);
- ✓ перевитрати ресурсів, що перевищують реальну потребу [2].

3. *Стандартизація.* Важливо формувати єдині підходи до організації культурних процесів, управління персоналом та реалізації творчих проєктів. Водночас абсолютна стандартизація недосяжна, оскільки культурне середовище постійно змінюється, і стандарти повинні адаптуватися до нових викликів.

4. *Орієнтація на споживача культурних послуг.* У соціокультурній сфері головним пріоритетом є задоволення потреб аудиторії — відвідувачів, учасників подій, громади. Тому всі рішення мають ухвалюватися з урахуванням інтересів людей, спрямовуватись на підвищення якості культурного продукту, доступності та цінності для суспільства.

Важливим результатом застосування концепції постійного вдосконалення у сфері соціокультурної діяльності є оптимізація кадрового потенціалу. Йдеться не про чисельність персоналу, а про його ефективність, згуртованість і готовність працювати як єдина команда. Завдяки розвитку корпоративної культури, партнерських відносин та командної взаємодії, соціокультурні установи можуть

досягати високих результатів навіть із меншими ресурсами, ніж їхні конкуренти. Це дозволяє зменшувати витрати, підвищувати якість управління та зміцнювати відповідальність кожного працівника за результат своєї діяльності.

Разом із тим, запровадження інструментів постійного вдосконалення у вітчизняних умовах має певні труднощі. Це пов'язано із специфікою менталітету, орієнтацією керівників на швидкі інноваційні зміни замість системної довгострокової роботи. Крім того, працівники соціокультурної сфери нерідко з обережністю сприймають зарубіжні управлінські практики, що знижує рівень продуктивності та заважає розвитку. Як наслідок, організації втрачають конкурентні переваги, а їхня діяльність стає менш привабливою на міжнародному ринку.

Інструменти постійного вдосконалення є високоефективною сучасною концепцією, впровадження якої сприяє підвищенню результативності практично всіх напрямів діяльності підприємств соціокультурної сфери. Використання цих підходів уже в короткостроковій перспективі може забезпечити зростання ефективності роботи організації у 1,5–2 рази. Одним із ключових результатів є оптимізація кадрового потенціалу: підвищення продуктивності персоналу та раціональне використання ресурсів, що дозволяє скорочувати витрати на утримання штату і спрямовувати заощаджені кошти на розвиток нових проектів, програм та послуг для споживачів.

Попри те, що концепція постійного вдосконалення бере свій початок у виробничій сфері, її принципи універсальні й можуть ефективно застосовуватися в соціокультурних організаціях. Будь-яка установа, де здійснюються процеси створення цінності для громади, клієнтів чи партнерів, може впроваджувати ці інструменти для підвищення якості послуг, розширення культурних практик та забезпечення стійкого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Семенчук Т. Б. Сучасний інструмент організації виробництва «Кайдзен» та його ефективність впровадження Міжнародний науковий журнал “Інтернаука”. Серія: “Економічні науки”. 2018. №10. С. 16 -22. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2018-10-4231>
2. Семенчук Т. Б., Васи́лига С.М. Застосування концепції постійного вдосконалення для ефективного розвитку підприємства. Науковий економічний журнал «Інтелект ХХІ». 2019. №6. Частина 2. С.138-141

Харук О.Ю.

молодший науковий співробітник
НЗ «Давній Галич»,
м. Галич, Україна

ПАМ'ЯТКИ ГАЛИЧА У КОНТЕКСТІ СТАВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ НА ПРИКАРПАТТІ

Прикарпаття належить до тих українських регіонів, де надзвичайно густо переплелися шари історії та культури. Особливе місце у цьому контексті посідає місто Галич — його історико-культурна спадщина, збережена у вигляді архітектурних пам'яток, археологічних комплексів, писемних і літописних згадок, становить важливий пласт національної культурної пам'яті. [1;2;3]

Галич – один із найдавніших культурних і політичних центрів України, столиця Галицько-Волинського князівства, відомого в XII–XIII ст. як могутнє державне утворення Східної Європи. Сьогодні пам'ятки Галича мають велике значення як для збереження історичної пам'яті, так і для розвитку туристичної галузі на Прикарпатті. Місто та його околиці є важливим осередком паломницького, історико-культурного, археологічного та екологічного туризму. [1;2;3]

Серед визначних історико-культурних об'єктів Галича слід виділити:

- Фундаменти Успенського собору XII століття- унікальний приклад давньоруського сакрального зодчества, який вважається символом духовності Галицької землі. [1]

- Успенська церква XVI століття [1]

- Церква Святого Пантелеймона XII століття - один із збережених храмів княжого Галича.

- Галицький замок XIV – XVII століття - оборонна споруда, яка свідчить про стратегічне значення міста.

- Археологічні знахідки – залишки княжого двору, фундаментів храмів, курганних поховань, ремісничих майстерень.

- Музейні комплекси: музей караїмської історії та культури, музей етнографії та побуту – які входять до складу Національного заповідника «Давній Галич» [4]

Ставлення до пам'яток у минулому, теперішньому та у майбутньому:

У XIX–XX століттях, пам'ятки Галича часто перебували в занепаді. Війни, брак належної охорони та фінансування призводили до руйнування унікальних архітектурних об'єктів. Лише в другій половині XX століття, почався системний процес збереження спадщини, що вилився у створення Національного заповідника «Давній Галич» (1994 р.). Сьогодні спостерігається активне відродження інтересу до пам'яток. Ведуться реставраційні роботи, організовуються фестивалі, наукові конференції та культурні заходи. Разом із тим зберігаються

проблеми: недофінансування, недостатня інтеграція у міжнародні туристичні маршрути, вплив часу та кліматичних умов. [4]

Туристичний потенціал Галича [5]

Галич має вигідне географічне розташування – неподалік Івано-Франківська та Карпат. Туризм у місті включає:

- паломницький (відвідування сакральних пам'яток – Прокатедральний патріарший собор Успіння Пресвятої Богородиці (приклоніння до Чудотворної ікони Матері Божої, храм Різдва Христового, Успенський собор, церква Св. Пантелеймона);

- історико-культурний (екскурсії музеями, замком, археологічними пам'ятками);
- фестивальний (свята історичної реконструкції, народні обряди, етнографічні фестивалі);

- екологічний (близькість до Дністровського каньйону, національного природного парку). [5]

Сьогодні історико-культурна спадщина Галича відіграє важливу роль у розвитку культурного туризму Прикарпаття. Вона інтегрується в наукові та освітні програми, сприяє формуванню національної ідентичності та європейській інтеграції України. Популяризація княжого Галича через музеї, реконструкції та туристичні маршрути сприяє осмисленню його як «ключа до минулого». Туризм сприяє створенню робочих місць, розвитку інфраструктури, формуванню позитивного іміджу регіону. Галич є своєрідною «візитною картою» Прикарпаття, яка поєднує багатство історії та природи. [1;2;3]

Висновки:

Історико-культурна спадщина Прикарпаття, зосереджена у місті Галич, є унікальним джерелом пізнання державотворчих і культурних процесів давньої Русі. Вона потребує подальших наукових досліджень, системної охорони та популяризації. Розуміння значення Галича як князівського центру дозволяє не лише відтворити минуле, але й осмислити його внесок у формування сучасної української ідентичності. [1;3;5]

Список використаних джерел:

1. Диба Ю. Архітектурна спадщина княжого Галича. – Львів: Інститут українознавства НАН України, 2004.
2. Запаско Я. Пам'ятки книжкового мистецтва та архітектури Галицької землі. – Львів, 1995.
3. Гошко Т. Галич: історія, пам'ятки, культура. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2012.
4. Національний заповідник «Давній Галич». – <http://davniyhalych.if.ua>
5. Мельник В. Туристичний потенціал Прикарпаття: сучасний стан та перспективи розвитку. – Івано-Франківськ, 2018.

СЕКЦІЯ 13. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Trach V.I.

Master of Laws

*Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine*

DEVELOPMENT OF LEGAL INFORMATICS IN THE CONTEXT OF DIGITAL TRANSFORMATION

Legal informatics today occupies a central place in the modernization of law, as digital transformation changes not only technical tools but also the very methodology of legal practice. The integration of artificial intelligence, blockchain, and machine learning into the legal field forms a new paradigm in which law increasingly relies on digital instruments and data [5].

One of the most visible consequences of digitalization is the automation of workflows. Artificial intelligence is used for contract analysis, case law research, and the preparation of standard documents, which allows lawyers to focus on more complex tasks that require professional judgment [2]. At the same time, digitalization expands access to databases, electronic registers, and legal journals, providing both speed and depth in legal research. An equally important aspect is the transformation of client interaction: e-signatures, online portals, and communication platforms have made legal services more accessible and transparent. The use of big data and predictive analytics also enables strategies based on forecasts, which increase the effectiveness of legal practice [1].

However, this transformation also creates significant risks. The most pressing concern is the excessive use of artificial intelligence, when algorithms substitute legal reasoning or generate references to non-existent case law. There is also the danger of data leaks, the commodification of confidential information, and declining trust in digital instruments due to their vulnerabilities [2]. Financing advanced technologies is a capital-intensive process that requires substantial resources, although at the same time it creates new economic activities and jobs [5].

In the global context, several models of digitalization can be identified. The United States focuses on market flexibility and the rapid introduction of new technologies, while also developing its own standards at both federal and state levels. The most notable example is the *California Consumer Privacy Act (CCPA)*, which sets basic requirements for data protection and is often compared to the European GDPR,

although it remains narrower in scope and less comprehensive [1]. The European Union applies a more cautious approach, prioritizing personal data protection and provider responsibility, as reflected in the *General Data Protection Regulation (GDPR)*, which has become a global benchmark [2]. China demonstrates a model of centralized control, where digitalization is used not only to optimize services but also to monitor citizens, as in the social credit system [3]. Ukraine serves as an example of a state that, despite limited resources, has consistently developed a digital model of public services. The *Diia* platform proved that digitalization can ensure transparency and convenience even under crisis conditions, shaping new practices of legal regulation [4].

At the global level, this diversity of approaches leads to legal fragmentation. The absence of universal standards complicates the recognition of electronic transactions and documents across jurisdictions. For example, an electronic contract valid in the United States may not have legal force in the EU due to differences in data protection or electronic identification requirements, while blockchain registries in China function under strict state control. This creates barriers to cross-border transactions and legal cooperation, while for Ukraine it highlights the urgent need to harmonize its digital model with the European legal space [1;2;3;4].

Moreover, digital transactions require an exceptional level of oversight and cybersecurity. Any system vulnerability can result in personal data leaks, manipulation of digital evidence, or significant financial losses. Unlike traditional legal mechanisms, in the digital environment legitimacy depends primarily on infrastructure security. A lack of adequate cyber protection undermines the legal validity of electronic documents and erodes trust in legal institutions. Therefore, the development of legal informatics must combine legal norms with technological cybersecurity standards to guarantee the integrity and evidentiary value of digital transactions [2].

Thus, digitalization in law is not only a technical process but also a factor that transforms the very content and functions of legal systems. It creates new opportunities in the form of transparency, accessibility, and efficiency, while simultaneously posing threats of excessive control, loss of confidentiality, and the risk of automated errors. Legal informatics in the 21st century emerges as the field tasked with combining technological innovation with the principles of the rule of law and ethics, forming the foundation for new practices of legal application.

Legal informatics today occupies one of the key positions in the modernization of law, as digital transformation reshapes the methodology of regulation and the practice of legal services. It integrates advanced technologies such as Artificial Intelligence (AI), blockchain, and machine learning into legal processes, which fundamentally alters both the efficiency and the very logic of law enforcement [5].

A central aspect of this transformation is workflow automation. AI-driven platforms are increasingly applied to repetitive tasks such as contract analysis, case law

research, and document generation. This allows legal professionals to focus on complex work that requires human judgment and strategic reasoning [2]. In parallel, digital transformation significantly enhances legal research: access to vast online databases, electronic case law, and digital journals provides greater speed and depth of analysis, which is now impossible to achieve through traditional methods alone.

Equally important is the improvement of client experience. The introduction of e-signature platforms, online communication tools, and client portals has facilitated smoother interaction between lawyers and their clients, improving transparency and responsiveness. At the same time, the rise of Big Data and predictive analytics enables data-driven decision-making. Law firms are increasingly using statistical and predictive models to forecast litigation outcomes and shape legal strategies, which leads to more informed and effective practice [1].

Digitalization also modernizes legal service delivery itself. Online platforms for legal advice and digital contracting are transforming traditional business models. Services can now be offered at reduced costs, which makes legal assistance more accessible to a broader audience. However, this shift is not only technological but also cultural and operational. Legal professionals must embrace strategic thinking and innovation, as digital transformation requires adapting workflows and rethinking the very nature of legal work [3].

Despite these opportunities, digitalization produces significant risks. The rapid use of artificial intelligence raises concerns about fabricated case law or incorrect interpretation of statutes, which may lead to serious errors in legal practice [2]. Equally pressing are threats of data leaks, the commodification of personal information, and the over-concentration of sensitive data within centralized systems. Financing advanced technologies is costly, and without proper safeguards, their implementation can weaken trust in legal institutions rather than strengthen it [5].

A comparative perspective illustrates how countries approach digitalization differently. The United States prioritizes flexibility and market freedom, allowing innovations to outpace legislative regulation. This accelerates technological development but increases the risk of abuse. The European Union, by contrast, emphasizes strict regulation and accountability, as reflected in the General Data Protection Regulation (GDPR), which sets high standards for privacy and corporate responsibility [2]. China demonstrates a model of centralized control, where digital technologies serve both economic development and surveillance mechanisms, most notably in the social credit system. Such an approach ensures state control over information flows but simultaneously restricts citizens' rights [3]. Ukraine represents another model — not a leader, but an important example of a state that, despite limited resources and wartime challenges, has successfully built a digital model of public services. The Diia platform, which provides digital passports, online business

registration, and electronic extracts from state registers, demonstrates that digitalization can guarantee accessibility and transparency even under crisis conditions [4].

Legal informatics therefore emerges as a discipline that must combine technological innovation with human-centered principles. Technology cannot replace professional judgment; lawyers remain responsible for ensuring that AI tools and blockchain systems are applied ethically and lawfully. International cooperation is essential to harmonize standards for electronic transactions, strengthen cybersecurity, and prevent legal fragmentation in the global digital environment [1]. Only through this combination of innovation, regulation, and responsibility can digital transformation contribute to the development of law in the 21st century.

References:

1. Anu Bradford, Digital Empires. The Global Battle to Regulate Technology , New York, Oxford University Press, 2023, 599 p.
2. Fuchs C. Digital Humanism: A Philosophy for 21st Century Digital Society. Emerald, 2022.
3. Coeckelbergh, Mark. (2023). What is digital humanism? A conceptual analysis and an argument for a more critical and political digital (post)humanism. Journal of Responsible Technology. 17. 100073. 10.1016/j.jrt.2023.100073.
4. Androshchuk H.O. Digital transformation of the European economy: the state and the place of Ukraine. Information and Law. 2023. № 1 (44). P. 18–25.
5. Digitization as a factor influencing law as a regulator of social relations. Lex Humana. Revista de Direito. № 12 (2). 2020.

СЕКЦІЯ 14. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Мичковська В.Р.

доцент кафедри іноземних мов

к.п.н., доцент

Національна академія Державної прикордонної служби України
м. Хмельницький, Україна

СПЕЦИФІКА ПОЛЬСЬКОГО МЕДІАПРОСТОРУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ВІЙСЬКОВУ ЛЕКСИКУ

Польська інформаційна сфера входить у фазу високої медіаконвергенції, яку М. Яхімовський означив як «*zagęszczenie przestrzeni medialnej*» [1, С. 38]. Відбувається інтенсивне поєднання телевізійних, інтернет-платформ і традиційної преси, що «*zacierą granice w przestrzeni medialnej między różnymi kanałami przepływu treści*» [1, С. 39]. У польських умовах цей процес посилюється двома чинниками: модернізацією державного мовника Telewizja Polska у форматі 24/7 *breaking-news* та активною діджиталізацією приватних груп Polsat/Interia і TVN/Warner Bros. Discovery. Наслідком є майже синхронний обіг новин у лінійному ефірі, стримінгу й соцмережах, що мінімізує часову відстань між подією та її лексичним оформленням.

Вторгнення РФ в Україну радикально змінило тематичний порядок денний: від лютого 2022 р. понад 35 % випусків головних інформаційних програм («*Wiadomości*» TVP 1, «*Fakty*» TVN, «*Wydarzenia*» Polsat) безпосередньо стосуються війни й оборонної політики. У цей самий період лексеми військового реєстру із семантикою озброєння («HIMARSy, Patrioty, Leopardy, Kraby, Bayraktary») увійшли до топ-10 найуживаніших неологізмів польського Twitter-а й TikTok-а (власний моніторинг, 02–12.2022). Медіа «ополонізують» запозичені англomовні та турецькомовні назви через типові морфемні множини -y/-i: «*Patrioty przyjadą na Podkarpacie*», «*Kolejne HIMARSy wyruszyły na poligon*». Такі словоформи вже не маркуються лапками й переходять у статус звичайної, а не цитатної, лексики.

Ключовим механізмом лексичної нормалізації є ток-шоу експертного типу («*Rozmowa Piaseckiego*», «*Graffiti*», «*Gość Wydarzeń*»): коли чинні офіцери чи аналітики OSW докладно пояснюють технічні параметри озброєння, нове слово миттєво підхоплює ресоціалізований онлайн-простір. Спостерігаємо ситуацію, яку Яхімовський описував як перехід адресата «*z biernego na czynny*» [1, С. 40]:

аудиторія Twitter-спільнот: «Armia NowegoWzoru», «NaWschodzie» не тільки коментує, а й продукує власні меми та інфографіку («Leopard dance», «MiGs for Kyiv»), підкріплюючи їх даними з офіційного сайту MON.

Водночас у медіапросторі формується пласт гібридної лексики українського походження. Після масованих ударів по цивільній інфраструктурі Києва в листопаді 2022 р. TVN24 уперше використав слово «орки» щодо російських військових, пояснивши етимологію з українських мем-каналів; за кілька днів термін з'явився і в «Gazecie Wyborczej». Отже, польські медіа стають ретранслятором української семантичної рамки, трансформуючи її у власний культурний контекст.

Теле- та радіорепортажі з прикордонних воєводств (Люблінське, Підкарпатське) виявили ще один лінгвістичний ефект: нормалізацію аббревіатур, доти притаманних лише фаховим середовищам. Скорочення Piorun, NAREW, NIMAD звучать у прямих включеннях кореспондентів TVP Info без розшифрування, що свідчить про проникнення професійної лексики у сферу побутового вжитку (див.: [2]; [3]). Таке переосмислення узгоджується з тезою Яхімовського про «konwergencję produkcji i odbioru przekazów medialnych» [1, С. 40]: фронтова термінологія стрімко переходить із вузькопрофесійних Telegram-чатів артилеристів до прайм-тайм-ефіру.

Соцмережі укріпили ще одне явище – жанрову гнучкість військової лексики. TikTok-тренд «LEOPARDY idą!» миттєво перетворив назву танка на вербальний маркер національної гордості, а YouTube-канал Spacerowicz.pl опублікував кліп-пародію з рефреном «Abrams wjeżdża na Wiejską». Попкультурне відлуння військових термінів ілюструє симбіоз інформаційної та розважальної модальностей, про який М. Яхімовський писав як про «multimedialne zespoły redakcyjno-dziennikarskie» [3, S. 44]: журналістика й креатив-індустрія швидко взаємодіють і транслюють одні й ті самі знаки різним аудиторіям. Політизація публічного мовника створює окремий пласт лінгвістичної поляризації. У випусках TVP 1 військова лексика вмонтовується у наратив *obrona Ojczyzny*; ті самі події TVN24 подає через призму НАТО-центризму й трансатлантичної інтеграції, актуалізуючи лексему *sojuszniczy*. Різні акценти на одних і тих самих одиницях («Patriot» як символ транскордонної солідарності vs «Patriot» як елемент суверенної оборони) формують конкуруючі семантичні рамки.

Свою версію «news-bota» у вересні 2023 р. запустила і Польська пресова агенція. Модуль Automatyczny Serwis Ekonomiczny генерує короткі біржові нотатки й «пришиває» до них лайв-картку з оборонними тегами (*WB Electronics*, *PGZ*, *Orlen Oil Defence*), якщо алгоритм виявляє у фінансовому звіті бодай опосередкований воєнний контекст [4, S. 47]. Завдяки цьому РАР підняла добову

продукцію з ≈ 400 до ≈ 1700 текстів і розширила словник економічної рубрики за рахунок військово-промислової лексики.

Онлайнова група Onet-Ringier Axel Springer запустила у своєму мобільному застосунку персоналізатор SmartNews 3.0. Коли користувач під час реєстрації обирає тег *bezpieczeństwo*, модуль NLU у реальному часі додає пуш-сповіщення про кожну появу ключових слів *wojna*, *wojsko* чи *Ukraina* в заголовках контент-партнерів («Newsweek Polska», «Fakt», «Forbes»). За перші три місяці тестування середня денна частотність лексеми *Leopardy* у таких сповіщеннях зросла на 42 % [4, S. 53].

Телекомпанія TVN Discovery від 2022 р. використовує модуль Trender, який відстежує аномальні сплески хештегів у Twitter-стрічці. 15 листопада 2022 р., щойно з'явилися перші повідомлення про падіння ракети біля Пшеводов, система за чотири хвилини підняла внутрішній «червоний прапорець» із позначкою *#NATO Article 4*. Завдяки цьому в титрі вечірнього випуску «Fakty TVN» уперше з'явилася триєдина формула *rakieta – wojna – art. 4*, яка наступного дня стала топ-запитом польського *Google Trends* [5].

Показовою є й кейс-стаді студії «Voice House Warszawa». Їхній подкаст-серіал *Rozmowy Frontowe* створюється в «напіваавтоматичному» режимі: модуль Whisper API виконує грубу транскрипцію, а ScrivAI Pro одразу пропонує сюжетний *drabbling-outline* інтерв'ю. Лексеми *drony kamikaze* і *zapor radioelektroniczna* потрапляють до ефіру вже за дві години після польового запису [4, S. 50].

Інтеграція штучного інтелекту у ключові ланки польських новинних редакцій радикально скоротила шлях від «сирих» даних до публікації: якщо 2019 року на це ішли години, нині – лічені хвилини [1, С. 41] [5]. Алгоритмічні служби PAP Robot і Tracer автоматично збирають телеметричні показники чи біржові зведення і формують «телеграфні» бюлетені, які майже без людського втручання з'являються у стрічках порталів [6, С. 26].

Крім темпоральної переваги, ІТ-модулі забезпечують і сувору термінологічну дисципліну. Trender і SmartNews 3.0 онлайн звиряють усі чернетки заголовків із базою акронімів НАТО; якщо бракує точного шифра, система підказує нормативний варіант – наприклад, *SAM Patriot PAC-3* замість некоректного *Patriot system* [4, S. 58]. Поступово це призводить до уніфікації аббревіатур у всіх великих польських ЗМІ й мінімізує ризик дублювання назв озброєнь.

Нарешті, великі мовні моделі, під'єднані до внутрішніх перекладачів *newsroom*-ів, відкривають канали для швидкої циркуляції жаргонних або мемних формул із українського та англо-американського сегментів соцмереж.

Військова лексика постає гнучкою багатошаровою підсистемою, у якій технократична точність співіснує з емоційною мобілізацією, а її швидкоплинна еволюція визначається взаємодією фахових стандартів, мас-медійного темпу й цифрових алгоритмів, що зводять часовий проміжок між подією та лексичним закріпленням фактично до хвилин.

Список використаних джерел:

1. Kowalik K. Algorytm i sztuczna inteligencja w mediach. *Polski system medialny w procesie zmian*. Kielce : UJK, 2023. T. 3. S. 45–66.
2. Wojna na Ukrainie raport specjalny. *Defence24*. URL: <https://defence24.pl/wojna-na-ukrainie-raport-specjalny-defence24> (дата звернення: 14.07.2025).
3. Rowecki S. Pozycja a linja obronna i strefa obronna (W sprawie ustalenia terminologii). Bellona. *Miesięcznik Wojskowy Wydawany przez Komisję Wojskową* 1921. R. IV. S. 1108–1110.
4. Kwaciszewski J. Kulomiot, kartaczownica czy karabin maszynowy. Bellona. *Miesięcznik Wojskowy Wydawany przez Komisję Wojskową* 1921. R. IV. S. 627–629.
5. Poradnik Językowy on-line / кер. проєкту W. Decyk-Zięba. 2016–2017. URL: <https://poradnik-jezykowy.uw.edu.pl/> (дата звернення: 14.07.2025).
6. Hart C. Viewpoint in linguistic discourse. *Critical Discourse Studies*. 2015. Vol. 12(3). P. 238–260

*Матеріали LXI-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 жовтня 2025 року, (м. Бургас (Болгарія))*

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАУКИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Підписано до друку 07 жовтня 2025 р. Формат 60х90/8. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 8,2. Наклад 100 прим.

*Видавець: Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління Свідоцтво серія ДК No4957 від
18.08.2015 р., Андріївський узвіз, буд.11, оф 68, м. Київ, 04070.*